

31 mei 2021

Burgerparticipatie vergroten bij lokale energiecoöperaties

ENERGIEPIONIER

Laura Schouten en Miriam Waterman
Afstudeeronderzoek Toegepaste
Psychologie

In opdracht van Wiebo Lamain,
Lectoraat CBSS, Hanzehogeschool Groningen

Burgerparticipatie vergroten bij lokale energiecoöperaties

Een adviesrapport voor het vergroten van burgerparticipatie bij lokale energiecoöperaties

Afstudeeronderzoek Toegepaste Psychologie

Auteur: Laura Schouten en Miriam Waterman

Studentnummer: Schouten, 367243
Waterman, 369732

Opdrachtgever: Hanzehogeschool Groningen,
Lectoraat CBSS, Wiebo Lamain

Opleiding: Toegepaste Psychologie

School: Hanzehogeschool Groningen

Afstudeerdocent: Lynette Germes

Datum: 31-05-2021

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie ‘Burgerparticipatie vergroten bij lokale energiecoöperaties’. Deze scriptie is geschreven in het kader van ons afstuderen aan de opleiding Toegepaste Psychologie aan de Hanzehogeschool Groningen. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Wiebo Lamain, onderzoeker aan het lectoraat Communication, Behaviour & The Sustainable Society van de Hanzehogeschool Groningen.

We hebben met veel plezier aan dit afstudeeropdracht gewerkt, doordat we tijdens het proces ons meer konden verdiepen in de drijfveren van bewoners om bepaalde acties uit te voeren, in dit geval het aansluiten bij een lokale energiecoöperatie.

Wij willen graag Lynette Germes bedanken voor haar begeleiding en ondersteuning tijdens het afstudeertraject. We konden haar altijd vragen stellen en ze heeft ons regelmatig voorzien van waardevolle feedback. Haar begeleiding heeft aanzienlijk bijgedragen aan de kwaliteit van het onderzoek. Hartelijk dank hiervoor.

Daarnaast willen wij Wiebo Lamain bedanken voor het aanreiken van deze opdracht en het meedenken en het voorzien van feedback in het gehele proces. Dit heeft ons telkens nieuw licht op zaken gegeven die wij vervolgens konden verbeteren.

Verder willen wij Claudia Brouwer bedankt voor het maken van de enquête in het programma LimeSurvey en ons op de hoogte brengen van de data. Wij hadden hier geen toegang tot en konden dit niet zonder haar hulp doen.

Ten slotte willen wij iedereen bedanken die heeft bijgedragen aan het onderzoek d.m.v. het invullen en verspreiden van de enquête. Zonder hen hadden wij dit onderzoek niet kunnen afronden.

Wij wensen u veel leesplezier toe.

Laura Schouten & Miriam Waterman

Groningen, 31 mei 2021

Samenvatting

Energiecoöperaties spelen een belangrijke rol in de energietransitie, doordat ze duurzame initiatieven van bewoners ondersteunen. In Nederland bestaan er inmiddels al 483 energiecoöperaties met in totaal bijna 70.000 leden (HIER, z.d.). Bewoners spelen ook een belangrijke rol in de energietransitie en zullen moeten veranderen van passieve consumptie naar actieve prosumptie en betrokkenheid (Koirala et al., 2018). Aangezien niet elk huishouden is aangesloten bij een energiecoöperatie is het daarom van belang om deze burgerparticipatie te vergroten door middel van energiecoöperaties.

In dit onderzoek werd er gefocust op de energiecoöperatie en de bewoners op Ameland en in de Noordoostpolder. De energiecoöperatie op Ameland is de Ameland Energie Coöperatie (AEC) en in de Noordoostpolder is het de Energie Pioniers Noordoostpolder (EPN). Het doel van dit onderzoek was het in kaart brengen van de psychologische processen die een rol spelen bij het wel of niet betrokken zijn van bewoners bij de energiecoöperaties. Zo stond in het onderzoek de volgende vraag centraal: *'Hoe krijg je bewoners betrokken in de energietransitie door middel van de lokale energiecoöperatie?'*.

Wat vooral opviel in de resultaten is dat bewoners in beide regio's vooral met de energiecoöperaties in aanraking zijn gekomen door persoonlijke werving. Hierbij zijn bewoners van Ameland aangesloten bij de AEC, omdat zij het als deel van het eiland zien. Het grote draagvlak bleek een succesfactor te zijn van de energiecoöperatie. Toch zijn niet alle bewoners aangesloten, omdat ze vaak elders klant zijn. Dit is daarom een barrière voor de AEC. In de Noordoostpolder bleken vooral bewoners aangesloten te zijn die het zorgen voor de natuur en voor elkaar een belangrijke waarde vinden. Ook bleek bij hen het willen ondersteunen van lokale initiatieven van groot belang te zijn, wat een succesfactor is van de EPN. In deze regio is het bestaan van de energiecoöperatie nog wel minder bekend dan op Ameland. De onbekendheid bleek hierdoor een barrière te zijn voor bewoners om betrokken te zijn.

Zowel op Ameland als in de Noordoostpolder bleken mannelijke en oudere bewoners het vaakst bereikt te worden. In de Noordoostpolder werden daarnaast ook voornamelijk bewoners uit Emmeloord bereikt. Dit betekent dat in beide regio's vooral de vrouwelijke en jongere nog niet genoeg bereikt worden. Deze groep bewoners zou bereikt kunnen worden door bijvoorbeeld vrouwenverenigingen of zorgorganisaties te benaderen, om vervolgens deze leden aan te trekken. In het geval van het aantrekken van jongere bewoners zouden beide energiecoöperaties sportverenigingen in hun regio kunnen benaderen om zo deze groep meer op de hoogte te brengen van de energiecoöperatie en hen betrokken te krijgen.

Abstract

Energy cooperatives play an important role in the energy transition by supporting sustainable initiatives by residents. In the Netherlands, there are already 483 energy cooperatives with a total of almost 70,000 members (HIER, n.d.). Residents also play an essential role in the energy transition and need to change from passive consumption to active production and consumption and involvement (Koirala et al., 2018). Since not every household is affiliated with an energy cooperative, it is essential to increase this citizen participation through energy cooperatives.

This research focused on the energy cooperatives and the residents of Ameland and the Noordoostpolder. The energy cooperative on Ameland is the Ameland Energy Cooperative (AEC) and in the Noordoostpolder it is the Energie Pioniers Noordoostpolder (EPN). This research aimed to map the psychological processes that play a role in whether or not residents are involved in energy cooperatives. For example, the study focused on the following question: *'How do you get residents involved in the energy transition through the local energy cooperative?'*

What was particularly striking in the results is that residents in both regions mainly came into contact with the energy cooperatives through personal recruitment. Residents of Ameland are affiliated with the AEC because they see it as part of the island. The extensive support base turned out to be a success factor for the energy cooperative. However, not all residents are connected because they are often customers elsewhere. This is, therefore, a barrier for the AEC. In the Noordoostpolder, it turned out that it was mainly residents who consider caring for nature and each other important. They also found it very important to support local initiatives, which is a success factor of the EPN. The existence of the energy cooperative is less known in this region than on Ameland. As a result, the unfamiliarity proved to be a barrier for residents to be involved.

Both on Ameland and in the Noordoostpolder, male and older residents appeared to be reached most often. In addition, the energy cooperative reached mainly residents from Emmeloord in the Noordoostpolder. This means that in both regions, especially the female and young are not yet reached enough. This group of residents could be reached by, for example, approaching women's associations or care organisations. In attracting younger residents, both energy cooperatives could approach sports associations in their region to inform this group more about the energy cooperative and get them involved.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1. Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.1.1 Energietransitie	7
1.1.2 IANOS	8
1.2 Opdrachtgever	9
1.3 Doelstelling	9
1.4 Onderzoeksvraag en deelvragen	10
1.5 Leeswijzer	10
Hoofdstuk 2. Theoretisch kader	11
2.1 Citizen Engagement	11
2.2 Gedragsbeïnvloeding	13
2.2.1 Theorie van gepland gedrag	13
2.2.1.1 <i>Attitude</i>	13
2.2.1.2 <i>Subjectieve norm</i>	14
2.2.1.3 <i>Waargenomen gedragscontrole</i>	15
Hoofdstuk 3. Methode enquête	16
3.1 Onderbouwing methode enquête	16
3.2 Omschrijving en onderbouwing enquête	16
3.2.1 Inhoud enquête	17
3.2.1.1 <i>Attitude</i>	18
3.2.1.2 <i>Subjectieve norm</i>	18
3.2.1.3 <i>Waargenomen gedragscontrole</i>	19
3.2.1.4 <i>Intentie</i>	20
3.3 Respondenten	21
3.3.1 Werving respondenten	21
3.3.2 Steekproef	21
3.4 Analyse van enquête	22
3.5 Ethische aspecten	22
Hoofdstuk 4. Resultaten enquête	23
4.1 Beschrijvende statistieken	23
4.2 Resultaten enquête	24
4.2.1 Algemene vragen over dorp en netwerk	24
4.2.2 Het bereik van de energiecoöperatie	31
4.2.4 Kijk op duurzame energiemaatregelen	34
4.2.5 Rol in de verduurzaming	36
4.2.6 Waarden	39
Hoofdstuk 5. Conclusie	41
5.1 Welke bewoners bereikt een energiecoöperatie wel en welke niet?	41
5.2 Wat zijn de verschillen tussen wel en niet betrokken bewoners bij een energiecoöperatie?	42
5.3 Wat maakt dat bewoners wel of niet betrokken zijn bij een energiecoöperatie?	43
5.4 Hoe krijgt een energiecoöperatie al betrokken bewoners (meer) actief binnen de energiecoöperatie?	44

5.5 Hoe kunnen niet betrokken bewoners bij een energiecoöperatie worden betrokken?	45
5.6 Wat is het verschil tussen de bewoners die wel of niet betrokken zijn en hoe krijg je meer bewoners betrokken bij de lokale energiecoöperatie?	46
Hoofdstuk 6. Discussie en aanbevelingen	48
6.1 Sterke punten van het onderzoek	48
6.2 Beperkingen van het onderzoek	48
6.3 Aanbeveling werving	48
Literatuurlijst	49
Bijlagen	55
Bijlage 1. Werving van de respondenten	55
Bijlage 2. Enquête	58
Bijlage 3. Volledige tabellen en lijsten	60
Bijlage 4. Formulier ‘zorgvuldig omgaan met proefpersonen’	72

Hoofdstuk 1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat de aanleiding van het onderzoek is, wie de opdrachtgever is, wat het onderzoek inhoudt, wat de doelgroep is, wat de onderzoeksvragen zijn en hoe de opbouw van dit rapport is ingedeeld.

1.1 Aanleiding

1.1.1 Energietransitie

Sinds het begin van de Industriële Revolutie is de mens meer invloed aan het uitoefenen op het klimaat. De gemiddelde wereldtemperatuur is sinds die tijd met ongeveer 0,8 °C Celsius en in Nederland met gemiddeld 1,5 °C gestegen (Wageningen University & Research, z.d.). Om deze klimaatverandering tegen te gaan, heeft Nederland net als 195 andere landen het Klimaatakkoord van Parijs getekend. Dit akkoord ging per 2020 in en moet ervoor zorgen dat de wereldwijde temperatuurstijging niet boven de 2 °C komt, met het streven onder de 1,5 °C. Om dit doel te halen hebben EU-lidstaten met elkaar afgesproken dat de EU in 2030 minimaal 40% minder moet uitstoten, waarin Nederland zelf 49% minder wil uitstoten in 2030 (Rijksoverheid, z.d.).

Aangezien Nederland zijn energiedoelen voor 2020 al niet heeft gehaald (Staff, 2019) zal de Nederlandse energiesector een grote sprong moet maken naar duurzame energie en zal iedere bewoner uiteindelijk te maken krijgen met de energietransitie. Toch, aangezien Nederland een klein land is met veel inwoners, is de kans groot dat bij het plaatsen van wind- en zonneparken naaste bewoners in de weerstand schieten. Een van de meest voorkomende redenen hiervoor is dat naaste bewoners overlast ervaren en de waarde van hun onroerend goed vermindert (Wolsink, 1994). Ook kunnen bewoners een oneerlijke verdeling van de baten en lasten ervaren (Perlaviciute, Schuitema, Devine-Wright, & Ram, 2018). Om weerstand te voorkomen is er een brede consensus nodig die de rol van eindgebruikers in het energiesysteem moet veranderen van passieve consumptie naar actieve prosumptie en betrokkenheid (Koirala et al., 2018). Bij de toepassing van duurzame-energieprojecten speelt de wijze waarop bewoners betrokken zijn een belangrijk onderdeel. Een factor die hierbij van groot belang is zijn lokale energiecoöperaties.

Energiecoöperaties zijn autonome verenigingen van personen die vrijwillig verenigd zijn om te voorzien in hun gemeenschappelijke economische, sociale en culturele behoeften en ambities (Hentschel, Ketter, & Collins, 2018). Deze energiecoöperaties organiseren vaak verschillende energieprojecten, zoals een postcoderoosproject en het uitvoeren van warmtescans bij huishoudens. Een energiecoöperatie bestaat vaak uit klanten en leden. Klanten zijn bewoners die stroom via de energiecoöperatie afnemen en leden bezitten een ledencertificaat. Met dit certificaat kunnen zij invloed uitoefenen op het beleid van de energiecoöperatie, maar dit hoeft niet. Doordat de energiecoöperatie door hen democratisch wordt bestuurd, is de onderneming een gezamenlijk eigendom van alleen de leden.

Door middel van de energiecoöperaties is economische samenwerking tussen bewoners en lokale organisaties mogelijk (Hentschel et al., 2018). Daarnaast kunnen ze op deze manier zelf bepalen waar hun energie vandaan komt en zijn ze hierdoor onafhankelijk van een (commerciële) leverancier (HIER, z.d.). Aangezien lokale energiecoöperaties in staat zijn individuen te verenigen met economische en lokale actoren, wordt hierdoor een brede sociale consensus bereikt voor het opzetten van duurzame energieprojecten. Dit maakt

energiecoöperaties een cruciale pijler voor een omslag in de energietransitie. (Soeiro & Dias, 2020).

Steeds meer bewoners in Nederland organiseren in toenemende mate lokale energieprojecten (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2019). In Nederland bestaan er inmiddels 484 energiecoöperaties met in totaal bijna 70.000 leden (HIER, z.d.). Hoewel een aantal bewoners in Nederland al lid of klant van een energiecoöperatie is, is het merendeel nog niet betrokken. Het is belangrijk dat deze betrokkenheid wordt vergroot, zodat duurzame energieprojecten efficiënter georganiseerd kunnen worden en de voordelen ervan meer bij de bewoners komen te liggen. Om bewoners meer betrokken te laten worden bij de energietransitie kan er worden gekeken naar betrokkenheid via energiecoöperaties of eventueel via alternatieve manieren, zoals gemeenten. Net zoals lokale energiecoöperaties staan ook gemeenten dicht bij de bewoners van hun regio. Zij kunnen net als energiecoöperaties een grote rol spelen bij het betrekken van bewoners bij de energietransitie. Hierbij moet rekening worden gehouden met dat de gemeente een efficiënte rol kan spelen bij het betrekken van bewoners bij de energietransitie, wanneer bewoners ook voldoende vertrouwen in hen hebben. Vertrouwen in de gemeente heeft namelijk positieve gevolgen voor de lokale en algemene acceptatie, bijvoorbeeld bij duurzame energieprojecten (Emmerich et al., 2020).

1.1.2 IANOS

Om erachter te komen waarom bewoners zich wel of niet bij een energiecoöperatie willen aansluiten, is het van belang om te weten wat bewoners betrokken maakt bij de energietransitie. Daarnaast moeten de bewoners die zich niet betrokken voelen bij de energiecoöperatie een stem krijgen in de manier waarop de energietransitie verloopt. Het is daarom belangrijk om erachter te komen hoe deze groep bereikt kan worden en wat ervoor nodig is om hen betrokken en/of actief te maken bij hun lokale energiecoöperatie. Een project dat zich hiermee bezighoudt is IANOS.

IANOS is een Europees samenwerkingsproject van een aantal organisaties, waaronder de Hanzehogeschool Groningen, binnen de Europese Unie (New Energy Coalition, 2020). Het project duurt vier jaar en ging op 7 en 8 oktober 2020 van start. Het project richt zich op het verduurzamen van energieprocessen (opwekking, distributie en verbruik) binnen eilandgemeenschappen (New Energy Coalition, 2020). De eilanden Ameland (Nederland) en Terceira (Portugal) zijn binnen dit onderzoek de eerste proeftuinen. Deze eilanden zijn gekozen, omdat ze allebei gemeenschappelijke EU-uitdagingen vertegenwoordigen in termen van energiebehoeften, bevolking, klimatologische omstandigheden en topografische kenmerken (IANOS, 2021). Het project focust zich in de eerste fase op eilanden, omdat het gebieden zijn die redelijk afgesloten zijn van invloeden van buitenaf. Dit biedt de gelegenheid om een onderzoek uit te voeren zonder veel rekening te hoeven houden met factoren die het onderzoek zouden kunnen verstoren. De doelstelling van IANOS is om technieken te ontwikkelen die in heel Europa kunnen worden toegepast.

Zoals eerder genoemd is de manier waarop bewoners betrokken worden en de mate waarin bewoners zich betrokken voelen een belangrijk onderdeel in de toepassing van duurzame energieprojecten. Een technisch succesvolle techniek die niet wordt gebruikt, levert immers geen enkele winst op voor het terugdringen van de klimaatcrisis. Eén van de belangrijke onderwerpen van IANOS in het eerste jaar bestaat uit het ontwikkelen van een 'Citizen Engagement Strategy'. Dit slaat op het betrekken en actief krijgen van de bewoners binnen de energietransitie. Deze strategie willen de organisaties die betrokken zijn bij IANOS uiteindelijk toepassen op regio's in heel Europa.

1.2 Opdrachtgever

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van Wiebo Lamain, onderzoeker aan het lectoraat Communication, Behaviour & the Sustainable Society. Dit lectoraat maakt deel uit van het Centre of Expertise Energy van de Hanzehogeschool Groningen en draagt door middel van onderzoek bij aan de totstandkoming van een duurzame samenleving. Zij richten hun onderzoeken in op de communicatieve en gedragsinterventies om de urgentie van de klimaatverandering te benadrukken. Zij helpen hierbij bewoners met het bewustzijn over hun eigen carbon footprint en met het verduurzamen van hun eigen leven (Hanzehogeschool Groningen, z.d.). Wiebo Lamain is op dit moment werkzaam bij het project IANOS, waar dit onderzoek aan bijdraagt.

Het onderzoek werd uitgevoerd bij de lokale energiecoöperaties van Ameland en de Noordoostpolder, namelijk de Ameland Energie Coöperatie (hierna te noemen 'AEC') en de Energie Pioniers Noordoostpolder (hierna te noemen 'EPN'). De onderzoekers hebben bij aanvang contact gelegd met de energiecoöperaties om de samenwerking te bespreken. Op die manier hebben de onderzoekers een contactpersoon gekregen in beide energiecoöperaties.

1.3 Doelstelling

Het onderzoek richt zich op het vergroten van de betrokkenheid onder bewoners bij de lokale energiecoöperatie en heeft daarbij meerdere doelstellingen. Zo kan het vergroten van de betrokkenheid van bewoners bijdragen aan het uitbreiden van het aantal bewoners dat bij een energiecoöperatie klant en/of lid is. Daarnaast biedt dit onderzoek een bijdrage aan gemeenten, doordat zij, bij een vergrote betrokkenheid, bewoners efficiënt via een lokale energiecoöperatie kunnen benaderen. Ten slotte draagt het onderzoek bij aan het project IANOS om bewoners te laten deelnemen aan de energietransitie door gezamenlijk te investeren in energie.

Om de betrokkenheid onder bewoners bij lokale energiecoöperaties te vergroten wil de opdrachtgever weten welke psychologische processen een rol spelen bij de mate waarin bewoners betrokken zijn bij een energiecoöperatie. Wanneer alle leden en klanten hun stem laten horen, kan het beleid van de energiecoöperatie democratischer bepaald worden en breder gedragen worden. Daarom is het belangrijk om te kijken naar de drijfveren van bewoners om wel of niet betrokken te zijn bij een energiecoöperatie.

Door de wel betrokken met niet betrokken bewoners te vergelijken, wordt er verder gekeken in hoeverre kenmerken onderscheiden kunnen worden die van belang zijn voor het betrekken en het eventueel actief krijgen van bewoners bij lokale energiecoöperaties. Op basis van deze kenmerken en van de factoren die een rol spelen bij de betrokkenheid kan de opdrachtgever een generieke strategie ontwikkelen, waarmee de betrokkenheid van bewoners bij de energietransitie door middel van lokale energiecoöperaties kan worden vergroot. De bewoners spelen namelijk een cruciale rol bij het behalen van de nationale energiedoelen.

Naast Ameland is de Noordoostpolder bij dit onderzoek betrokken, omdat dit onderzoek door twee studenten is uitgevoerd. Eén van de onderzoekers komt hier vandaan. Dit vergemakkelijkte het aangaan van een netwerk dat ten voordele kwam voor dit onderzoek. Door het betrekken van twee verschillende regio's kon er een vergelijking worden gemaakt tussen de resultaten van de twee energiecoöperaties uit de regio's. Als vervolg van dit onderzoek kan er een plan van aanpak worden gemaakt om projecten en initiatieven van energiecoöperaties in de gemeente Ameland en de gemeente Noordoostpolder effectiever te laten slagen. Daarnaast kan er gekeken worden naar hoe deze kennis kan worden gebruikt in

toekomstige energieprojecten elders in Nederland. Ten slotte is deze kennis van belang voor de toekomstige projecten van IANOS, waarbij de nieuwe technieken uiteindelijk zullen worden toegepast op regio's in heel Europa en dus verder zal gaan dan alleen de eilanden.

1.4 Onderzoeksvraag en deelvragen

Voor het onderzoek is er een onderzoeksvraag en zijn er verschillende deelvragen opgesteld naar aanleiding van de doelstelling. De onderzoeksvraag luidt als volgt:

Wat is het verschil tussen de bewoners die wel of niet betrokken zijn en hoe krijg je meer bewoners betrokken bij de lokale energiecoöperatie?

Toelichting van begrippen in de onderzoeksvraag:

- Het woord "bewoners" slaat op de volwassenen (vanaf 18 jaar) die in de gemeente Ameland en de gemeente Noordoostpolder wonen in 2021, dus echt bewoners. Ook slaat het op bewoners die op Ameland of in de Noordoostpolder een vakantiewoning hebben, wat niet hun woonadres is.
- Het woord "betrokken" slaat op het aangesloten zijn bij de AEC/EPN. Dit kan door klant en/of lid te zijn van de AEC/EPN. Niet betrokken bewoners zijn dus geen klant of lid bij een energiecoöperatie.

Verder kwamen de volgende deelvragen bij het onderzoek naar voren:

1. Welke bewoners bereikt een energiecoöperatie wel en welke bewoners niet?
2. Wat zijn de verschillen tussen wel en niet betrokken bewoners bij een energiecoöperatie?
3. Wat maakt dat bewoners wel of niet betrokken zijn bij een energiecoöperatie?
4. Hoe krijgt een energiecoöperatie al betrokken bewoners (meer) actief binnen de energiecoöperatie?
5. Hoe kunnen niet betrokken bewoners bij een energiecoöperatie worden betrokken?

Toelichting van begrippen in de deelvragen:

- Het "actief" in de vierde deelvraag slaat op het meedoen van bewoners aan projecten en vergaderingen binnen de AEC/EPN. Dit gaat dus verder dan alleen lid of klant zijn van de energiecoöperatie.

1.5 Leeswijzer

Dit rapport is op de volgende manier opgebouwd. Zo wordt in hoofdstuk 2 het theoretisch kader van dit onderzoek toegelicht aan de hand van 'Citizen Engagement' en 'Gedragsbeïnvloeding'. Vervolgens zal in hoofdstuk 3 de kwantitatieve onderzoeksmethode besproken worden. Daaropvolgend zullen in hoofdstuk 4 de resultaten worden weergegeven. Daarna zal in hoofdstuk 5 de conclusies worden toegelicht, waar ook enkele discussiepunten en aanbevelingen al naar voren zullen komen. Ten slotte zal in hoofdstuk 6 de overige discussiepunten en aanbeveling worden besproken en toegelicht.

Hoofdstuk 2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt het theoretisch kader van het onderzoek geschetst. Aangezien het onderzoek zich focust op de term ‘Citizen Engagement’, is hier literatuuronderzoek naar gedaan. Verder focust het onderzoek zich op het veranderen van gedrag en ook hier is literatuuronderzoek gedaan naar gedragsbeïnvloeding.

2.1 Citizen Engagement

Bewoners kunnen verschillende redenen hebben om betrokken te zijn bij gemeenschapsinitiatieven voor hernieuwbare energie. Uit het onderzoek van Bauwens (2016), van Roger, Simmons, Convery en Weatherall (2008) en van Hoffman en High-Pippert (2010) kwamen verschillende soorten redenen en motivaties naar voren. Zo waren er redenen die betrekking hadden tot bepaalde attitudes, zoals bezorgdheid over het milieu, het verminderen van het energieverbruik, het opwekken van lokale energie, het ondersteunen van gemeenschapsprojecten, het gebruik van duurzame energie als onvermijdelijk en wenselijk zien en het willen hebben van stemrecht en invloed op het beleid. Daarnaast waren er redenen die betrekking hadden tot bepaalde waargenomen gedragscontroles, zoals het kunnen bijdragen aan het welzijn van de gemeenschap en het maken van de regio als voorbeeld in de energietransitie. Verder waren er redenen die betrekking hadden tot bepaalde subjectieve normen, zoals de mate van interpersoonlijk vertrouwen en de sociale identificatie (Bauwens, 2016). Ten slotte is er uit het onderzoek van Hoffman en High-Pippert (2010) onderscheid gemaakt tussen de materiële voordelen die met de betrokkenheid naar voren komt, bijvoorbeeld het ontstaan van banen, en tussen niet-materiële voordelen, bijvoorbeeld het plezier in samenwerken met anderen.

In een onderzoek van Lankheet (2017) is er ook gekeken naar waarom bewoners betrokken zijn de energietransitie. Daar kwamen verschillende motivaties en drijfveren naar boven. Ten eerste werd als drijfveer vaak ‘de leefbaarheid van de aarde in stand houden’ genoemd. Ten tweede werd ‘de binding met regio’ veel genoemd. Ten derde kwam ‘onafhankelijkheid op het gebied van energie’ vaak aan de orde. Ten slotte werd ook ‘bewustzijn herkomst en gebruik van energie’ vaak genoemd.

Verder kwam uit het onderzoek naar voren dat participatie vanuit de bewoners afhangt van mogelijke drempels in het keuzegedrag. Met mogelijke drempels in het keuzegedrag kan er bijvoorbeeld worden gedacht aan de fysieke locatie, een huurhuis, verhuisplannen of financiën. Ook kwam er uit het onderzoek verschillende eisen en wensen van de bewoners met betrekking tot de energietransitie naar voren. Het voornaamste daarbij was dat het voor veel bewoners interessant was om meer te weten te komen over de energietransitie. Bij het informeren van de bewoners is het belangrijk om de nadruk te leggen op een collectief gevoel, bijvoorbeeld door middel van bijeenkomsten. Daarnaast willen de bewoners geholpen worden in het nemen van duurzame maatregelen door middel van neutrale informatie, waar zowel de voor- als nadelen besproken worden. Verder is het belangrijk om persoonlijke en relevante informatie te geven. Ten slotte vinden de bewoners een collectieve samenwerking interessant, maar wel met enkele randvoorwaarden. Deze zijn onder andere de terugverdientijd, meer participatie vanuit de wijk en het advies van de lokale energiecoöperatie (Lankheet, 2017).

Een onderzoek van Rolim en Gomes (2020) benadrukte het belang van de burgerbetrokkenheid bij de energietransitie. De onderzoekers stellen in dit onderzoek, die zich richtte op de huurwoningen in Lissabon, dat bij het implementeren van de nieuwe oplossingen het van belang is om de bewoners te laten participeren door hen een actieve rol in de transformatie van

hun leefomgeving te laten innemen. Hierbij kunnen bewoners betrokken worden in besluitvormingsprocessen maar ook bij het implementatieproces van de nieuwe oplossingen en na de inzet van oplossingen. Bewoners kunnen ook betrokken worden bij het ontwerpproces. Door uitdagingen hierin overweging te nemen, helpt het bewoners om gedrag van mensen te begrijpen en uitdagingen te identificeren. Zo kunnen andere belanghebbenden systemen en diensten ontwikkelen die gedragsverandering bevordert. Verder zal het betrekken van de bewoners het bewustzijn van de besluitvormers vergroten en hun perspectief verbreden. Ten slotte is het belangrijk om de samenwerking met lokale verenigingen en groepen te benadrukken, zodat de participatie vanuit de bewoners verder gestimuleerd wordt (Rolim & Gomes, 2020).

Ook uit het onderzoek van Bamberg, Rees en Seebauer (2015) bleek ook dat burgerbetrokkenheid van belang is bij de energietransitie. Het mobiliseren van gemeenschapsactie en het stimuleren van publieke empowerment en betrokkenheid bij klimaatverandering heeft tot doel een overgang naar een koolstofarme economie te bewerkstelligen (Bamberg et al., 2015). Door de directe persoonlijke communicatie van gemeenschappen onderscheiden zij zich van andere markten, omdat zij effectief gebruik maken van normen, zoals interpersoonlijk vertrouwen, sociale identificatie, solidariteit, wederkerigheid, reputatie, persoonlijke trots, wraak, enzovoort. Ook versterken de sociale interacties bij gemeenschapsinitiatieven de activering van sociale normen. De sociale normen zijn sterker in lokale gemeenschappen dan in gemeenschappen van mensen met gedeelde interesses, aangezien er meer persoonlijk contact is (Bauwens, 2016). Hierbij stellen Mignon en Bergek (2016) dat sommige bewoners investeren in duurzame energie om zich te conformeren aan het gedrag van buurtbewoners en om acceptatie en erkenning te krijgen. Ook vertrouwen speelt een rol in de effectiviteit van betrokkenheid bij gemeenschapsacties voor hernieuwbare energie. Hier spelen zowel interpersoonlijk vertrouwen als sociaal vertrouwen een rol (Bauwens, 2016). Vertrouwen in een gemeenschap stelt de mensen en organisaties in staat om collectief, consensus en effectief te werken aan een gemeenschappelijk doel. Het is belangrijk voor de maatschappelijke betrokkenheid en voor vertrouwen in bredere sociale systemen (Walker et al., 2010; Bauwens, 2016).

Om de betrokkenheid onder bewoners te kunnen vergroten, is het van belang om te kijken hoe bewoners bereikt kunnen worden. Een onderzoek van Hoffman en High-Pippert (2010) richt zich op de manieren waarop bewoners geworven kunnen worden. Zij stellen dat het opbouwen van betrokkenheid aandacht vereist voor twee afhankelijke kwesties, namelijk het werven van bewoners in de gemeenschap en het in stand houden van deelname. Vergeleken met organisaties, die zich bezighouden met politieke activiteiten en hun leden door secundaire connectief of onpersoonlijke communicatie werven, motiveren gemeenschapsprojecten hun leden door een daad van nabuurschap. Dit wordt bevestigd door een onderzoek van Verba, Lehman Schlozman en Brady (1995). Deze manier wordt ook wel gepersonaliseerde rekrutering genoemd. In het onderzoek worden dan ook verschillende voorbeelden gegeven van gepersonaliseerde rekrutering. Het belang van persoonlijke rekrutering bleek nogmaals bij het groeperen van de resultaten uit de enquête. Hier werd namelijk in 60% van de gevallen een persoon of organisatie benoemd als antwoord op de vraag hoe iemand zich bewust werd van het gemeenschapsproject (Hoffman & High-Pippert, 2010).

2.2 Gedragsbeïnvloeding

2.2.1 Theorie van gepland gedrag

De theorie van gepland gedrag gaat over een intentie tot bepaald gedrag. Wat de intentie is en hoe sterk deze is, hangt af van de attitude ten opzichte van het gedrag, de sociale invloed die wordt uitgeoefend en de waargenomen gedragscontrole die ook een directe invloed op gedrag heeft (Wiekens, 2018). Het gehele proces van gepland gedrag wordt nog beïnvloed door cultuur, demografie en samenwerkingsnetwerken, wetgeving en status en het stadium van de energietransitie. Dit bleek uit de PowerPoint-presentatie die de onderzoekers van de opdrachtgever W. Lamain hebben ontvangen (persoonlijke communicatie, 19 februari 2021).

Met betrekking tot dit onderzoek is er gekeken naar wel en niet betrokken bewoners bij energiecoöperaties en hoe de intentie kan worden omgezet tot de intentie om betrokken te willen worden. Aan de hand hiervan wordt er gekeken naar waar eventuele barrières zitten en hoe deze verholpen kunnen worden. Daarbij kan er bijvoorbeeld worden gedacht aan een negatieve houding ten opzichte van windmolens of zonnepanelen (negatieve attitude), aan sportclubs die bezig zijn met duurzame energie (positieve sociale invloed) en aan de beschikbare financiële middelen (positieve waargenomen gedragscontrole). De theorie van gepland gedrag zegt dat des te positiever de houding en subjectieve normen van mensen en hoe groter hun waargenomen gedragscontrole over een bepaald gedrag is, des te groter de kans dat mensen van plan zijn dat gedrag uit te voeren. Ook geldt dat hoe sterker de bedoelingen van mensen zijn, hoe groter de kans dat ze het gedrag daadwerkelijk vertonen (Rivis & Sheeran, 2003). Het model van de theorie van gepland gedrag is al eerder gebruikt in onderzoeken met betrekking tot duurzaam gedrag. In die onderzoeken werd bevestigd dat de facetten van de theorie van gepland gedrag geschikte voorspellers waren van duurzaam gedrag (Ateş, 2020). De facetten worden hieronder verder uitgewerkt.

2.2.1.1 Attitude

De attitude weerspiegelt iemands evaluatie van en opvattingen over de gevolgen van het uitvoeren van gedrag (Ang, Ramayah, & Amin, 2015). Deze evaluatie kan zowel positief als negatief zijn en gaat zowel over de cognitieve attitude als de affectieve attitude (Ateş, 2020). Daarnaast is de attitude een reactie op een persoon, object of situatie (Altmann, 2008). Om te onderzoeken waarom bewoners zich wel of niet aansluiten bij een energiecoöperatie is het belangrijk om de rol van attitude hierin mee te nemen. De attitude komt voort uit de volgende facetten:

- Waarden: concepten of overtuigingen die betrekking hebben op gewenste eindtoestanden of gedragingen en hierbij specifieke situaties overstijgen (Schwartz, 1992) Hieronder zijn de vier waarden omschreven die het meest relevant zijn bij het voorspellen van milieu overtuigingen en -gedragingen (Stern, Dietz, & Guagnano, 1998; De Groot en Steg, 2008; Steg, Perlaviciute, Van der Werff, & Lurvink, 2014).
 - Biosferische waarden weerspiegelen een zorg voor het milieu op zich, zonder een duidelijke link met de mens (Bouman, Steg, & Kiers, 2018).
 - Altruïstische waarden weerspiegelen een bezorgdheid voor het welzijn en de eerlijke behandeling van andere mensen (Bouman et al., 2018).
 - Hedonistische waarden focussen op het verkrijgen van plezier, positieve gevoelens en het verminderen van inspanning (Bouman et al., 2018).

- Egoïstische waarden focussen op de kosten en baten die invloed hebben op iemands keuze in middelen en focussen op macht of prestatie (Bouman et al., 2018).
- Overtuigingen over het gedrag: geloven dat bepaald gedrag voornamelijk positieve of juist negatieve resultaten oplevert (Ajzen, 1991). Het gaat hierbij over hoe het gedrag dat moet worden uitgevoerd en door wie. Zo kunnen diverse partijen betrokken bij de energietransitie door bewoners als verantwoordelijk worden geacht om bij te dragen aan de energietransitie. Hoewel er een normatieve verwachting kan zijn voor de overheid of bedrijven om verantwoordelijkheid te nemen voor een bepaald maatschappelijk risico, kan er onder de bewoners tegelijkertijd een gebrek aan vertrouwen zijn dat ze hiervoor verantwoordelijkheid zullen nemen of zien zij de verantwoordelijkheid toch meer bij andere partijen (Bickerstaff, Simmons, & Pidgeon, 2008).
- Gevoelens: het affectieve component van attitudes bestaat uit de gevoelens die bij mensen opkomen bij bepaald gedrag. Of de gevoelens positief of negatief zijn bepaald welke attitude mensen kunnen hebben tegenover bepaald gedrag (Aronson, Wilson, & Akert, 2017).
- Kennis: kennis op het gebied van duurzame energie en het gedrag hierbij. Het is een individuele factor die kan bijdragen aan het al dan niet betrokken worden bij duurzame energieprojecten (Elbert, Bouw, & Wiekens, 2021). Hierbij speelt het milieubewustzijn een belangrijke rol. Milieubewustzijn is een belangrijke drijvende factor achter het milieuvriendelijke gedrag van individuen en draagt sterk bij aan het ontwikkelen van een gemeenschap die goed geïnformeerd is over milieukwesties (Mkumbachi, Astina, & Handoyo, 2020). Ook speelt de mate van milieubewustzijn een belangrijke rol bij het verbeteren van de lokale betrokkenheid en draagvlak en is het vaak de aanleiding om te investeren in hernieuwbare energietechnologieën (Jager, 2006).

2.2.1.2 Subjectieve norm

De subjectieve norm vertegenwoordigt de normatieve norm van personen die vlakbij de bewoner staan (Ajzen, 2002). Hiermee wordt de overtuiging van bewoners bedoeld van welk gedrag de personen moeten vertonen die voor hem/haar belangrijk zijn (Ateş, 2020). Daarnaast verwijst het ook naar de motivatie om aan deze overtuigingen te voldoen (Kaiser, Hübner, & Bogner, 2005). Verder wordt er hierbij gekeken naar de waargenomen sociale druk om bepaald gedrag wel of niet te vertonen (Ajzen, 1991). In dit onderzoek werd gekeken in hoeverre de subjectieve norm invloed heeft op de betrokkenheid van bewoners bij energiecoöperaties. Bij de subjectieve norm wordt er gekeken naar de volgende facetten:

- Mening van andere belangrijke personen: de normatieve overtuigingen slaan op de waarschijnlijkheid dat bepaald gedrag van iemand door andere individuen of groepen niet wordt goedgekeurd (Ajzen, 1991). De normatieve overtuigingen worden ook wel gezien als de injunctieve norm.
- Overtuiging over andere belangrijke personen: descriptieve norm, waarbij wordt er gekeken naar in hoeverre iemand denkt dat anderen het gedrag uitvoeren en in hoeverre iemand de anderen ziet als een voorbeeld (De Leeuw, Valois, Ajzen, & Schmidt, 2015).
- Ervaren sociale druk (Ajzen, 1991): hierbij wordt er gekeken naar in hoeverre iemand de motivatie heeft om te voldoen aan de ervaren verwachtingen van anderen (De Leeuw et al., 2015).
- Collectieve identiteit: een sterk gevoel van collectieve identiteit zorgt ervoor dat groepsleden collectief gedrag vertonen dat is gericht op het verbeteren van de situatie in hun groep (Bamberg et al., 2015). Op die manier kan de collectieve identiteit, samen met het effectief gebruiken van de sociale normen, bijdragen aan het vergroten van

burgerparticipatie (Bauwens, 2016). Een gemeenschap met leden die kunnen samenwerken om standpunten met betrekking tot mogelijke gevolgen te bespreken en te aanvaarden, zal in een betere positie verkeren om resultaten te genereren die algemeen aanvaard zullen worden (Gross, 2007).

2.2.1.3 Waargenomen gedragscontrole

De waargenomen gedragscontrole verwijst naar de perceptie van mensen over het gemak of de moeilijkheid om het gedrag dat van belang is uit te voeren. Er wordt hierbij aangenomen dat zowel ervaringen uit het verleden als verwachte belemmeringen hierin een rol spelen (Ajzen, 1991). Bij waargenomen gedragscontrole wordt er dus gekeken naar in hoeverre een persoon denkt controle te hebben over en vertrouwen te hebben in de factoren die bijdragen aan het vertonen van het gewenste gedrag (Han, Hsu, & Sheu, 2010; Ajzen, 1991). Hierbij kan gedacht worden aan samenwerking, tijd, geld en vaardigheden (Ajzen, 1991). In dit onderzoek werd er gekeken of bewoners betrokken zijn, in hoeverre ze betrokken zijn en hoe ze betrokken kunnen worden bij energiecoöperaties (Rolim & Gomes, 2020). Onder waargenomen gedragscontrole zijn de volgende facetten te onderscheiden:

- Self-efficacy (zelfeffectiviteit): de overtuiging dat iemand een specifieke actie kan uitvoeren om een doel te bereiken (Larsen, Buss, Wismeijer, Song, & Van den Berg, 2017). Bandura (2002) stelt dat zelfeffectiviteit de beste voorspeller is van de handelingen die we doen en waarvoor meer inspanning is vereist. Daarbij leiden hoge overtuigingen over zelfeffectiviteit vaak tot inspanning en doorzettingsvermogen bij taken en tot het stellen van hogere doelen vergeleken met mensen met lage overtuigingen over zelfeffectiviteit (Bandura, 1989). In dit onderzoek heeft dit betrekking tot de betrokkenheid van bewoners, waarbij toekomstgericht of pro-ecologisch gedrag in verband staat met zelfeffectiviteit (Vainio, Pulkka, Paloniemi, Varho, & Tapio, 2020). Zelfeffectiviteit wordt hierbij dan ook positief geassocieerd met duurzaam energiegedrag (Tabernero & Hernández, 2011).
- Locus of control: mensen hebben het idee dat ze invloed hebben op het gedrag, bijvoorbeeld bij het vertonen van duurzaam gedrag. Het gaat hierbij om het idee dat hun acties invloed hebben op het doel van de gedragingen, zodat het idee ontstaat bij mensen dat ze het gedrag kunnen vertonen. Daarbij is het ook belangrijk dat de overtuiging bestaat over de waarschijnlijkheid dat het gedrag tot een specifiek resultaat leidt (Maddux, Sherer, & Rogers, 1982). Wanneer een persoon ervan is overtuigd dat het uitvoeren van specifiek gedrag tot een bepaald resultaat leidt wat diegene voor ogen heeft, is de persoon meer bereid om het gedrag uit te voeren. Factoren die hiermee te maken hebben, zijn onder andere financiën, woonplek/huis en leeftijd (Elbert et al., 2021).
- Collective efficacy: een gedeelde overtuiging, die het resultaat is van de algemene blootstelling van groepsleden aan externe en interne prikkels, zoals groepsprestaties (Lindsley, Brass, & Thomas, 1995). Mensen houden zich bezig met collectieve actie als zij denken dat dit het waarschijnlijker maakt dat relevante doelen worden bereikt. (Van Zomeren, Postmes, & Spears, 2008). Het is voor het vergroten van de betrokkenheid daarom interessant om te kijken in hoeverre er verwachtingen worden gedeeld en in hoeverre de overtuiging leeft dat een groep tot bepaald gewenst gedrag kan komen of doelen kan realiseren.

Hoofdstuk 3. Methode enquête

In dit hoofdstuk zal de methode en de uitvoering van de enquête worden omschreven. Deze kwantitatieve onderzoeksmethode wordt in dit hoofdstuk onderbouwd en globaal omschreven. Ook worden de wervingsmethodes en de kenmerken van de respondenten weergegeven. Ten slotte zal kort toegelicht worden hoe de resultaten zullen worden geanalyseerd en hoe er is omgegaan met ethische aspecten.

3.1 Onderbouwing methode enquête

Voor het onderzoek is er gebruik gemaakt van een kwantitatieve onderzoeksmethode, namelijk enquêtes. De gegevens van de enquêtes werden geanalyseerd om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen. Bij het afnemen van de enquêtes is er gefocust op de redenen dat bewoners wel of niet betrokken zijn bij een energiecoöperatie en op de redenen dat bewoners actief zijn bij een energiecoöperatie. Ook is er gefocust op het zoeken naar factoren die kunnen bijdragen aan de betrokkenheid van bewoners bij energiecoöperaties. Ten slotte is er gekeken naar kenmerken, zoals drijfveren, behoeften, gewoontes en demografische gegevens. Aan de hand hiervan kan er worden omschreven wat de kenmerken zijn van betrokken bewoners en van niet betrokken bewoners. Uiteindelijk moet aan de hand van deze gegevens kunnen worden omschreven op welke manieren bewoners (meer) betrokken kunnen worden bij energiecoöperaties.

Er zijn enquêtes afgenomen bij de bewoners van Ameland en de Noordoostpolder. De enquêtes dienden voor het verkrijgen van zo veel mogelijk data om aan de hand daarvan goede conclusies te kunnen trekken op het gebied van de onderzoeksvraag en de deelvragen. Met behulp van de enquêtes konden de onderzoekers op een snelle manier veel informatie verzamelen over specifieke onderwerpen waar concrete antwoorden op gegeven kunnen worden (Brinkman & Oldenhuis, 2016). De ingevulde enquêtes gaven een overzicht in data op het gebied van de onderzoeksvraag en de deelvragen, waaruit een analyse werd gedaan.

Er is op verschillende manieren gefocust op het betrouwbaar maken van de enquête. Ten eerste is er veel literatuuronderzoek gedaan, waarop het merendeel van de vragen gebaseerd zijn. Ten tweede is de enquête door verschillende mensen gecheckt, namelijk door de onderzoekers, de betrokken onderzoekers vanuit het lectoraat en contactpersonen op Ameland. Ten slotte is de betrouwbaarheid van de stellingen getoetst aan de hand van de Cronbach's Alpha. Hierbij is er rekening gehouden met het feit dat het om complexe begrippen gaat. De Cronbach's Alpha is als volgt geïnterpreteerd:

- Goed: 0,700 of hoger.
- Acceptabel: 0,600 tot 0,700.
- Twijfelachtig: 0,500 tot 0,600.
- Onacceptabel: lager dan 0,500.

Wanneer de Chronbach's Alpha twijfelachtig of onacceptabel was, is er gekeken in hoeverre de betrouwbaarheid verhoogd kon worden door bepaalde items niet mee te nemen.

3.2 Omschrijving en onderbouwing enquête

Voor de onderwerpen hebben de onderzoekers de literatuur uit het theoretisch kader meegenomen. Ook hebben de onderzoekers verder literatuuronderzoek gedaan naar beschikbare enquêtes op het gebied van de onderzoeksvraag en naar de formuleringen in de enquêtes. De enquête is niet opgenomen in de bijlagen. Slechts de linkjes naar de enquête, de inleiding en de afsluitende tekst van de enquête zijn opgenomen in bijlage 2. Dit hebben de onderzoekers zo gedaan, omdat er gebruik is gemaakt van een enquête die nog niet gedeeld

mag worden. Wel is er altijd verwezen naar de bron, wanneer de vragen uit die enquête worden weergegeven in de methode.

3.2.1 Inhoud enquête

De enquête is vormgegeven en ingevuld aan de hand van LimeSurvey, een programma dat vaak wordt gebruikt in het lectoraat. Dit programma werd gebruikt om gemakkelijk de data te kunnen importeren in SPSS.

De enquête werd eerst geïntroduceerd door een inleiding. Deze is te vinden in bijlage 2. Hierin stond informatie over het onderzoek en over de enquête. Ook stond er een korte uitleg over de enquête met daarin hoeveel tijd het ongeveer zou innemen en uit hoeveel delen het bestond. Verder stond erin vermeld hoe er met de privacy van de respondent werd omgegaan. Ten slotte moesten de respondenten akkoord gaan met de voorwaarden om mee te kunnen doen aan het onderzoek (Onderzoekdoen.nl, z.d.-b; SurveyMonkey, z.d.-a).

De enquête bestond in totaal uit 61 vragen. Hiervan zijn 58 vragen aan de hand van thema's in de volgende delen ondergebracht: algemene vragen over dorp en netwerk, het bereik van de energiecoöperatie, de betrokkenheid bij de energiecoöperatie, het nemen van duurzame energiemaatregelen, de rol in de verduurzaming, waarden en demografische kenmerken. Van de 61 vragen zijn er 40 gebruikt in dit onderzoek, omdat deze vragen alleen relevant waren voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag.

De enquête begon na de inleiding met de algemene vragen. Dit zorgde ervoor dat de enquête een korte opbouw had naar het hoofdonderwerp aan de hand van kleine, maar betekenisvolle vragen. Hierdoor konden de respondenten de vragen makkelijker beantwoorden (Onderzoekdoen.nl, z.d.-a). Aan de hand hiervan en het onderzoek van Elbert et al. (2021) werd bijvoorbeeld als eerste gevraagd in welk dorp ze woonden en in welke mate ze het wonen in het dorp waarden.

Verspreid over de enquête en voornamelijk aan het einde van de enquête werden de persoonlijke/demografische gegevens gevraagd (Onderzoekdoen.nl, z.d.-a). De vragen waren bedoeld om een beeld te kunnen schetsen van de steekproef bij Ameland en de Noordoostpolder (Poortinga, z.d.). Verder werden de vragen over kenmerken op demografisch gebied gesteld, omdat deze kenmerken weer invloed hebben op de attitude, de subjectieve norm en de waargenomen gedragscontrole van een bewoner (De Leeuw et al., 2015). Door deze vragen konden er kenmerken naar boven komen die de bewoners typeert op demografisch gebied en waar ook onderscheid in kan worden gemaakt als het gaat om het wel of niet betrokken zijn van een bewoner bij een energiecoöperatie. Naar aanleiding van deze informatie en het onderzoek van Elbert et al. (2021) werden er bijvoorbeeld vragen gesteld over leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, jaarlijks inkomen en verbondenheid bij verenigingen in de regio.

De inhoud van de overige vragen was gefocust op de topics: intentie, attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole (Wiekens, 2018). Bij alle stellingen is, tenzij anders aangegeven, gebruik gemaakt van een 5-puntsschaal. Hierbij was 1: helemaal mee oneens, 2: beetje mee oneens, 3: zowel eens als oneens, 4: beetje mee eens en 5: helemaal mee eens (Onderzoekdoen.nl, z.d.-c). Dit zorgde ervoor dat de enquête eenvoudig in te vullen was (SurveyMonkey, z.d.-b). De topics worden in de volgende subparagrafen verder beschreven.

3.2.1.1 Attitude

Milieubewustzijn

Milieubewustzijn is gemeten aan de hand van drie stellingen ($\alpha = .571$). De stelling *'Ik vind het belangrijk dat de energietransitie niet ten koste gaat van het beeld van de omgeving.'* is verwijderd, want de vier stellingen hadden een onacceptabele betrouwbaarheid ($\alpha = .326$). Met de huidige twijfelachtige betrouwbaarheid moet rekening mee worden gehouden. De stellingen zijn opgesteld op basis van onderzoek van Rolim en Gomes (2020), Bauwens (2016), Maguire en Lind (2003), Boon en Dieperink (2014) en Lankheet (2017). Een voorbeeld van een stelling was: *'Ik zie mezelf als energiebewust persoon.'*

Waarden

Biosferische waarden zijn gemeten aan de hand van vier stellingen (man: $\alpha = 0,874$; vrouw: $\alpha = 0,865$). Bijvoorbeeld met de stelling *'Het is belangrijk voor hem/haar om milieuvervuiling te voorkomen.'* Altruïstische waarden zijn gemeten aan de hand van vier stellingen (man: $\alpha = 0,832$; vrouw: $\alpha = 0,689$). Bijvoorbeeld met de stelling *'Het is belangrijk voor hem/haar om voor zwakke en kwetsbare mensen te zorgen.'* Hedonistische waarden zijn gemeten aan de hand van drie stellingen (man: $\alpha = 0,827$; vrouw: $\alpha = 0,767$). Bijvoorbeeld met de stelling *'Het is belangrijk voor hem/haar om een leuke tijd te beleven.'* Egoïstische waarden zijn gemeten aan de hand van vijf stellingen (man: $\alpha = 0,726$; vrouw: $\alpha = 0,785$). Bijvoorbeeld met de stelling *'Het is belangrijk voor hem/haar invloed te hebben.'* De stellingen zijn allemaal gemeten op een 6-puntsschaal. Hierbij was 1: lijkt totaal niet op mij, 2: lijkt niet op mij, 3: lijkt een beetje op mij, 4: lijkt enigszins op mij, 5: lijkt op mij en 6: lijkt heel veel op mij. De mannen kregen de stellingen met 'hem' en de vrouwen met 'haar' erin verwerkt.

Redenen om wel of niet betrokken te zijn

De antwoordmogelijkheden op het gebied van attitude bij de redenen om wel of niet betrokken te zijn bij gemeenschapsinitiatieven voor hernieuwbare energie zijn opgesteld aan de hand van het onderzoek van Rogers, Simmons, Convery en Weatherall (2008) en van Hoffman en High-Pippert (2010). Op basis hiervan zijn er antwoordmogelijkheden opgesteld bij de vragen waarom bewoners niet betrokken of juist wel klant en/of lid zijn en bij de vraag wat redenen kunnen zijn om wel klant of lid te worden. Hierbij kon de respondent meerdere antwoordmogelijkheden aangeven. Voorbeelden van deze antwoordmogelijkheden waren:

- *Om de energiecoöperatie te steunen.*
- *Omdat de energiecoöperatie de lokale gemeenschap versterkt.*
- *Ik heb geen interesse.*
- *Om meer betrokken te zijn in de besluitvorming.*
- *Omdat ik plezier haal uit samenwerken met anderen.*

Verantwoordelijkheid energietransitie

De mate van verantwoordelijkheid is gemeten aan hand van zeven stellingen. Op basis van het onderzoek van Elbert et al. (2021) werd er gevraagd in hoeverre de bewoners de volgende partijen verantwoordelijk vinden voor het verduurzamen van hun dorp: energiebedrijven, lokale bedrijven en instellingen, mensen uit mijn dorp, ikzelf, de nationale overheid, de provinciale overheid en de gemeente.

3.2.1.2 Subjectieve norm

Collectieve identiteit

De mate van collectieve identiteit is gemeten aan de hand van drie stellingen ($\alpha = .683$). De stelling *'Ik zou meer sociale contacten willen hebben in mijn dorp.'* is verwijderd, want de vier

stellingen hadden een twijfelachtige betrouwbaarheid ($\alpha = .468$). De stellingen zijn opgesteld op basis van onderzoek van Gross (2007), Bamberg et al. (2016) en Elbert et al. (2021). Een voorbeeld van een stelling was: *'Ik heb vaak contact met mensen uit mijn dorp.'*

Burgerbetrokkenheid

De mate van burgerbetrokkenheid bij de energiecoöperatie als ervaren norm is gemeten aan de hand van drie stellingen ($\alpha = .812$) en aan de hand van zes stellingen ($\alpha = .712$). Deze stellingen zijn opgesteld op basis van onderzoek van Bauwens (2016) en Elbert et al. (2021). Voorbeelden van de stellingen zijn: *'Ik ken veel mensen uit mijn omgeving die aangesloten zijn bij de AEC/EPN.'* en *'Ik heb het idee dat er van mij verwacht wordt dat ik duurzame energiemaatregelen aan mijn woning neem.'*

Vertrouwen

De mate van vertrouwen is gemeten aan de hand van twee open vragen. Deze vragen zijn opgesteld op basis van onderzoek van Elbert et al. (2021), namelijk *'Stel dat er zich een probleem voordoet in uw dorp, heeft u er dan vertrouwen in dat de gemeente dit op kan lossen'* en hetzelfde bij *'de mensen in uw dorp'* in plaats van *'de gemeente'*.

Redenen om wel of niet betrokken te zijn

De antwoordmogelijkheden op het gebied van de subjectieve norm bij de redenen om wel of niet betrokken te zijn bij gemeenschapsinitiatieven voor hernieuwbare energie zijn opgesteld aan de hand van het onderzoek van Bauwens (2016) en van Mignon en Bergek (2016). Op basis hiervan zijn er antwoordmogelijkheden opgesteld bij de vragen waarom bewoners actief zijn en wat redenen zouden zijn om wel klant en/of lid te worden.

Voorbeelden van deze antwoordmogelijkheden waren:

- *Omdat anderen in mijn omgeving er ook op aangesloten zijn.*
- *Omdat anderen in mijn omgeving ook actief zijn.*
- *Om te kunnen laten zien aan anderen in mijn omgeving dat ik klant/lid ben.*

Wervingsmogelijkheden

De verschillende wervingsmogelijkheden zijn uitgevraagd in de vragen die opgesteld zijn op basis van onderzoek van Elbert et al. (2021) *'Op welke manier bent u van deze energiecoöperatie op de hoogte gebracht?'* en *'Indien u heeft aangegeven dat u via iemand die u kent in aanraking bent gekomen met de energiecoöperatie, wie heeft deze aanbeveling gedaan?'*. Hierbij kon de respondent meerdere antwoordmogelijkheden aangeven. Op basis van onderzoek van Elbert et al. (2021), Hoffman en High-Pippert (2010) en Verba et al. (1995) zijn bij deze vragen onder andere de volgende antwoordmogelijkheden opgesteld:

- *Via iemand die ik ken binnen de energiecoöperatie*
- *Via de site van de energiecoöperatie*
- *Via een bijeenkomst van de energiecoöperatie*
- *Buurtgenoot*
- *Lid van een vereniging/organisatie/project*

3.2.1.3 Waargenomen gedragscontrole

Locus of control

De mate van de locus of control is gemeten aan de hand van vijf stellingen ($\alpha = .810$). Deze stellingen zijn opgesteld op basis van onderzoek van Elbert et al. (2021). Een voorbeeld van een stelling was: *'Dingen die ik zelf doe kunnen een verschil maken voor de verduurzaming van mijn dorp.'* Ook is het nog gemeten aan de hand van één stelling. Deze stelling is opgesteld

op basis van onderzoek van Maddux et al. (1982). Deze stelling was: *'Ik heb het gevoel dat ik via de AEC/EPN kan bijdragen aan de energietransitie.'*

Self-efficacy (zelfeffectiviteit)

De mate van zelfeffectiviteit is gemeten aan de hand van zes stellingen ($\alpha = .746$). De stelling *'Bij het nemen van duurzame energiemaatregelen ben ik afhankelijk van anderen.'* is verwijderd, want de zeven stellingen hadden een onacceptabele betrouwbaarheid ($\alpha = .195$). De stellingen zijn opgesteld op basis van onderzoek van Elbert et al. (2021) en Rogers et al. (2008). Een voorbeeld van een stelling was: *'Ik ben in staat te investeren in de verduurzaming van mijn woning.'*

Collective Efficacy

De mate van de collective efficacy is gemeten aan de hand van een meerkeuzevraag. Deze vraag is opgesteld op basis van onderzoek van Lankheet (2017) en Van Zomeren et al. (2008). De vraag was: *'Waar heeft u de voorkeur naar als het gaat om het uitvoeren van duurzame energiemaatregelen in uw dorp?'*. Hierbij werden de volgende antwoordmogelijkheden gebruikt:

- *Individueel*
- *Meer individueel dan collectief*
- *Zowel individueel als collectief*
- *Meer collectief dan individueel*
- *Collectief*

Redenen om wel of niet betrokken te zijn

De antwoordmogelijkheden op het gebied van de waargenomen gedragscontrole bij de redenen om wel of niet betrokken te zijn bij gemeenschapsinitiatieven voor hernieuwbare energie zijn opgesteld aan de hand van het onderzoek van Rogers et al. (2008). Op basis hiervan zijn er antwoordmogelijkheden opgesteld bij de vragen *'Wat maakt dat u actief bent?'* en *'Wat maakt dat u niet actief bent?'*. Hierbij kon de respondent meerdere antwoordmogelijkheden aangeven.

Voorbeelden van deze antwoordmogelijkheden waren:

- *Ik heb geen/te weinig tijd.*
- *Ik heb te weinig informatie hierover.*
- *Om me te kunnen inzetten voor lokale projecten.*

3.2.1.4 Intentie

In het onderzoek van Ateş (2020) bleek dat de intentie tot pro-ecologisch gedrag een positieve invloed heeft op pro-ecologische gedragingen van mensen. Op basis van het onderzoek van Elbert et al. (2021) is bijvoorbeeld de volgende vraag opgesteld:

- *Hoe waarschijnlijk denkt u dat u binnen 1 jaar (verdere) duurzame energiemaatregelen aan uw woning neemt?*

Deze vraag werd gemeten aan de hand van een 10-puntsschaal van 1 (helemaal niet) t/m 10 (helemaal wel). Verder werden op basis van het onderzoek van Elbert et al. (2021) de volgende vragen opgesteld die werden beantwoord met de opties *'Ja'*, *'Waarschijnlijk wel'*, *'Waarschijnlijk niet'* en *'Nee'*:

- *Zou u klant of lid willen worden?*
- *Wilt u meehelpen bij het verduurzamen van uw dorp?*

3.3 Respondenten

3.3.1 Werving respondenten

De respondenten zijn op verschillende manieren geworven. Voor de verschillende manieren zijn ook verschillende teksten geschreven om respondenten te werven. Deze teksten zijn te vinden in bijlage 1.

Ten eerste zijn de contactpersonen van de energiecoöperaties gevraagd of zij de enquête onder de klanten en leden kunnen verspreiden. Hierbij was het belangrijk om hen hiervoor duidelijke instructies te geven en om onderling goed te overleggen. Ook zijn de contactpersonen gevraagd om de enquête op hun online platform en in hun netwerk te delen. Zo is de enquête op de sites en de sociale media terecht gekomen van de energiecoöperaties.

Ten tweede is er gezocht naar sites/bladen van de gemeente of van lokaal nieuws uit Ameland. Deze worden door veel inwoners van Ameland gelezen. Zo is de enquête naar Persbureau Ameland gestuurd. Ook is de enquête in 'de Ameland' gekomen, een gratis huis-aan-huis weekblad op Ameland. De gemeente van Ameland heeft de enquête verspreid onder de dorpsbelangen op Ameland. De gemeente van Ameland de enquête ook gedeeld op hun sociale media.

Ten derde zijn er verschillende organisaties (clubs/verenigingen) benaderd met de vraag of zij de enquête wilden verspreiden in hun netwerk. Zo hebben in de Noordoostpolder verschillende dorpsbelangen de enquête verspreid via hun platform. In de Noordoostpolder hebben verder twee organisaties (BVN en VNOP) de enquête verspreid via hun platform. Ten slotte hebben ook op Ameland twee organisaties (OPA en Persbureau Ameland) de enquête verspreid via hun platform.

Ten vierde is er ook op de sociale media van de onderzoekers een bericht geplaatst met de vraag of bewoners van de Noordoostpolder de enquête willen invullen en/of doorsturen in hun netwerk van bewoners uit de Noordoostpolder. Hierbij was het belangrijk om duidelijk de doelgroep aan te geven van het onderzoek, omdat de berichten bij veel bewoners terecht kon komen die niet behoren tot de doelgroep. Op deze manier kon er via via worden gezocht naar respondenten.

Ten slotte hebben de onderzoekers aan het einde van de enquête het verzoek neergelegd bij de respondenten om de enquête te verspreiden naar andere bewoners, voornamelijk bewoners die niet betrokken zijn bij de energiecoöperatie. Hierin stond ook de link die ze konden kopiëren om de enquête verder te verspreiden. De tekst is te vinden in bijlage 2.

3.3.2 Steekproef

Er werd gestreefd naar 50 respondenten voor de regio Ameland en 50 respondenten voor de regio Noordoostpolder. Aan de enquête hebben in totaal 186 respondenten deelgenomen. Hiervan zijn 89 respondenten bewoners van Ameland en wonen 97 respondenten in de Noordoostpolder. Niet alle respondenten hebben de enquête volledig ingevuld. Zo hebben 59 bewoners (66,3%) van Ameland en 46 bewoners (47,4%) uit de Noordoostpolder de enquête volledig ingevuld. Als resultaat hiervan hebben 30 bewoners (33,7%) van Ameland en 51 bewoners (52,6%) uit de Noordoostpolder de enquête gedeeltelijk ingevuld, wat betekent dat respondenten ergens in de enquête zijn gestopt en het niet hebben afgemaakt. Voordat de bewoners uit beide regio's akkoord hebben gegeven, zijn er in totaal 47 bewoners gestopt. Ten slotte waren van de bewoners uit beide regio's bij de vraag over hoe ze betrokken zijn in totaal

65 (34,9%) bewoners niet betrokken, 3 (1,6%) bewoners klant of lid (maar niet zeker welke van de twee), 6 (3,2%) bewoners klant, 13 (6,9%) bewoners lid en 36 (19,4%) bewoners zowel klant als lid.

3.4 Analyse van enquête

Voor het onderzoek is de enquête voor de twee regio's apart ingevoerd in LimeSurvey. De onderzoekers kregen hierdoor twee bestanden met de resultaten voor elke regio. De bestanden zijn samengevoegd tot één bestand in SPSS. De onderzoekers hebben voor het analyseren van de enquêtes een analyseplan opgesteld om de antwoorden in SPSS te toetsen en inzichtelijk te krijgen. Hierbij is er voornamelijk gebruik gemaakt van de t-toets voor twee onafhankelijke steekproeven, waarbij de gemiddelden op een schaal werden vergeleken bij de wel en niet betrokken bewoners per regio. Er is gebruik gemaakt van tweezijdige toetsing, omdat het onderzoek een experimenteel karakter heeft. Deze resultaten van de enquête zijn terug te vinden in hoofdstuk 4.

3.5 Ethische aspecten

Bij het opstellen, afnemen en verwerken van de enquêtes was het van belang om te letten op de bijkomende ethische aspecten, waarvoor het formulier 'zorgvuldig omgaan met proefpersonen' geraadpleegd kan worden. Deze is te vinden in bijlage 3. Er is voorafgaand aan de enquêtes in de inleiding aangegeven dat de anonimiteit zover werd gewaarborgd dat antwoorden niet te herleiden zijn tot een persoon in de rapportage en dat de ingevulde enquêtes alleen kunnen worden ingezien door onderzoekers die betrokken zijn bij het onderzoek. Ten slotte werd erin aangegeven dat er geen e-mailadres achtergelaten hoeft te worden, tenzij de respondent het zelf aangaf om informatie te kunnen krijgen over het onderzoek en/of over de energiecoöperatie.

Hoofdstuk 4. Resultaten enquête

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat de resultaten zijn van de enquêtes. Eerst zullen de beschrijvende statistieken worden weergegeven. Daarna zullen de analyses en toetsen worden beschreven en worden daarbij de resultaten weergegeven. De resultaten zijn voornamelijk per onderwerp van de enquête ingedeeld.

4.1 Beschrijvende statistieken

De steekproef vond zowel op Ameland als in de Noordoostpolder plaats. Ameland telde op 1 januari 2020 3.716 inwoners. Hiervan waren er 1.843 man en 1.873 vrouw. Verder zijn er op Ameland 4.179 adressen, waarvan er 1.931 een logiesfunctie en 1.688 een woonfunctie hebben. De Noordoostpolder telde op 1 januari 2020 47.291 inwoners. Hiervan waren er 23.958 man en 23.333 vrouw. Ten slotte zijn er in de Noordoostpolder 24.310 adressen (CBS, 2020).

Tabel 4.1 Kenmerken respondenten

	Ameland	Noordoostpolder
Totaal	89 bewoners (2,4%)	97 bewoners (0,2%)
Geslacht	Man: 45 (2,4%) Vrouw: 15 (0,8%)	Man: 23 (0,1%) Vrouw: 24 (0,1%)
Gemiddelde leeftijd	61 jaar (n = 58; SD = 12,21)	57 jaar (n = 47; SD = 13,61)
Aantal per leeftijdsklasse	18 - 24 jaar: 1 25 - 34 jaar: 1 35 - 44 jaar: 3 45 - 54 jaar: 7 55 - 64 jaar: 21 65 - 74 jaar: 19 75 - 84 jaar: 6 85+ jaar: 0	18 - 24 jaar: 1 25 - 34 jaar: 1 35 - 44 jaar: 5 45 - 54 jaar: 15 55 - 64 jaar: 12 65 - 74 jaar: 7 75 - 84 jaar: 5 85+ jaar: 1
Betrokkenheid energietoepassing	Wel betrokken: 50 Niet betrokken: 18	Wel betrokken: 8 Niet betrokken: 47
Aantal leden/klanten	Niet zeker: 2 Klanten: 6 Leden: 10 Beide: 32	Niet zeker: 1 Klanten: 0 Leden: 3 Beide: 4
Gemiddeld aantal jaren in dorp	34 jaar (n = 85; SD = 24,66)	31 jaar (n = 89; SD = 17,32)

Aantal per dorp	Ballum: 13 Buren: 17 Hollum: 32 Nes: 25	Bant: 3 Creil: 11 Emmeloord: 43 Ens: 12 Espel: 8 Kraggenburg: 2 Luttelgeest: 1 Marknesse: 1 Nagele: 1 Rutten: 1 Schokland: 1 Tollebeek: 8
------------------------	--	--

4.2 Resultaten enquête

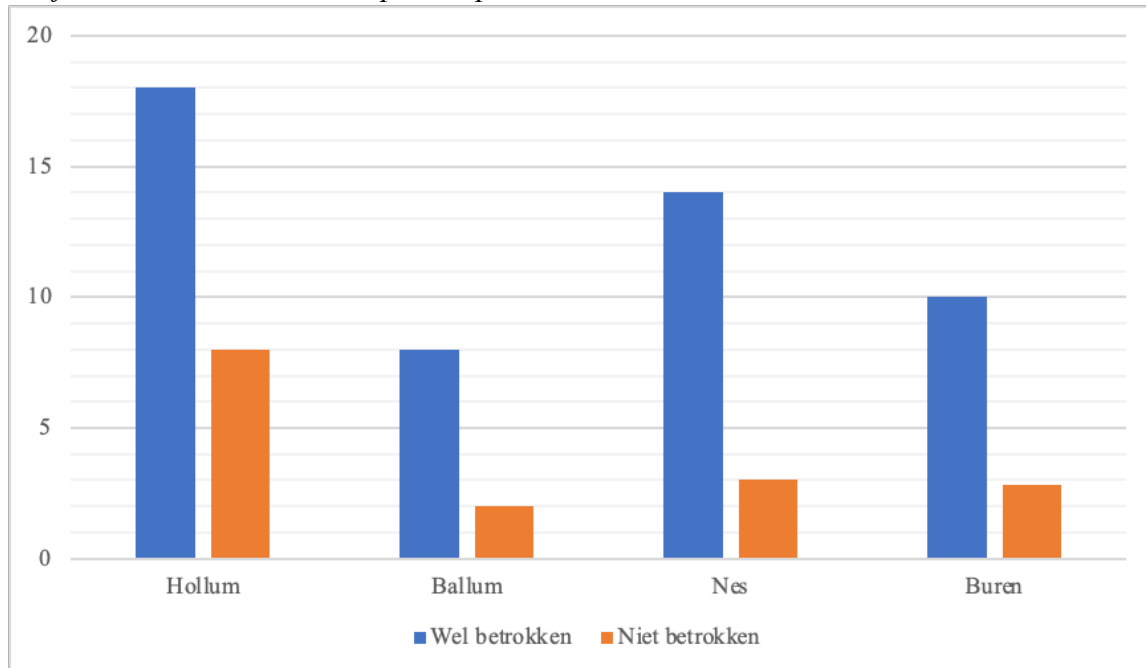
4.2.1 Algemene vragen over dorp en netwerk

In dit onderdeel komen enkele kenmerken naar voren van de wel en niet betrokken bewoners. Hierbij zal er gekeken worden uit welk dorp ze komen, hoeveel er man en vrouw zijn, tot welke leeftijdsklasse ze horen, wat de hoogst voltooide opleiding is, wat hun gemiddeld jaarinkomen is en in wat voor soort woning ze wonen.

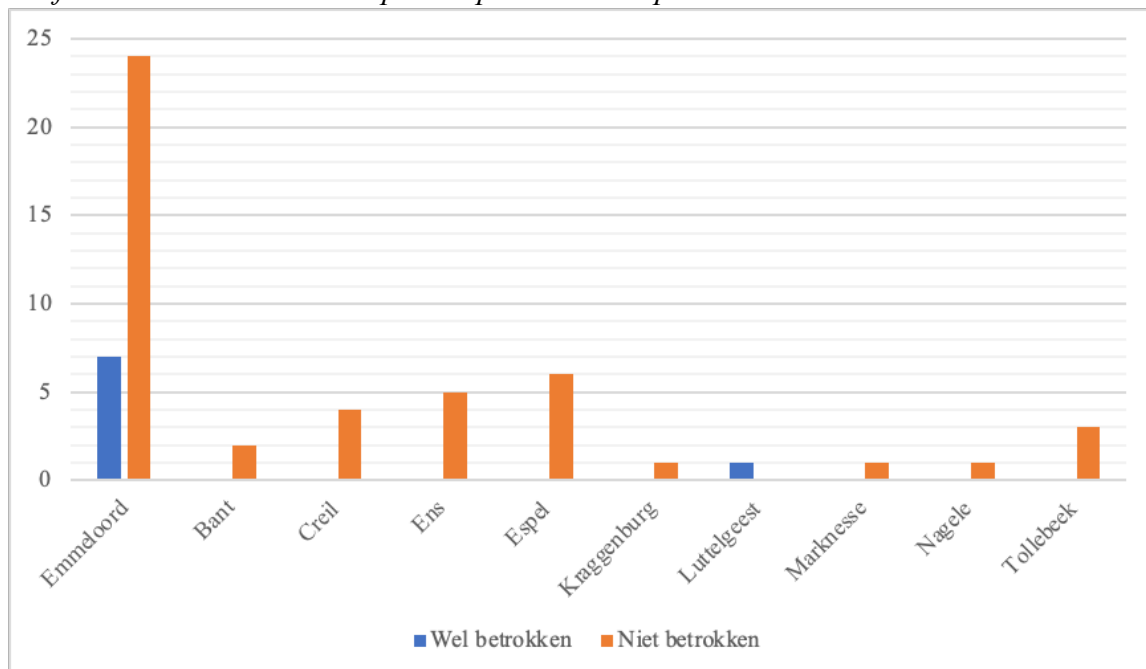
Dorpen

Wat op Ameland opvalt is dat de wel en niet betrokken bewoners redelijk gelijk zijn verspreid over de dorpen. In de Noordoostpolder is het opvallend dat de meeste betrokken bewoners uit Emmeloord komen. De overige dorpen zijn hier ondervertegenwoordigd in betrokken bewoners. De niet betrokken bewoners in de Noordoostpolder zijn redelijk gelijk verspreid over de dorpen. De aantallen per dorp zijn te vinden in tabel grafiek 4.2 en 4.3.

Grafiek 4.2 Aantal bewoners per dorp - Ameland

Grafiek 4.3 Aantal bewoners per dorp - Noordoostpolder

Geslacht

Opvallend was dat op Ameland zowel de wel als niet betrokken bewoners uit meer mannen bestaan dan vrouwen. In de Noordoostpolder bestonden de betrokken bewoners meer uit mannen en de niet betrokken bewoners iets meer uit vrouwen. De aantallen per geslacht zijn te vinden in tabel 4.4.

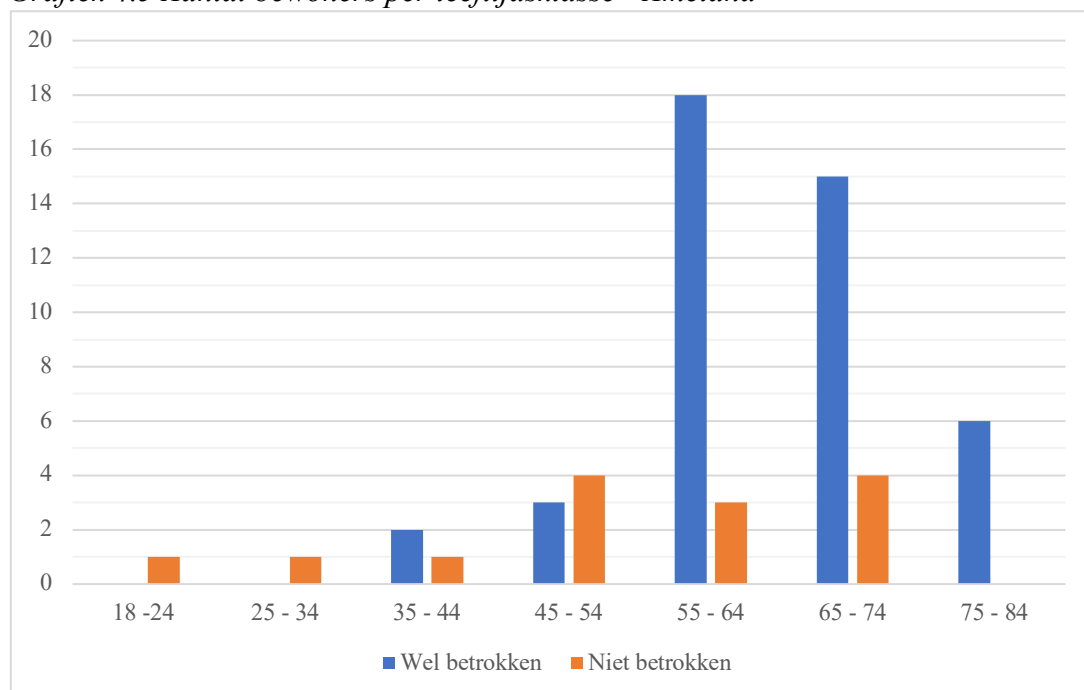
Tabel 4.4 Aantal bewoners per geslacht

	Ameland		Noordoostpolder	
Geslacht	Wel betrokken	Niet betrokken	Wel betrokken	Niet betrokken
Man	34	11	6	17
Vrouw	12	3	1	23
Ontbrekende gegevens	4	4	1	7
Aantal bewoners	50	18	8	47

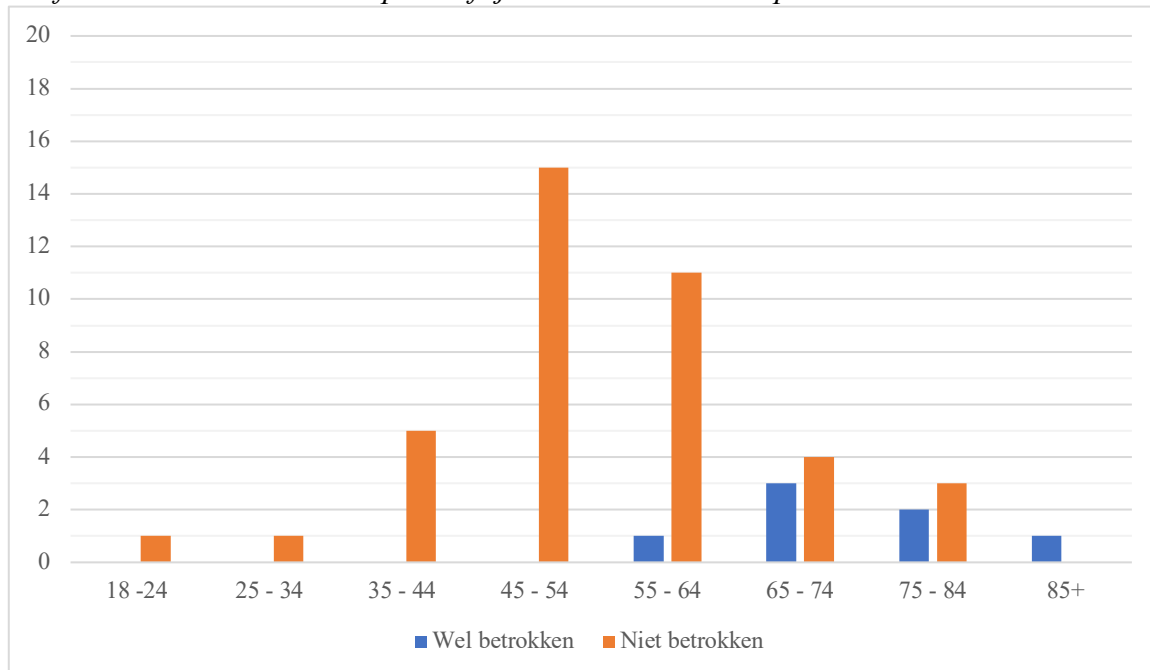
Leeftijd

Wat opviel bij Ameland en de Noordoostpolder is dat de jongere leeftijdsklassen ondervertegenwoordigd zijn. De meeste betrokken bewoners uit Ameland zijn tussen de 55 en 74 jaar en de meeste niet betrokken bewoners zijn tussen de 45 en 74 jaar. De meeste betrokken bewoners uit de Noordoostpolder zijn tussen de 65 en 84 jaar, terwijl de meeste niet betrokken bewoners wat jonger zijn, namelijk tussen de 45 en 64 jaar. De aantallen per leeftijdsklasse zijn te vinden in grafiek 4.5 en 4.6.

Grafiek 4.5 Aantal bewoners per leeftijdsklasse - Ameland

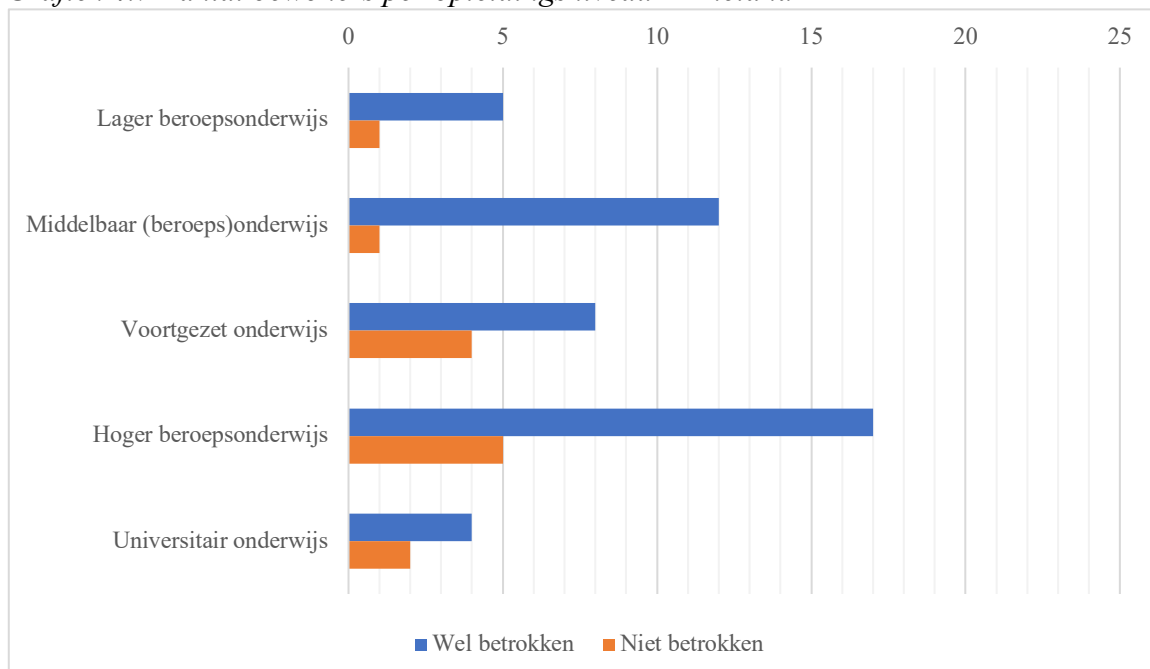
Grafiek 4.6 Aantal bewoners per leeftijdsklasse - Noordoostpolder

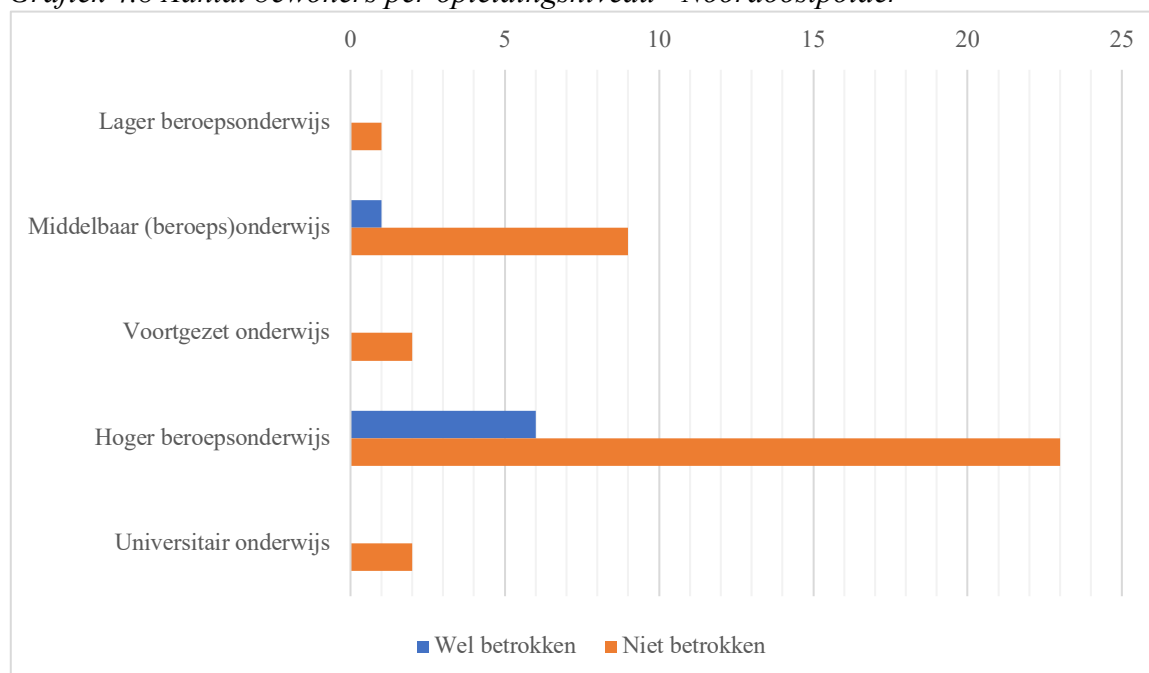
Opleidingsniveau

Uit grafiek 4.7 en 4.8 is af te lezen dat zowel de wel als niet betrokken bewoners uit beide regio's over het algemeen vaak hoger beroepsonderwijs hebben gedaan. Op Ameland hebben de betrokken bewoners en in de Noordoostpolder hebben de niet betrokken bewoners verder ook vaak middelbaar (beroeps)onderwijs gevolgd.

Grafiek 4.7 Aantal bewoners per opleidingsniveau - Ameland

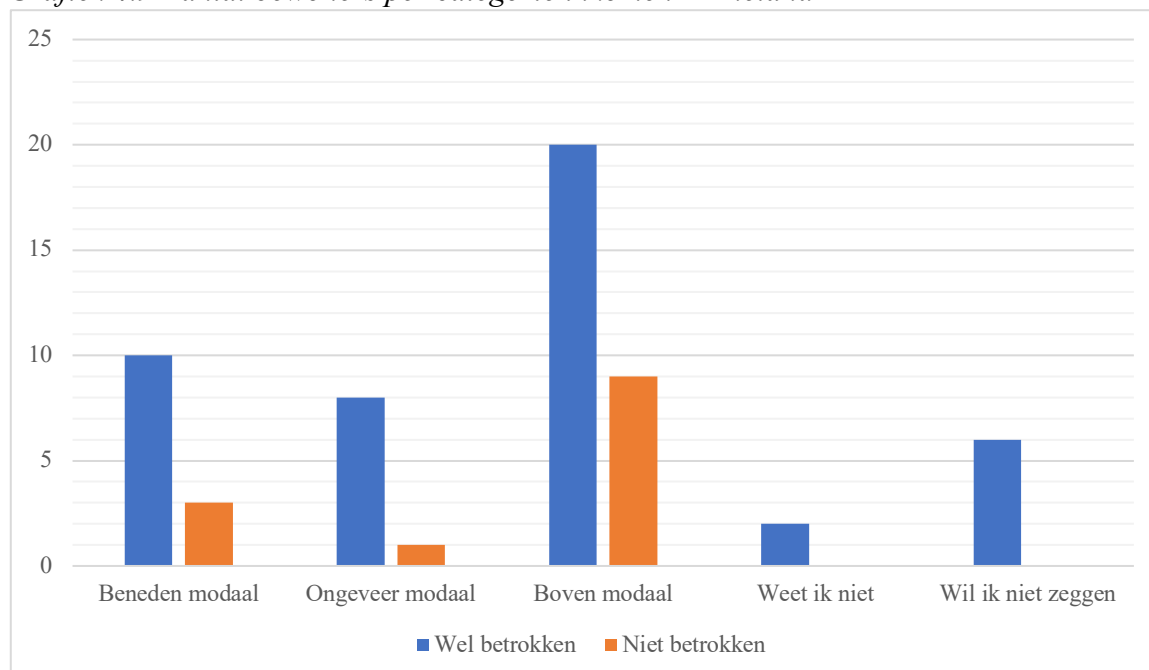
Grafiek 4.8 Aantal bewoners per opleidingsniveau - Noordoostpolder

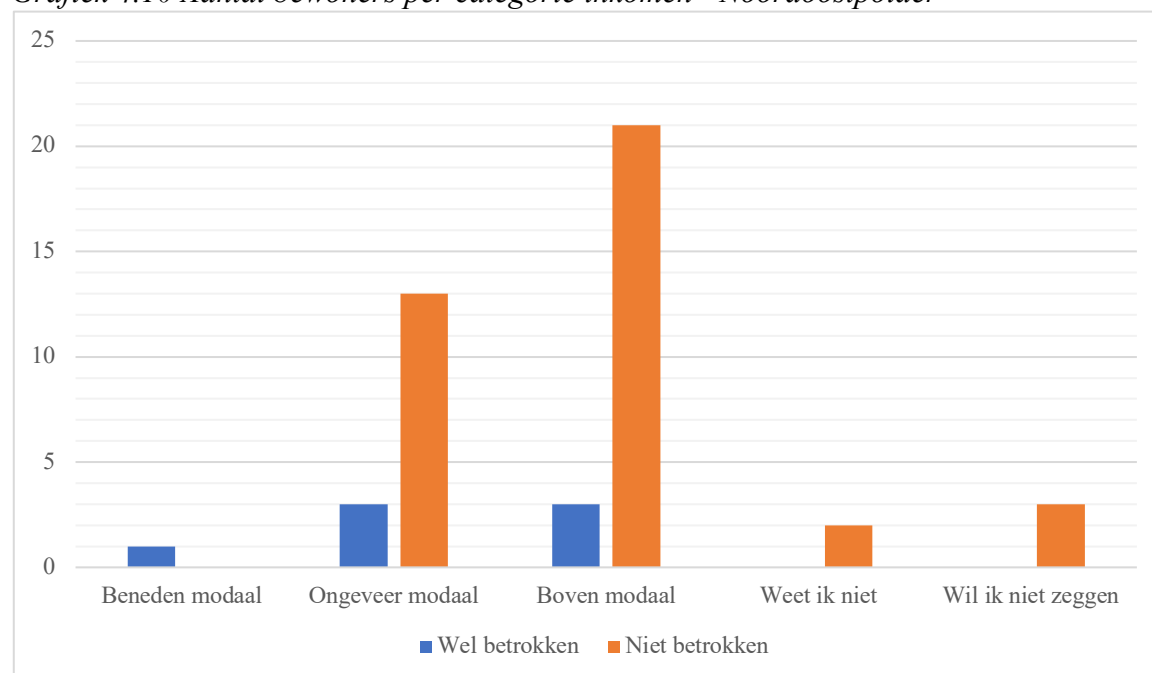
Jaarlijks inkomen

Op Ameland bleek dat de meeste wel en niet betrokken bewoners zeggen een boven modaal jaarinkomen te hebben. Daarnaast hebben redelijk veel wel en niet betrokken bewoners gezegd een beneden of ongeveer modaal jaarlijks inkomen te hebben. Dit verschilt met de Noordoostpolder waar de wel en niet betrokken bewoners zeggen een boven of ongeveer modaal inkomen te hebben. De aantallen zijn te vinden in grafiek 4.9 en 4.10.

Grafiek 4.9 Aantal bewoners per categorie inkomen - Ameland

Grafiek 4.10 Aantal bewoners per categorie inkomen - Noordoostpolder

Soort woning

In tabel 4.11 is af te lezen dat de vrijwel alle bewoners van zowel Ameland als de Noordoostpolder een koopwoning bezitten. Daarnaast is te zien dat voornamelijk de betrokken bewoners op Ameland ook nog een vakantiewoning bezitten.

Tabel 4.11 Aantal bewoners per soort woning

	Ameland		Noordoostpolder	
Soort woning	Wel betrokken	Niet betrokken	Wel betrokken	Niet betrokken
Koopwoning	36	15	8	43
Sociale huurwoning	0	0	0	0
Particuliere huurwoning	2	1	0	0
Vakantiewoning	8	0	0	0

Verbondenheid dorp

Er bleken geen significante verschillen te zijn bij Ameland wat betreft de verbondenheid met het dorp en het wel of niet betrokken zijn bij de energiecoöperatie. Hierbij is er gekeken hoe lang wel en niet betrokken bewoners in hun dorp wonen, in welke mate ze hun dorp waarderen en bij hoeveel organisaties ze verbonden zijn. Wel bleek op Ameland dat zowel de wel ($M = 8,42$; $SD = 1,46$) als niet ($M = 8,44$; $SD = 1,72$) betrokken bewoners hun dorp erg waarderen. Dit gold ook bij de Noordoostpolder bij de wel ($M = 8,00$; $SD = 0,93$) en niet ($M = 8,11$; $SD = 1,18$) betrokken bewoners. Wat verder opviel bij Ameland is dat betrokken bewoners ($M = 36,49$; $SD = 24,41$) gemiddeld langer in het dorp wonen dan niet betrokken bewoners ($M = 27,11$; $SD = 21,69$). Dit bleek in de Noordoostpolder ook zo te zijn bij betrokken bewoners (M

= 36,49; $SD = 24,41$) en niet betrokken bewoners ($M = 27,11$; $SD = 21,69$). Verder viel bij Ameland op dat wel betrokken bewoners ($M = 2,64$; $SD = 2,35$) gemiddeld bij iets meer organisaties verbonden zijn dan niet betrokken bewoners ($M = 2,08$; $SD = 1,85$). Wat wel significant bleek te zijn, is dat in de Noordoostpolder betrokken bewoners ($M = 3,50$; $SD = 1,05$) vergeleken met niet betrokken bewoners ($M = 2,20$; $SD = 0,93$) bij meer organisaties verbonden zijn, $t = -3,169$; $df = 45$; $p = 0,003$. Deze uitslag is in twijfel te trekken door de kleine n bij de wel betrokken bewoners ($n = 8$). De uitslag betekent dat betrokken bewoners bij meer organisaties, zoals scholen, kerken en verenigingen, verbonden zijn in de omgeving dan niet betrokken bewoners.

Collectieve identiteit

De bewoners hebben aangegeven in welke mate ze verbonden zijn met hun dorp. Daarbij is er onderscheid gemaakt tussen de wel en niet betrokken bewoners. Er bleek in beide regio's geen significant verschil te zijn bij de twee groepen en de mate waarin ze verbonden zijn met het dorp. Wel viel bij Ameland op dat zowel de wel ($M = 4,34$; $SD = 0,62$) als niet ($M = 4,22$; $SD = 1,28$) betrokken bewoners veel verbonden zijn met het dorp. In de Noordoostpolder bleken de niet betrokken bewoners ($M = 4,13$; $SD = 0,76$) iets meer verbonden te zijn met hun dorp dan de wel betrokken bewoners ($M = 3,67$; $SD = 1,17$).

Vertrouwen

De bewoners hebben aangegeven of ze vertrouwen hebben in de mensen uit hun dorp en in de gemeente bij het oplossen van problemen in hun dorp. Hier is er onderscheid gemaakt tussen de wel en niet betrokken bewoners. Daar bleken de meeste bewoners in de Noordoostpolder wel vertrouwen hebben in beide partijen. Dit is ook het geval op Ameland bij 'de mensen in hun dorp'. Bij Ameland hebben de wel en niet betrokken bewoners bij 'de gemeente' zowel ja als nee geantwoord, dus lijken zij minder vertrouwen te hebben in de gemeente dan de wel en niet betrokken bewoners in de Noordoostpolder, zie tabel 4.12.

Tabel 4.12 Aantal bewoners per partij

		Ameland		Noordoostpolder	
Partij	Vertrouwen	Wel betrokken	Niet betrokken	Wel betrokken	Niet betrokken
Mensen in hun dorp	Ja	31 (62,0%)	11 (61,1%)	7 (87,5%)	37 (78,7%)
	Nee	19 (38,0%)	7 (38,9%)	1 (12,5%)	10 (21,3%)
De gemeente	Ja	23 (46,0%)	10 (55,6%)	8 (100%)	32 (68,1%)
	Nee	27 (54,0%)	8 (44,4%)	0 (0%)	15 (31,9%)
Aantal bewoners		50	18	8	47

4.2.2 Het bereik van de energiecoöperatie

Burgerbetrokkenheid en locus of control

Op het gebied van het bereik van de energiecoöperatie is er gekeken in hoeverre de burgerbetrokkenheid en de locus of control een rol spelen in het wel of niet betrokken zijn bij de energiecoöperatie. Zowel bij Ameland als bij de Noordoostpolder bleken de betrokken bewoners (Ameland: $M = 3,93$; $SD = 0,83$; Noordoostpolder: $M = 3,00$; $SD = 0,76$) vergeleken met de niet betrokken bewoners (Ameland: $M = 2,82$; $SD = 0,99$; Noordoostpolder: $M = 2,25$; $SD = 0,53$) de burgerbetrokkenheid meer te ervaren, Ameland: $t = -4,526$; $df = 65$; $p < 0,001$; Noordoostpolder: $t = -3,274$; $df = 37$; $p = 0,002$. Dit betekent dat de betrokken bewoners uit beide regio's meer het idee hebben dat mensen uit hun omgeving de energiecoöperaties belangrijk vinden. Bij Ameland en de Noordoostpolder bleken verder de betrokken bewoners (Ameland: $M = 4,44$; $SD = 0,837$; Noordoostpolder: $M = 4,63$; $SD = 0,52$) vergeleken met de niet betrokken bewoners (Ameland: $M = 2,94$; $SD = 1,52$; Noordoostpolder: $M = 3,23$; $SD = 0,88$) de locus of control meer te ervaren, Ameland: $t = -3,872$; $df = 19,403$; $p = 0,001$; Noordoostpolder: $t = -4,267$; $df = 37$; $p < 0,001$. Dit betekent dat de betrokken bewoners uit beide regio's meer het idee hebben dat ze iets kunnen bijdragen aan de energietransitie via de energiecoöperaties. De uitslagen bij Ameland en de Noordoostpolder zijn in twijfel te trekken door de kleine n bij de niet betrokken bewoners bij Ameland ($n = 17$) en de kleine n bij de betrokken bewoners bij de Noordoostpolder ($n = 8$).

Wervingsmogelijkheden

De bewoners hebben aangegeven hoe ze in contact zijn gekomen met de energiecoöperatie. Daarbij is er bij de bewoners die wel bekend zijn met de energiecoöperatie onderscheid gemaakt tussen het wel of niet betrokken zijn. Aan de hand hiervan kan worden bepaald wat effectieve manieren zijn om niet betrokken bewoners betrokken te krijgen bij de energiecoöperaties. In tabel 4.13 zijn de aantallen te vinden.

Tabel 4.13 Aantallen bij wervingsmogelijkheden

	Ameland		Noordoostpolder	
Manieren	Wel betrokken	Niet betrokken	Wel betrokken	Niet betrokken
Iemand binnen ec	25	7	4	8
Iemand buiten ec	1	3	1	4
Mail of brief	18	5	0	3
Site ec	9	5	1	1
Social media	7	3	1	7
Krant	2	5	2	15
Energieleverancier	7	4	0	0
Zoeken naar ec	9	2	0	0
Bijeenkomst ec	19	2	4	1
Totaal respons	97	36	12	39
Aantal bewoners	47	17	6	29

Uit tabel 4.13 blijkt dat zowel op Ameland als in de Noordoostpolder de betrokken bewoners het vaakst van de energiecoöperatie op de hoogte te zijn gebracht door iemand binnen de energiecoöperatie. Op Ameland zijn betrokken bewoners daarnaast ook vaak via een bijeenkomst of door een mail of brief van de energiecoöperatie op de hoogte gebracht. Wat opvalt is dat veel niet betrokken bewoners in de Noordoostpolder de energiecoöperatie kennen via de krant of iemand binnen de energiecoöperatie. Dit geldt ook voor de niet betrokken bewoners op Ameland, maar zij kennen de energiecoöperatie ook vaak door de site of via een mail of brief van de energiecoöperatie.

Persoonlijke wervingsmogelijkheden

De bewoners, die de energiecoöperatie kennen door iemand binnen of buiten de energiecoöperatie, hebben ook aangegeven door wie ze in contact zijn gekomen met de energiecoöperatie. Hier is nogmaals bij de bewoners die wel bekend zijn met de energiecoöperatie onderscheid gemaakt tussen het wel of niet betrokken zijn. Aan de hand hiervan kan worden bepaald welke persoonlijke contacten effectief zijn bij het betrokken krijgen van bewoners bij de energiecoöperaties. In tabel 4.14 zijn de aantallen te vinden.

Tabel 4.14 Aantallen bij persoonlijke wervingsmogelijkheden

	Ameland		Noordoostpolder	
Door wie op de hoogte	Wel bekend Wel betrokken	Wel bekend Niet betrokken	Wel bekend Wel betrokken	Wel bekend Niet betrokken
Partner	1	0	0	1
Familielid	6	2	0	3
Vriend/vriendin	2	1	0	1
Kennis	9	3	1	2
Buurtgenoot	3	0	1	2
Lid vereniging/ organisatie/ project	12	1	0	3
Collega	0	0	1	0
Totaal respons	33	7	3	12
Aantal bewoners	26	7	3	11

Uit tabel 4.14 is af te lezen dat de betrokken bewoners op Ameland de energiecoöperatie het vaakst te kennen door iemand die lid is van een vereniging, organisatie of project. Ook is het aantal bij 'Kennis' en 'Familielid' aanzienlijk hoog. Bij de niet betrokken bewoners in die regio wordt het kennen van de energiecoöperatie vaak door een kennis of familielid genoemd. In de Noordoostpolder zeggen de meeste betrokken bewoners de energiecoöperatie te kennen door een kennis, buurtgenoot of collega. Wat opvallend is in de Noordoostpolder is dat de niet betrokken bewoners de energiecoöperatie vaak kennen door een familielid, kennis, buurtgenoot of lid van een vereniging/organisatie/project.

4.2.3 De betrokkenheid bij de energiecoöperatie

Zie voor alle antwoorden die zijn gegeven bij deze paragraaf bijlage 4 voor de volledige lijsten en tabellen met antwoorden die de respondenten hebben gegeven op de open vragen over de redenen om al dan niet betrokken te zijn.

Niet betrokken bewoners

Bij de niet betrokken bewoners werden de volgende redenen het vaakst gegeven om op dit moment niet betrokken te zijn bij de energiecoöperatie op Ameland (n = 17): 'Te duur', 'Tevreden over huidige energieleverancier' en 'Beslissing gemaakt door anderen'. De meeste antwoorden waren dus onder te verdelen in de thema's: prijs, andere huidige energieleveranciers en geen eigen besluit. In de Noordoostpolder (n = 47) waren het de volgende antwoorden: 'Niet bekend met de energiecoöperatie', 'Klant elders' en 'Geen idee/nooit over nagedacht'. De meeste antwoorden waren onder te verdelen in de thema's: onbekendheid over de energiecoöperatie, andere huidige energieleverancier en de mate van bewust ermee bezig zijn.

Bij de niet betrokken bewoners die wel de intentie hebben om klant en/of lid te worden bij de energiecoöperatie zijn de volgende redenen het vaakst gegeven om wel klant en/of lid te worden bij de energiecoöperatie op Ameland (n = 9): 'Omdat groene stroom bijdraagt aan de leefbaarheid van de aarde' en 'Om de energiecoöperatie te steunen'. De meeste antwoorden hadden betrekking op de energie (of het groen is, wat de prijs is en of het lokaal is). In de Noordoostpolder (n = 23) waren het de volgende antwoorden: 'Vanwege de prijs', 'Omdat er gebruik wordt gemaakt van de markt van lokale stroom' en 'Omdat lokale stroom goed is voor de regionale economie'. De meeste antwoorden hadden betrekking op de energie (of het groen is, wat de prijs is en of het lokaal is) en op het initiatief (vertrouwen en onafhankelijkheid).

Bij de vraag of ze konden toelichten waarom ze wel de intentie hebben om klant en/of lid te worden bij de energiecoöperatie zijn de volgende toelichtingen het meest benoemd op Ameland: 'Als de prijs lager wordt' en 'Niet te veel/geen prijsverschil vergeleken huidige energieleverancier'. De meeste antwoorden hadden dus betrekking op de prijs. In de Noordoostpolder waren het de volgende antwoorden: 'Meer informatie' en 'Gunstige/redelijke prijs'. De meeste antwoorden hadden betrekking op informatie (weinig informatie hebben en de voor- en nadelen willen weten) en op de prijs (redelijke prijs en niet te veel prijsverschil).

Wel betrokken bewoners

Bij de betrokken bewoners werden de volgende redenen het vaakst gegeven om op dit moment wel betrokken te zijn bij de energiecoöperatie op Ameland (n = 50): 'Goed initiatief', 'De energiecoöperatie is iets van de regio', 'Doelstellingen energiecoöperatie' en 'Lokale actie/lokaal initiatief'. De meeste antwoorden waren onder te verdelen in de thema's: het lokale aspect van een energiecoöperatie en duurzame energie. In de Noordoostpolder (n = 8) waren het de volgende antwoorden: 'Duurzame energie' en 'Lokale actie'. De meeste antwoorden waren onder te verdelen in de thema's: duurzame energie, lokale actie en betrokkenheid in de energietransitie.

Wel of niet actief zijn

Bij hen is er ook gekeken naar de mate waarin ze actief zijn en naar de mate van het (meer) actief willen worden binnen de energiecoöperatie. Zo kon er gekeken worden wie (meer) actief wil worden. De resultaten zijn te vinden in tabel 4.15. Hierbij lopen de resultaten van 1: helemaal niet tot 10: helemaal wel.

Tabel 4.15 Mate van actief zijn

Ameland; n = 49, Noordoostpolder; n = 8	Ameland	Noordoostpolder
In welke mate bent u actief bij de energiecoöperatie?	3,43 (SD = 2,55)	6,37 (SD = 3,29)
In welke mate zou u (meer) actief willen worden?	3,84 (SD = 2,75)	4,13 (SD = 3,00)
p-waarde	p = 0,001	p = 0,114

Om dit beter te bekijken is er gezocht naar een verband tussen de mate van actief zijn en de mate van het (meer) actief willen worden. Er bleek op Ameland een positieve samenhang ($r = 0,450$; $p = 0,001$; $n = 49$) te zijn tussen de mate van actief zijn en de mate van het (meer) actief willen worden. Dit betekent dat hoe meer de bewoners actief zijn bij de energiecoöperatie hoe meer ze actief willen worden bij de energiecoöperatie. De actieve bewoners willen dus actiever worden en de niet actieve bewoners willen niet actiever worden. Daarentegen bleek er in de Noordoostpolder geen samenhang ($r = 0,603$; $p = 0,114$; $n = 8$) te zijn tussen de mate van actief zijn en de mate van het (meer) actief willen worden. De gemiddelden lagen bij de Noordoostpolder wel hoger dan bij Ameland. De betrokken bewoners uit de Noordoostpolder bleken dus actiever te zijn binnen de energiecoöperatie. De uitslag bij de Noordoostpolder is in twijfel te trekken door de kleine n bij de betrokken bewoners ($n = 8$).

Bij de wel betrokken bewoners werden de volgende redenen het vaakst gegeven om wel actief te zijn bij de energiecoöperatie op Ameland ($n = 28$): ‘Om de regio een voorbeeld te kunnen maken in de energietransitie’, ‘Om meer betrokken te zijn in de besluitvorming’ en ‘Om te kunnen investeren in lokale projecten’. In de Noordoostpolder ($n = 7$) waren het de volgende antwoorden: ‘Om de regio een voorbeeld te kunnen maken in de energietransitie’ en ‘Om me te kunnen inzetten in lokale projecten’. De meeste mensen in beide regio’s hebben dus het idee dat ze zich kunnen inzetten in bepaalde aspecten bij de energiecoöperatie en zijn daarom actief.

Bij de wel betrokken bewoners werden de volgende redenen het vaakst gegeven om niet actief te zijn bij de energiecoöperatie op Ameland ($n = 16$): ‘Ik heb geen/te weinig tijd’, ‘Ik ben hier niet bekwaam genoeg voor’ en ‘Ik heb te weinig informatie hierover’. De meeste mensen hebben dus het idee dat ze (nog) niet actief kunnen zijn. In de Noordoostpolder ($n = 1$) waren het de volgende antwoorden: ‘Ik heb geen interesse’, dus diegene had geen interesse om actief te worden.

4.2.4 Kijk op duurzame energiemaatregelen Milieubewustzijn

Er bleek bij Ameland geen significant verschil te zijn bij de wel en niet betrokken bewoners wat betreft de kijk naar duurzame energiemaatregelen. Wat wel opviel bij Ameland is dat zowel de wel ($M = 4,26$; $SD = 0,86$) als niet ($M = 4,10$; $SD = 0,80$) betrokken bewoners een positieve kijk hebben naar duurzame energiemaatregelen. Verder bleken in de Noordoostpolder de betrokken bewoners ($M = 4,88$; $SD = 0,17$) vergeleken met de niet betrokken bewoners ($M = 4,10$; $SD = 0,57$) een meer positieve kijk te hebben op duurzame energiemaatregelen, $t = -7,271$; $df = 38,296$; $p < 0,001$. Dit betekent dat de betrokken bewoners op een meer positieve manier bezig zijn met energie. De uitslag bij de Noordoostpolder is in twijfel te trekken door de kleine n bij de betrokken bewoners ($n = 8$).

Burgerbetrokkenheid

Er bleken bij Ameland en de Noordoostpolder geen significante verschillen te zien bij het wel en niet betrokken te zijn wat betreft het nemen van duurzame maatregelen. Ook bleek dat zowel de wel betrokken ($M = 2,52$; $SD = 0,67$) als de niet betrokken ($M = 2,40$; $SD = 0,69$) bewoners op Ameland de sociale invloed enigszins ervaren. In de Noordoostpolder is de ervaren invloed bij zowel de betrokken ($M = 2,10$; $SD = 0,58$) als de niet betrokken ($M = 2,38$; $SD = 0,55$) bewoners ongeveer gelijk. In de Noordoostpolder is wel te zien dat alle bewoners de ervaren sociale invloed iets minder ervaren in tegenstelling tot Ameland. Dit betekent dat alle bewoners van Ameland enigszins en de bewoners van de Noordoostpolder weinig kijken naar wat andere bewoners uit de omgeving vinden van duurzame energiemaatregelen.

Self-efficacy (zelfeffectiviteit)

Ook zijn er op het gebied van self-efficacy geen significante verschillen bij het wel en niet betrokken zijn wat betreft het nemen van duurzame maatregelen. Wel viel op dat zowel de wel betrokken ($M = 4,00$; $SD = 0,87$) en de niet betrokken bewoners ($M = 3,97$; $SD = 0,78$) zichzelf ruim in staat vinden om duurzame energiemaatregelen te nemen. Ook in de Noordoostpolder zijn de betrokken bewoners ($M = 4,10$; $SD = 0,68$) er redelijk van overtuigd dat zij duurzame energiemaatregelen kunnen nemen. Dit is bij de niet betrokken bewoners iets lager ($M = 3,56$; $SD = 0,94$). Dit betekent dat alle bewoners van Ameland zichzelf erg bekwaam vinden om duurzame energiemaatregelen te nemen. De mate van bekwaamheid bij de niet betrokken bewoners in de Noordoostpolder is daarentegen iets lager dan bij de betrokken bewoners, maar nog wel redelijk hoog.

Duurzame energiemaatregelen hebben genomen

De wel en niet betrokken bewoners uit beide regio's hebben aangegeven in hoeverre ze de afgelopen vijf jaar duurzame energiemaatregelen hebben genomen. In beide regio's hebben de meeste bewoners aangegeven in de afgelopen vijf jaar duurzame energiemaatregelen te hebben genomen. De overige antwoorden waren bij alle bewoners uit beide regio's verspreid over het eerder en het niet hebben genomen van duurzame energiemaatregelen. In tabel 4.16 zijn de verdere aantallen weergegeven.

Tabel 4.16 Aantal bewoners die wel of geen duurzame energiemaatregelen hebben genomen

	Ameland		Noordoostpolder	
	Wel betrokken	Niet betrokken	Wel betrokken	Niet betrokken
Ja, namelijk ____	24 (52,2%)	13 (81,3%)	7 (87,5%)	31 (73,8%)
Nee, maar heb al eerder maatregelen genomen, namelijk ____	12 (26,1%)	1 (6,3%)	0 (0%)	7 (16,7%)
Nee, ik heb nog geen maatregelen, want ____	10 (21,7%)	2 (12,5%)	1 (12,5%)	4 (9,5%)
Aantal bewoners	46	16	8	42

De volledige lijsten met de toelichtingen, die bij deze vraag zijn gegeven, zijn te vinden in bijlage 3. Op Ameland hebben de meeste betrokken bewoners aangegeven dat ze zonnepanelen en isolerende maatregelen hebben genomen. Daarnaast hebben de meeste aangegeven geen duurzame energiemaatregelen te hebben genomen, omdat er al maatregelen waren toegepast of vanwege de VvE (Vereniging van Eigenaren). De meeste niet betrokken bewoners hebben aangegeven dat ze zonnepanelen, isolerende maatregelen en een hybride warmtepomp hebben genomen. Daarnaast hebben de meeste aangegeven geen duurzame energiemaatregelen te hebben genomen, omdat er geen geld beschikbaar is of vanwege het hebben van een huurwoning. Uit de Noordoostpolder hebben de meeste wel en niet betrokken bewoners aangegeven dat ze zonnepanelen en isolerende maatregelen hebben genomen. Daarnaast hebben de meeste niet betrokken bewoners aangegeven geen duurzame energiemaatregelen te hebben genomen, omdat er te weinig winst in zit. De resultaten van de niet betrokken bewoners, die wel de intentie hebben om klant en/of lid te worden, kwamen redelijk overeen met tabel 4.16 over of ze duurzame energiemaatregelen hebben genomen en zo ja, welke. De exacte resultaten zijn te vinden in bijlage 3.

Duurzame energiemaatregelen nemen

Er bleken bij Ameland en de Noordoostpolder geen significante verschillen te zijn tussen de wel en niet betrokken bewoners wat betreft de intentie om binnen één en vijf jaar duurzame energiemaatregelen te nemen. Wat wel opviel bij Ameland is dat de niet betrokken bewoners zowel binnen één jaar ($M = 5,38$; $SD = 3,56$) als binnen vijf jaar ($M = 7,00$; $SD = 3,37$) gemiddeld waarschijnlijker duurzame energiemaatregelen gaan nemen dan de wel betrokken bewoners binnen één jaar ($M = 4,57$; $SD = 3,11$) en binnen vijf jaar ($M = 5,50$; $SD = 3,22$). Wat opviel bij de Noordoostpolder is dat juist de wel betrokken zowel binnen één jaar ($M = 5,00$; $SD = 2,67$) en binnen vijf jaar ($M = 7,00$; $SD = 2,00$) gemiddeld waarschijnlijker duurzame energiemaatregelen gaan nemen dan de niet betrokken bewoners binnen één jaar ($M = 4,32$; $SD = 2,88$) en binnen vijf jaar ($M = 5,29$; $SD = 2,94$).

Bij deze twee vragen is er verder gekeken naar de gemiddelde waarschijnlijkheid van niet betrokken bewoners, die wel de intentie hebben om klant/lid te worden. Hierbij was het gemiddelde op Ameland een 5,78 ($SD = 3,23$) en in de Noordoostpolder een 5,55 ($SD = 2,78$) om binnen één jaar duurzame energiemaatregelen te nemen. Bij het nemen van duurzame energiemaatregelen binnen vijf jaar was het gemiddelde op Ameland een 7,00 ($SD = 3,50$) en in de Noordoostpolder een 6,40 ($SD = 2,98$).

4.2.5 Rol in de verduurzaming

De wel en niet betrokken bewoners uit beide regio's hebben aangegeven in welke mate zij bepaalde partijen verantwoordelijk vinden voor de verduurzaming van hun dorp. De resultaten hierbij zijn te vinden in tabel 4.17 waar de gemiddelde score per partij wordt weergegeven en in de opeenvolgende alinea.

Tabel 4.17 Gemiddelde score per partij

	<i>Ameland</i>			Noordoostpolder		
Partij	Wel betrokken	Niet betrokken	p-waarde	Wel betrokken	Niet betrokken	p-waarde
Energiebedrijven	3,20 (SD = 1,17)	2,38 (SD = 1,36)	0,024*	2,5 (SD = 1,41)	3,17 (SD = 1,40)	0,221
Lokale bedrijven en instellingen	3,30 (SD = 1,21)	2,53 (SD = 1,41)	0,044*	2,75 (SD = 1,17)	3,02 (SD = 1,29)	0,580
Mensen uit mijn dorp	3,85 (SD = 0,97)	3,19 (SD = 1,52)	0,119	4,13 (SD = 0,64)	3,44 (SD = 1,36)	0,038*
Ikzelf	4,00 (SD = 1,12)	3,88 (SD = 1,36)	0,717	4,13 (SD = 0,84)	3,37 (SD = 1,39)	0,145
Nationale overheid	3,74 (SD = 1,12)	3,31 (SD = 1,35)	0,220	3,63 (SD = 1,51)	3,78 (SD = 1,19)	0,748
Provinciale overheid	3,93 (SD = 1,04)	3,19 (SD = 1,28)	0,023*	3,88 (SD = 1,36)	3,78 (SD = 1,24)	0,846
Gemeente	4,22 (SD = 0,96)	3,63 (SD = 1,26)	0,056	4,50 (SD = 0,54)	3,95 (SD = 1,07)	0,166
Aantal bewoners	46	16		8	41	

* = significant resultaat

Er bleken enkele significante verschillen te zijn tussen de wel en niet betrokken bewoners en in hoeverre ze bepaalde partijen verantwoordelijk vinden voor de verduurzaming van hun dorp. Zo vonden de betrokken bewoners op Ameland ($M = 3,20$; $SD = 1,17$) vergeleken met de niet betrokken bewoners ($M = 2,38$; $SD = 1,36$) de energiebedrijven meer verantwoordelijk, $t = -2,322$; $df = 60$; $p = 0,024$. Ook vonden de wel ($M = 3,30$; $SD = 1,21$) vergeleken met de niet betrokken bewoners ($M = 2,53$; $SD = 1,41$) de lokale bedrijven en instellingen meer verantwoordelijk, $t = -2,060$; $df = 59$; $p = 0,044$. Ten slotte vonden de betrokken bewoners ($M = 3,93$; $SD = 1,04$) vergeleken met de niet betrokken bewoners ($M = 3,19$; $SD = 1,28$) op Ameland de provinciale overheid meer verantwoordelijk, $t = -2,330$; $df = 60$; $p = 0,023$. In de Noordoostpolder vonden de betrokken bewoners ($M = 4,13$; $SD = 0,84$) in vergelijking met de niet betrokken bewoners ($M = 3,37$; $SD = 1,39$) de mensen uit het dorp zelf meer verantwoordelijk voor de verduurzaming van het dorp, $t = -2,208$; $df = 47$; $p = 0,038$. De uitslagen bij Ameland en de Noordoostpolder zijn in twijfel te trekken door de kleine n bij de niet betrokken bewoners uit Ameland ($n = 16$) en de kleine n bij de betrokken bewoners uit de Noordoostpolder ($n = 8$).

Wat verder opviel in tabel 4.17 is dat op Ameland wel betrokkenen de gemeente gemiddeld het meest verantwoordelijk vinden voor de verduurzaming van hun dorp terwijl de niet betrokkenen henzelf als meest verantwoordelijke hiervoor zien. In de Noordoostpolder vinden

zowel de wel als niet betrokkenen de gemeente het meest verantwoordelijk voor de verduurzaming voor hun dorp.

Locus of control

Er bleek geen significant verschil te zijn tussen de wel en niet betrokken bewoners bij Ameland en de mate van de locus of control. Wel viel op dat zowel de wel ($M = 3,74$; $SD = 0,85$) als de niet ($M = 3,40$; $SD = 1,09$) betrokken bewoners zich tamelijk in staat voelen om een rol te kunnen invullen bij de verduurzaming van hun dorp. In de Noordoostpolder bleek wel dat de betrokken bewoners ($M = 4,11$; $SD = 0,46$) vergeleken met de niet betrokken bewoners ($M = 3,37$; $SD = 0,94$) de locus of control meer ervaren, $t = -2,168$; $df = 46$; $p = 0,035$. Dit betekent dat de wel betrokken bewoners zich meer in staat voelen om een rol te kunnen invullen bij de verduurzaming van hun dorp. De uitslagen bij Ameland en de Noordoostpolder zijn in twijfel te trekken door de kleine n bij de niet betrokken bewoners uit Ameland ($n = 15$) en de kleine n bij de betrokken bewoners uit de Noordoostpolder ($n = 8$).

Meehelpen verduurzaming dorp

De wel en niet betrokken bewoners uit beide regio's hebben aangegeven in hoeverre ze de intentie om mee te helpen aan de verduurzaming van hun dorp. De resultaten hierbij zijn te vinden in tabel 4.18 en in de opeenvolgende alinea.

Tabel 4.18 In hoeverre willen de bewoners meehelpen

	<i>Ameland</i>		Noordoostpolder	
	Wel betrokken	Niet betrokken	Wel betrokken	Niet betrokken
Ja	16 (34,8%)	5 (33,3%)	3 (37,5%)	3 (7,5%)
Waarschijnlijk wel	22 (47,8%)	7 (46,7%)	4 (50%)	23 (57,5%)
Waarschijnlijk niet	4 (8,7%)	1 (6,7%)	1 (12,5%)	7 (17,5%)
Nee	4 (8,7%)	2 (13,3%)	0 (0%)	7 (17,5%)
Aantal bewoners	46	15	8	40

De meeste wel en niet betrokken bewoners van Ameland en de Noordoostpolder willen (waarschijnlijk) wel mee helpen bij de verduurzaming van hun dorp. Hierbij is het percentage wel betrokken bewoners die (waarschijnlijk) wel mee willen helpen op Ameland en in de Noordoostpolder ongeveer gelijk (Ameland: 82,6% en Noordoostpolder: 87,5%). Een relatief klein gedeelte van de niet betrokken bewoners van de Noordoostpolder (25%) heeft gezegd (waarschijnlijk) niet mee te willen helpen bij de verduurzaming van hun dorp.

De resultaten van de niet betrokken bewoners, die wel de intentie hebben om klant en/of lid te worden, kwamen redelijk overeen met tabel 4.18 over in hoeverre ze willen helpen aan de verduurzaming van hun dorp. Hier is wel verder gekeken naar wat deze groep heeft geantwoord bij de vraag of ze hun intentie om mee te helpen willen toelichten. De meeste genoemde redenen op Ameland waren 'Samen denken over oplossingen/maatregelen', 'Afhankelijk van rol/inhoud/omstandigheden' en 'Het hebben van ideeën/willen uitwerken van ideeën', waarbij ook een paar ideeën en expertises werden benoemd. De bewoners staan er dus voor open om samen te kijken naar oplossingen en na te denken over maatregelen, maar soms hangen er nog

wat voorwaarden aan. De meest genoemde redenen uit de Noordoostpolder waren ‘Graag wat willen doen’, ‘Praten over ideeën/mogelijkheden’ en ‘Bij beschikbare tijd/gelegenheid’, waarbij ook een paar ideeën en expertises werden benoemd. Ook hier staan de bewoners ervoor open om samen te kijken naar ideeën en te praten over maatregelen. De volledige resultaten zijn te vinden in bijlage 3.

Voorkeur verduurzaming dorp

De wel en niet betrokken bewoners uit beide regio's hebben aangegeven waar hun voorkeur naar gaat als het gaat om het meehelpen aan de verduurzaming van hun dorp. De resultaten hierbij zijn te vinden in tabel 4.19 en in de opeenvolgende alinea.

Tabel 4.19 Hoe willen de bewoners meehelpen

	Ameland		Noordoostpolder	
	Wel betrokken	Niet betrokken	Wel betrokken	Niet betrokken
Individueel	4 (8,7%)	6 (42,9%)	0 (0%)	1 (2,5%)
Meer individueel dan samen	3 (6,5%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (2,5%)
Zowel individueel als samen	24 (52,2%)	7 (50,0%)	3 (42,9%)	23 (57,5%)
Meer samen dan individueel	7 (15,2%)	1 (7,1%)	3 (42,9%)	13 (32,5%)
Samen	8 (17,4%)	0 (0%)	1 (2,2%)	2 (5,0%)
Aantal bewoners	46	14	7	40

Het valt op dat alle bewoners van de Noordoostpolder de voorkeur hebben naar het zowel individueel als samen of naar het meer samen meehelpen aan de verduurzaming van hun dorp. Daarentegen hebben de niet betrokken bewoners op Ameland het meest de voorkeur naar zowel individueel als samen of naar individueel meehelpen. De betrokken bewoners hebben het meest de voorkeur naar zowel individueel als samen of naar samen meehelpen aan de verduurzaming van hun dorp. Ook is er gekeken naar welke voorkeur niet betrokken bewoners, die intentie hebben om klant en/of lid te worden, hebben in de verduurzaming van hun dorp. Aangezien de resultaten hiervan redelijk overeen kwamen met tabel 4.19, zijn de resultaten opgenomen in de bijlage 3.

4.2.6 Waarden

De wel en niet betrokken bewoners uit beide regio's hebben bij verschillende persoonsbeschrijvingen aangegeven in hoeverre ze zich erin herkennen. Daarbij is er gekeken naar de mate van biosferische, altruïstische, egoïstische en hedonistische waarden. De gemiddelde scores zijn te zien in tabel 4.20.

Tabel 4.20 Gemiddelden per soort waarde

	Ameland			Noordoostpolder		
Waarde	Wel betrokken	Niet betrokken	p-waarde	Wel betrokken	Niet betrokken	p-waarde
Biosferisch	4,76 (SD = 0,85)	4,45 (SD = 1,11)	0,266	5,25 (SD = 0,56)	4,24 (SD = 1,03)	0,002*
Altruïstisch	4,67 (SD = 1,02)	4,38 (SD = 1,01)	0,348	5,64 (SD = 0,32)	4,81 (SD = 0,71)	0,004*
Hedonistisch	4,59 (SD = 1,06)	4,90 (SD = 0,96)	0,319	4,86 (SD = 0,69)	4,99 (SD = 0,65)	0,620
Egoïstisch	3,18 (SD = 0,86)	3,20 (SD = 0,84)	0,921	3,37 (SD = 1,24)	3,09 (SD = 0,95)	0,485
Aantal bewoners	46	14		7	40	

* = significant resultaat

Op het gebied van waarden is er gekeken in hoeverre een bepaalde waarde een rol speelt in het wel of niet betrokken zijn bij de energiecoöperatie. Er bleek op Ameland geen significant verschil te zijn tussen de wel en niet betrokken bewoners en hun waarden. Wel scoorden op Ameland zowel de wel ($M = 4,76$; $SD = 0,85$) als niet ($M = 4,45$; $SD = 1,11$) betrokken bewoners hoog op de biosferische waarden. Ook scoorden de wel ($M = 4,67$; $SD = 1,02$) en niet ($M = 4,38$; $SD = 1,01$) betrokken bewoners hoog op de altruïstische waarden. Verder scoorden de wel ($M = 4,59$; $SD = 1,06$) en niet ($M = 4,90$; $SD = 0,96$) betrokken bewoners hoog op de hedonistische waarden. Dit betekent dat beide groepen veel geven om het milieu, om het welzijn van anderen en om een plezierig leven. Ten slotte was de score op de egoïstische waarde van zowel de wel ($M = 3,18$; $SD = 0,86$) als de niet ($M = 3,20$; $SD = 0,84$) betrokken bewoners lager vergeleken met de scores op de andere drie waarden. Dit betekent dat beide groepen enigszins geven om hun eigen positie.

Wel was bij de Noordoostpolder een opvallend verschil te zien. Zo bleek dat de betrokken bewoners de biosferische als altruïstische waarden (biosferisch: $M = 5,25$; $SD = 0,56$; altruïstisch: $M = 5,64$; $SD = 0,32$) vergeleken met de niet betrokken bewoners (biosferisch: $M = 4,24$; $SD = 1,03$; altruïstisch: $M = 4,81$; $SD = 0,71$) meer bij henzelf te herkennen (biosferisch: $t = -3,777$; $df = 14,931$; $p = 0,002$; altruïstisch: $t = -3,006$; $df = 45$; $p = 0,004$). Dit betekent dat wel betrokken bewoners het belangrijker vinden om goed voor de natuur te zorgen en behulpzaam naar elkaar te zijn dan de niet betrokken bewoners. De uitslagen bij de Noordoostpolder zijn in twijfel te trekken door de kleine n bij de wel betrokken bewoners ($n = 7$). Verder scoorden zowel de wel ($M = 4,86$; $SD = 0,69$) als niet ($M = 4,99$; $SD = 0,65$) betrokken bewoners hoog op de hedonistische waarde. Dit betekent dat ze beiden veel geven om een plezierig leven. Ten slotte scoorden zowel de wel ($M = 3,37$; $SD = 1,24$) als niet ($M = 3,09$; $SD = 0,95$) betrokken bewoners tamelijk laag op de egoïstische waarde. Dit betekent dat beide groepen niet veel geven om hun eigen positie.

Hoofdstuk 5. Conclusie

In dit hoofdstuk wordt er antwoord gegeven op de onderzoeksvraag: *‘Wat is het verschil tussen de bewoners die wel of niet betrokken zijn en hoe krijg je meer bewoners betrokken in de energietransitie door middel van de lokale energiecoöperatie?’*. Daarbij is er ook gekeken naar de deelvragen die naar voren kwamen. Per vraag zal er een conclusie worden gegeven. Vanwege de aard van het onderzoek en de deelvragen zullen er ook discussiepunten en aanbevelingspunten worden besproken bij de conclusies. Op die manier kan er met een ruim overstijgende blik worden gekeken naar de resultaten. De overige discussiepunten en aanbevelingspunten zullen in de hoofdstukken hierna worden besproken.

5.1 Welke bewoners bereikt een energiecoöperatie wel en welke niet?

Ameland

Er was te zien dat alle dorpen vertegenwoordigd werden door wel en niet betrokken bewoners. Ook waren wel en niet betrokken bewoners op een gelijke manier verspreid bij de opleidingsniveau's en het jaarinkomen. Verder waren de vrouwen ondervertegenwoordigd bij de wel en niet betrokken bewoners. Er waren verschillen te zien in wie de energiecoöperatie wel of niet bereikt. Zo waren de oudere leeftijdsklassen bij de betrokken bewoners in een meerderheid vergeleken met de jongere leeftijdsklassen en waren de bewoners met een vakantiewoning bij de niet betrokken bewoners ondervertegenwoordigd vergeleken met de betrokken bewoners.

De betrokken bewoners bestaan dus voornamelijk uit mannelijke bewoners, oudere bewoners en bewoners die een koopwoning of een vakantiewoning bezitten op Ameland. De niet betrokken bewoners bestaan dus voornamelijk uit jongere bewoners en bewoners die geen vakantiewoning bezitten op Ameland. Het is daarom van belang voor de AEC om zich meer te richten op deze groepen niet betrokken bewoners. In paragraaf 5.5 wordt beschreven hoe dit bereikt kan worden.

Noordoostpolder

Er was te zien dat wel en niet betrokken bewoners op een gelijke manier verspreid zijn bij de opleidingsniveau's en bij het jaarinkomen. Verder was te zien dat niet betrokken bewoners op een gelijke manier verspreid zijn over de dorpen, maar dat bij de betrokken bewoners relatief meer bewoners uit Emmeloord kwamen dan uit de kleinere dorpen. Ook was te zien hoe de mannen en vrouwen in de regio beiden vertegenwoordigd worden. Echter, de vrouwen zijn nog ondervertegenwoordigd bij de betrokken bewoners. Daarnaast waren ook hier de oudere leeftijdsklassen bij de betrokken bewoners in een meerderheid vergeleken met de jongere leeftijdsklassen.

De betrokken bewoners bestaan dus voornamelijk uit mannelijke bewoners, oudere bewoners en bewoners uit Emmeloord. De niet betrokken bewoners bestaan dus voornamelijk uit vrouwelijke bewoners en jongere bewoners. Het is voor de EPN daarom van belang om zich meer op deze groepen niet betrokken bewoners te richten. In paragraaf 5.5 wordt beschreven hoe dit bereikt kan worden.

5.2 Wat zijn de verschillen tussen wel en niet betrokken bewoners bij een energiecoöperatie?

Beide regio's

In beide regio's was te zien dat de betrokken bewoners significant meer burgerbetrokkenheid en meer locus of control ervaren bij het bereik van de energiecoöperatie dan de niet betrokken bewoners. Dit bleek ook uit onderzoek van Bamberg et al. (2015) en van Elbert et al. (2021). Verder was te zien dat de betrokken bewoners in de komende jaren waarschijnlijker duurzame energiemaatregelen zullen nemen dan de niet betrokken bewoners. Deze factoren lijken dus veel verschillen te verklaren bij de wel en niet betrokken bewoners.

Ameland

Het viel op dat betrokken bewoners de energiebedrijven, de lokale bedrijven en instellingen en de provinciale overheid significant meer verantwoordelijk vinden voor de verduurzaming van hun dorp dan niet betrokken bewoners. Daarnaast vonden wel betrokken bewoners de gemeente het meest verantwoordelijk en vonden niet betrokken bewoners henzelf het meest verantwoordelijk voor de energietransitie in hun dorp. Verder hebben niet betrokken bewoners meer de voorkeur naar individueel dan samen meehelpen en betrokken bewoners meer naar samen dan individueel meehelpen bij de verduurzaming van hun dorp. Deze factoren lijken dus veel verschillen te verklaren bij de wel en niet betrokken bewoners.

Verder was te zien dat wel en niet betrokken bewoners hun dorp erg waarderen. Echter, het viel op dat betrokken bewoners langer in hun dorp wonen en dat zij bij meer organisaties verbonden zijn dan niet betrokken bewoners. Daarentegen waren wel en niet betrokken bewoners beiden veel verbonden met hun dorp. Ook was te zien dat de meeste wel en niet betrokken bewoners al duurzame energiemaatregelen hebben genomen. Betrokken bewoners hadden vooral zonnepanelen of isolerende maatregelen genomen. Niet betrokken bewoners hadden daarnaast ook nog een hybride warmtepomp. Deze factoren lijken dus enigszins verschillen te verklaren tussen de wel en niet betrokken bewoners.

Noordoostpolder

Het viel op dat betrokken bewoners een significant meer positieve kijk hebben ten opzichte van het nemen van duurzame energiemaatregelen dan niet betrokken bewoners. Dit kan te maken hebben met de hoge score op biosferische waarden bij betrokken bewoners, waarbij het zorgen voor het milieu als belangrijk wordt gezien (Bouman, Steg, & Kiers, 2018). Daarnaast viel op dat de betrokken bewoners de mensen uit hun dorp significant meer verantwoordelijk vinden voor de energietransitie dan niet betrokken bewoners. Ook viel op dat betrokken bewoners zich significant meer in staat voelen om een rol te kunnen invullen bij de verduurzaming van hun dorp dan niet betrokken bewoners. Verder viel op dat betrokken bewoners hoger scoorden op altruïstische waarden dan niet betrokken bewoners. Deze factoren lijken dus veel verschillen te verklaren bij de wel en niet betrokken bewoners.

Vervolgens was te zien dat de wel en niet betrokken bewoners hun dorp erg waarderen. Echter, het viel op dat de betrokken bewoners langer in hun dorp wonen en dat ze bij significant meer organisaties verbonden zijn dan niet betrokken bewoners. Daarentegen waren de niet betrokken bewoners iets meer verbonden met hun dorp. Deze factoren lijken dus enigszins verschillen te verklaren tussen de wel en niet betrokken bewoners.

Vanwege de kleine groep betrokken bewoners in de Noordoostpolder en de kleine groep niet betrokken bewoners op Ameland zijn deze conclusies in twijfel te trekken. Voor een vervolg van dit onderzoek is het daarom van belang om bij het werven van respondenten op Ameland

voornamelijk te zoeken naar niet betrokken bewoners en in de Noordoostpolder naar betrokken bewoners. De EPN zou meer betrokken bewoners kunnen werven door actieve online afname en door actieve schriftelijke afname op locatie. Zij zouden de betrokken bewoners hierbij persoonlijk kunnen benaderen, bijvoorbeeld bij een bijeenkomst of via Whatsapp, met de vraag of ze de enquête (via een link) willen invullen. Voor de AEC is het bij het werven van niet betrokken bewoners van belang om een ingang te zoeken bij deze groep. Daarbij kan er gedacht worden aan flyereren bij horecazaken, scholen of supermarkten, dus plekken waar elke bewoner wel komt. Via een ingang zou aan de hand van de sneeuwbalmethode deze groep toch meer benaderd kunnen worden (Brinkman & Oldenhuis, 2016).

5.3 Wat maakt dat bewoners wel of niet betrokken zijn bij een energiecoöperatie?

Ameland

De meeste betrokken bewoners zijn op de hoogte gebracht van de AEC door iemand binnen de energiecoöperatie. Verder zijn er veel betrokken bewoners door een mail en/of brief over de AEC of door een bijeenkomst van de AEC op de hoogte gebracht. Bij de betrokken bewoners, die hebben aangegeven op de hoogte te zijn gebracht van de AEC door iemand binnen de AEC, was dat vaak via een lid van een vereniging/organisatie/project. Wat betreft andere persoonlijke wervingsmogelijkheden zeggen betrokken bewoners ook veel door een kennis of familielid met de AEC in aanraking te zijn gekomen. De grootste groep zegt bij de AEC betrokken te zijn, omdat ze de energietransitie samen willen aanpakken, de AEC hiervoor een goed initiatief vinden en deze willen steunen. Ze geven hierbij ook aan dat ze de energiecoöperatie als deel van de regio zien en vertrouwen hebben in de voorzitter. Het draagvlak bij de AEC is dus erg groot, doordat de energiecoöperatie een grote betrokkenheid heeft.

De meeste niet betrokken bewoners zijn ook op de hoogte gebracht van de AEC door iemand binnen de energiecoöperatie. Verder werden de mail/brief over de AEC, de site van de AEC en de krant vaak benoemd. Bij de niet betrokken bewoners, die hebben aangegeven op de hoogte te zijn gebracht van de AEC door iemand binnen de AEC, werden het meest een kennis of familielid genoemd. Niet betrokken bewoners geven het meest aan geen klant en/of lid te zijn, omdat ze ontevreden zijn over de prijs bij de AEC of al tevreden te zijn met hun huidige energieleverancier.

Noordoostpolder

De meeste betrokken bewoners zijn op de hoogte gebracht van de EPN door iemand binnen de energiecoöperatie, door een bijeenkomst van de energiecoöperatie of via de krant. Bij de betrokken bewoners, die hebben aangegeven de EPN te kennen door iemand binnen de coöperatie, was dat vaak via een kennis, buurtgenoot of collega. De meeste betrokken bewoners zeggen aangesloten te zijn bij de energiecoöperatie om lokale actie en betrokkenheid teweeg te brengen, de productie van lokale energie te steunen en het klimaat te willen ontlasten.

De niet betrokken bewoners zijn voornamelijk via de krant of via iemand binnen de EPN op de hoogte gebracht van de energiecoöperatie. Bij de niet betrokken bewoners, die hebben aangegeven de EPN te kennen door iemand binnen de coöperatie, was dat vaak via een familielid of een lid van een vereniging/organisatie/project. Wat betreft het niet aangesloten zijn geven de bewoners aan niet betrokken te zijn, omdat ze elders al klant zijn, er nog niet over hebben nagedacht of nog te weinig informatie hebben.

Ten slotte is het belangrijk om kritisch te kijken naar de resultaten bij de antwoordmogelijkheid 'Lid van vereniging/organisatie/project'. In de enquête werd bijvoorbeeld een sportvereniging

bedoeld met een vereniging/organisatie/project. Aangezien het lid zijn bij de AEC/EPN door de respondent ook kan worden gezien als iemand die lid is bij een organisatie kan dit resultaat over persoonlijke wervingsmogelijkheden in twijfel getrokken worden.

5.4 Hoe krijgt een energiecoöperatie al betrokken bewoners (meer) actief binnen de energiecoöperatie?

Ameland

Er bleek een positieve samenhang te zijn tussen de mate van actief zijn en de mate van het (meer) actief willen worden. Dus hoe meer de bewoners actief zijn, hoe meer ze actief willen worden binnen de AEC. Dit stelt dat de AEC wat moeite moet doen om niet (heel) actieve bewoners actief te krijgen. Op die manier zullen bewoners in theorie steeds meer de wil creëren om (meer) actief te worden. Echter, de gemiddelden waren erg laag. Bij beide vragen werd er door de meeste bewoners beantwoord dat ze weinig behoefte hebben aan het actief zijn en aan het (meer) actief worden.

De bewoners, die wel in een bepaalde mate actief zijn, hebben als reden hiervoor voornamelijk aangegeven dat ze van de regio een voorbeeld willen maken in de energietransitie, dat ze meer betrokken willen zijn in de besluitvorming en dat ze willen investeren in lokale projecten. Deze drie pijlers zouden gebruikt kunnen worden om de bewoners, die niet actief zijn, meer te kunnen trekken naar het actief worden binnen de AEC, bijvoorbeeld door de pijlers te gebruiken in nieuwsbrieven, op de sociale media of hun site. De plekken waar de betrokken bewoners te vinden zijn voor de AEC.

De bewoners, die niet actief zijn, hebben als reden hiervoor voornamelijk aangegeven dat ze geen/weinig tijd hebben en dat ze er niet bekwaam genoeg voor zijn. Aan het tweede puntje zou de AEC kunnen kijken waar dat hem in zit en zo kijken hoe de bewoners meer het gevoel kunnen krijgen dat ze hier wel bekwaam voor zijn. Uit dit onderzoek is niet duidelijk geworden waarom sommige bewoners zich hiervoor niet bekwaam vinden. Om hierachter te komen kan de AEC een peiling houden waarin hiernaar wordt gevraagd. Aan de hand hiervan kan de AEC beter op de redenen inspelen.

Noordoostpolder

Het viel op dat het gemiddelde bij de vraag in welke mate de bewoners actief zijn hoger is dan het gemiddelde bij de vraag in welke mate ze (meer) actief willen worden, namelijk redelijk hoog versus redelijk laag. Dit stelt dat hoe meer de bewoners actief zijn, hoe minder ze nog (meer) actief willen worden. De EPN kan dan genoeg hebben aan het bewegen van bewoners om in een kleine mate actief te zijn. Op die manier zullen de bewoners in theorie dan de behoefte hebben om meer actief te willen worden tot een bepaalde mate.

De bewoners, die wel in een bepaalde mate actief zijn, hebben als reden hiervoor voornamelijk aangegeven dat ze dat ze van de regio een voorbeeld willen maken in de energietransitie en dat ze zichzelf willen inzetten voor lokale projecten. Deze twee pijlers zouden gebruikt kunnen worden om de bewoners, die niet actief zijn, meer te kunnen trekken naar het actief worden binnen de EPN. Bijvoorbeeld door de pijlers te gebruiken in nieuwsbrieven, op de sociale media of hun site. De plekken waar de betrokken bewoners te vinden zijn voor de EPN.

De bewoners, die niet actief zijn, hebben als reden hiervoor voornamelijk aangegeven dat ze geen interesse hierin hebben. Uit dit onderzoek is niet duidelijk geworden waarom sommige bewoners geen interesse hebben. De EPN kan kijken waar de interesse dan wel ligt en hoe deze interesse(s) meegenomen kan/kunnen worden door de EPN in de projecten die ze doen. Dit kan

de energiecoöperatie doen door een peiling onder de leden te houden waarbij om toelichting hiervoor wordt gevraagd. Aan de hand hiervan kan de EPN beter op de redenen inspelen.

5.5 Hoe kunnen niet betrokken bewoners bij een energiecoöperatie worden betrokken?

Beide regio's

De niet betrokken bewoners uit beide regio's, die wel de intentie hebben om klant en/of lid bij de energiecoöperatie te worden, hebben in de meeste gevallen aangegeven al duurzame energiemaatregelen te hebben genomen. Hierbij gaven de meesten aan zonnepanelen en isolerende maatregelen te hebben genomen. Bij Ameland kwam daar ook nog de (hybride) warmtepomp bij. Verder gaven zij aan dat ze enigszins waarschijnlijk binnen één jaar en redelijk waarschijnlijk binnen vijf jaar duurzame energiemaatregelen zullen nemen. Ten slotte gaven zij aan dat ze (waarschijnlijk) wel willen helpen bij de verduurzaming van hun dorp. Daarbij gaven de bewoners aan dat ze wel open staan voor het samen kijken naar oplossingen en het samen praten over maatregelen. Enkele bewoners gaven daarbij ook al ideeën of hun expertise weer. De bewoners willen dus graag wat doen, maar weten soms nog niet goed hoe en wat.

Ameland

De niet betrokken bewoners, die wel de intentie hebben om klant en/of lid bij de AEC te worden, hebben als reden hiervoor voornamelijk aangegeven dat te willen, omdat groene stroom bijdraagt aan de leefbaarheid van de aarde en om de AEC te steunen. Vooral op het gebied van stroom vonden ze het belangrijk dat deze groen is, wat de prijs is en dat het lokaal is. Bij de toelichting van deze antwoorden gaven de meesten aan dat de prijs een belangrijke voorwaarde is om klant en/of lid te worden. Deze moet lager worden of niet te veel verschillen met de prijs van de huidige energieleverancier. Verder gaven zij aan de voorkeur te hebben naar zowel individueel als samen of naar individueel meehelpen aan de verduurzaming van hun dorp.

De niet betrokken bewoners kunnen, zoals eerder bleek, het best door persoonlijke communicatie worden geworven. Zo kwam al het bijwonen van bijeenkomsten naar voren of op de hoogte te zijn gebracht van de AEC via een lid van een organisatie. Verder kan er hierbij worden gedacht aan het houden van vrijblijvende huis-aan-huis gesprekken, waarbij de energiecoöperatie en haar voordelen worden toegelicht. Ook kwam bereikt worden door een mail of brief naar voren. Hierbij zou de AEC verenigingen benaderen met de vraag of zij hun leden d.m.v. een mail of brief op de hoogte kunnen brengen van de AEC, haar projecten en de voordelen bij het klant en/of lid zijn. Hiervoor zou de AEC verenigingen/organisaties, zoals Vrouwen van Nu of zorgorganisaties, kunnen benaderen om meer vrouwelijke bewoners te kunnen aantrekken. Om meer jongere bewoners aan te trekken kan de energiecoöperatie ook sportverenigingen benaderen en om meer bewoners met een vakantiewoning aan te trekken kan de AEC de Vereniging van Eigenaren (VvE) d'Amelander Kaap benaderen.

Noordoostpolder

De niet betrokken bewoners, die wel de intentie hebben om klant en/of lid bij de EPN te worden, hebben als reden hiervoor voornamelijk aangegeven dat te willen, omdat er gebruik wordt gemaakt van de markt van lokale stroom, omdat lokale stroom goed is voor de regionale economie en vanwege de prijs. Vooral op het gebied van de stroom vonden ze het belangrijk dat deze groen is, wat de prijs is en dat het lokaal is. Op het gebied van het initiatief vonden ze het vooral belangrijk dat ze betrouwbaar en onafhankelijk is. Bij de toelichting van deze

antwoorden gaven de meesten aan dat meer informatie krijgen en de prijs belangrijke voorwaarden zijn om klant en/of lid te worden. Ze hebben te weinig informatie en willen de voor- en nadelen weten. Ook willen ze dat de prijs redelijk is of niet te veel verschilt met de prijs van de huidige energieleverancier. Ten slotte gaven zij aan de voorkeur te hebben naar zowel individueel als samen of naar meer samen dan individueel meehelpen aan de verduurzaming van hun dorp.

De niet betrokken bewoners kunnen, zoals eerder bleek, het best door persoonlijke communicatie worden geworven. Zo kwam al het bijwonen van bijeenkomsten naar voren of via een lid van een organisatie op de hoogte worden gebracht van de EPN. Verder kan er hierbij worden gedacht aan het organiseren van klimaatgesprekken in buurten of informatieavonden over duurzame energiemaatregelen, zoals bij Vrouwencentrum Noordoostpolder of bij zorgorganisaties. Op deze manier kan de EPN bijvoorbeeld meer vrouwelijke bewoners aantrekken. Daarnaast kwamen de krant en sociale media naar voren. Hiermee zou de EPN kunnen werken aan hun bekendheid door in de krant bijvoorbeeld regelmatig interviews of verhalen te plaatsen over lopende projecten en/of over behaalde resultaten van projecten. De bekendheid kan verder worden vergroot door bijvoorbeeld dorpsbelangen en sportverenigingen te benaderen om via hun sociale media de bewoners te benaderen. Op die manier kan de EPN meer op de voorgrond gaan treden en kunnen zij ook meer jongere bewoners bereiken.

5.6 Wat is het verschil tussen de bewoners die wel of niet betrokken zijn en hoe krijg je meer bewoners betrokken bij de lokale energiecoöperatie?

De meeste betrokken bewoners zijn mannen, bewoners tussen de 55 en 84 jaar en bewoners met een koopwoning. Verder kwamen enkele verschillen tussen de wel en niet betrokken bewoners het meest naar voren. Zo hadden in beide regio's de wel betrokken bewoners meer het idee dat bewoners uit hun omgeving de energiecoöperaties en het erbij aangesloten zijn belangrijk vinden. Zij hebben ook meer het idee dat ze via de energiecoöperatie kunnen bijdragen aan de energietransitie. Ten slotte hebben zij meer de intentie om duurzame energiemaatregelen te gaan nemen.

Bij Ameland zagen de wel betrokken bewoners andere partijen als meer verantwoordelijk en hebben zij de voorkeur naar het samen meehelpen, terwijl de niet betrokken bewoners zichzelf meer verantwoordelijkheid vinden voor en de voorkeur hebben voor het individueel meehelpen aan de verduurzaming van hun dorp. Bij de Noordoostpolder vonden de wel betrokken bewoners het belangrijker om duurzame energiemaatregelen te nemen en hebben zij meer zorgen om het milieu en anderen. Zo hebben zij ook meer het idee dat ze bekwaam zijn om te helpen en vinden ze de mensen uit hun dorp ook verantwoordelijker voor de verduurzaming van hun dorp.

Verder zijn de meeste betrokken bewoners in beide regio's op de hoogte gebracht van de energiecoöperatie door iemand binnen de energiecoöperatie, wat laat zien dat persoonlijke werving effectief is om bewoners betrokken te krijgen. Dit kwam ook naar voren in het onderzoek van Hoffman en High-Pippert (2010). Bij Ameland bleek het grote draagvlak onder de bewoners een succesfactor te zijn van het betrokken zijn bij de AEC. Een barrière voor bewoners om betrokken te zijn, blijkt het betrokken zijn bij een andere energieleverancier. Bij de Noordoostpolder bleek het belang van de bewoners om lokale projecten te steunen een succesfactor te zijn van het betrokken zijn bij de EPN. Een barrière voor bewoners om betrokken te zijn, blijkt de onbekendheid van de EPN te zijn.

Het kan voor beide energiecoöperaties interessant zijn om te kijken of er projecten op het gebied van andere duurzame energiemaatregelen gepromoot of gestart kunnen worden, zoals het nemen van zonneboilers of het elektrisch rijden. Daarbij zouden er projecten op de korte termijn en op de lange termijn gestart kunnen worden. Hiervoor zouden er bijeenkomsten georganiseerd kunnen worden, waar de bewoners dan ook kunnen praten en meedenken over maatregelen en oplossingen en waar zij hun expertises kunnen delen. Verder kan het kan voor de energiecoöperaties interessant zijn om bewoners op de hoogte te brengen hoe zij de prijs voor hun huishouden kunnen berekenen. Ook zouden ze daarbij kunnen informeren over de gezamenlijke projecten die zij hebben lopen (en bij de AEC ook de mogelijkheden hoe bewoners zelfstandig hun woning kunnen verduurzamen). Dit wordt ook ondersteund door het onderzoek van Elbert et al. (2021). Bij het verkrijgen van informatie over de energiecoöperatie kunnen zij op basis hiervan een geïnformeerde keuze maken in hun mate van betrokkenheid.

Hoofdstuk 6. Discussie en aanbevelingen

Om het onderzoek verder in het juiste perspectief te plaatsen, zijn er nog overige discussiepunten opgesteld. Uit het onderzoek zijn er enkele beperkingen, maar ook sterke punten naar boven gekomen. Verder heeft dit onderzoek een overzicht geschetst van wat maakt dat bewoners wel of niet betrokken zijn bij de energiecoöperaties, wat hen kenmerkt en hoe meer bewoners betrokken kunnen worden bij de energiecoöperaties. In de conclusie zijn er al aanbevelingen gegeven op deze punten. In dit hoofdstuk zal er nog een verlenging worden gegeven door het bespreken van de overige aanbeveling.

6.1 Sterke punten van het onderzoek

Er is veel gedaan om de enquête sterk onderbouwd te maken. Zo zijn er bij de vragen vaak meerdere onderzoeken gebruikt om de vraag te onderbouwen. Daarnaast zijn alle schalen getoetst op betrouwbaarheid, waar meestal een goede betrouwbaarheid uitkwam. Dit maakt dat de enquête een goede methode was voor dit onderzoek.

6.2 Beperkingen van het onderzoek

Er is veel gedaan om zo breed mogelijk te zoeken naar respondenten. Via verschillende wegen is er gezocht naar verschillende respondenten om zo veel mogelijk te proberen een representatieve steekproef te krijgen. Toch waren er nog bepaalde groepen bewoners die nog ondervertegenwoordigd waren. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de meeste bewoners die de enquête hebben ingevuld meer mensen zijn die betrokken zijn met de omgeving en die geïnteresseerd zijn in het onderwerp van het onderzoek. Op die manier zul je vaak nog de bewoners missen die niet zo betrokken zijn en/of die niet geïnteresseerd zijn in het onderwerp. Zij zullen daardoor sneller zorgen voor non-respons en daarmee een selecte steekproef (Brinkman & Oldenhuis, 2016).

De enquête, die in dit onderzoek gebruikt is, bestond uit 61 vragen. De enquête was dus aardig lang. Dit heeft ervoor gezorgd dat in de loop van de enquête respondenten zijn afgehaakt. Voor de onderzoekers en de opdrachtgever werd het als lastig bevonden om de enquête in te korten, omdat alle vragen als even relevant werden beschouwd. Op die manier is er toch voor gekozen om de enquête niet in te korten. De meest belangrijke vragen zijn hierbij wel zoveel mogelijk naar voren gehaald, zodat deze vragen zo vaak mogelijk ingevuld zouden worden.

6.3 Aanbeveling werving

Om beter antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag is het van belang om in fasen te zoeken naar meer verschillende respondenten. Zo kan er per gemeente worden gekeken naar een aantal adressen en/of namen die in de verder steekproef moeten komen. Het aantal hangt dan af van het aantal inwoners van de gemeente, zodat de verhouding op het oog wordt gehouden. Zo kan er bijvoorbeeld, wanneer de coronamaatregelen het weer toelaten, bij de adressen bewoners op straat worden gevraagd om mee te willen doen aan het onderzoek. Eventueel kunnen de enquêtes daarbij mondeling worden afgenomen. Met een zorgvuldige aanpak zou er minder kans zijn op non-respons, omdat bewoners dan minder snel zullen weigeren (Brinkman & Oldenhuis, 2016).

Literatuurlijst

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Ajzen, I. (2002). Perceived behavioral control, self-efficacy, locus of control, and the theory of planned behavior¹. *Journal of Applied Social Psychology*, 32(4), 665-683. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2002.tb00236.x>
- Altmann, T. K. (2008). Attitude: a concept analysis. *Nursing Forum*, 43(3), 144-50. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6198.2008.00106.x>
- Ang, M. C., Ramayah, T., & Amin, H. (2015). A theory of planned behavior perspective on hiring Malaysians with disabilities. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 34(3), 186-200. <https://doi.org/10.1108/EDI-02-2014-0012>
- Aronson, E., Wilson, T. D., & Akert, R. M. (2017). *Sociale Psychologie* (derde druk). Amsterdam: Pearson Benelux.
- Ateş, H. (2020). Merging theory of planned behavior and value identity personal norm model to explain pro-environmental behaviors. *Sustainable Production and Consumption*, 24, 169-180. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2020.07.006>
- Bamberg, S., Rees, J., & Seebauer, S. (2015). Collective climate action: determinants of participation intention in community-based pro-environmental initiatives. *Journal of Environmental Psychology*, 43, 155-165. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.06.006>
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American psychologist*, 44(9), 1175. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.9.1175>
- Bandura A. (2002). Environmental Sustainability by Sociocognitive Deceleration of Population Growth. In P. Schmuck, & W.P. Schultz (Eds.), *Psychology of Sustainable Development*, (pp. 209-238). Boston: Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-0995-0_11
- Bauwens, T. (2016). Explaining the diversity of motivations behind community renewable energy. *Energy Policy*, 93, 278-290. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2016.03.017>
- Bickerstaff, K., Simmons, P., & Pidgeon, N. (2008). Constructing responsibilities for risk: negotiating citizen - state relationships. *Environment & Planning A*, 40(6), 1312-1330. <https://doi.org/10.1068/a39150>
- Bouman, T., Steg, L., & Kiers, H. A. (2018). Measuring values in environmental research: a test of an environmental portrait value questionnaire. *Frontiers in psychology*, 9, 564. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00564>

- Boon, F. P., & Dieperink, C. (2014). Local civil society based renewable energy organisations in the netherlands: exploring the factors that stimulate their emergence and development. *Energy Policy*, 69, 297–307.
<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2014.01.046>
- Brinkman, J., & Oldenhuis, H. (2016). *Cijfers spreken: Overtuigen met onderzoek en statistiek* (zesde druk). Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- CBS. (2020, 27 mei). *Bevolking op 1 januari en gemiddeld; geslacht, leeftijd en regio*. Geraadpleegd op 29 mei 2021, van
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/03759ned/table?ts=1613556184621>
- De Groot, J. I. M., & Steg, L. (2008). Value orientations to explain beliefs related to environmental significant behavior: How to measure egoistic, altruistic, and biospheric value orientations. *Environment and Behavior*, 40(3), 330-354.
<https://doi.org/10.1177/0013916506297831>
- De Leeuw, A., Valois, P., Ajzen, I., & Schmidt, P. (2015). Using the theory of planned behavior to identify key beliefs underlying pro-environmental behavior in high-school students: Implications for educational interventions. *Journal of environmental psychology*, 42, 128-138.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.03.005>
- Elbert, S.P., Bouw, K., & Wiekens, C.J. (2021). *Sociale factoren in de wijkaanpak: Paddepoel, rapportage data-analyse*. Hanzehogeschool Groningen, Groningen.
- Emmerich, P., Hülemeier, A. G., Jendryczko, D., Baumann, M. J., Weil, M., & Baur, D. (2020). Public acceptance of emerging energy technologies in context of the German energy transition. *Energy Policy*, 142, 111516.
<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2020.111516>
- Gross, C. (2007). Community perspectives of wind energy in Australia: The application of a justice and community fairness framework to increase social acceptance. *Energy Policy*, 35(5), 2727-2736.
<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2006.12.013>
- Han, H., Hsu, L. T. J., & Sheu, C. (2010). Application of the theory of planned behavior to green hotel choice: Testing the effect of environmental friendly activities. *Tourism management*, 31(3), 325-334.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2009.03.013>
- Hanzehogeschool Groningen. (z.d.). *Lectoraat Communication, Behaviour & the Sustainable Society*. Geraadpleegd op 3 mei 2021, van
<https://www.hanze.nl/nld/onderzoek/speerpunten/energie/onderzoek/lectoraten/communication-behaviour-the-sustainable-society>
- Hentschel, M., Ketter, W., & Collins, J. (2018). Renewable energy cooperatives: Facilitating the energy transition at the Port of Rotterdam. *Energy policy*, 121, 61-69. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2018.06.014>

- HIER. (z.d.). *Wat is een energiecoöperatie?* Geraadpleegd op 17 februari 2021, van <https://www.hier.nu/themas/stroom-en-gas/wat-is-een-energiecooperatie>
- Hoffman, S. M., & High-Pippert, A. (2010). From private lives to collective action: Recruitment and participation incentives for a community energy program. *Energy Policy*, 38(12), 7567-7574. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2009.06.054>
- IANOS. (2021, maart 1). *Project*. Geraadpleegd op 3 maart 2021 van, <https://ianos.eu/about/project/>
- Jager, W. (2006). Stimulating the diffusion of photovoltaic systems: A behavioural perspective. *Energy Policy*, 34(14), 1935-1943. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2004.12.022>
- Kaiser, F. G., Hübner, G., & Bogner, F. X. (2005). Contrasting the theory of planned behavior with the value-belief-norm model in explaining conservation behavior. *Journal of applied social psychology*, 35(10), 2150-2170. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2005.tb02213.x>
- Koirala, B. P., Araghi, Y., Kroesen, M., Ghorbani, A., Hakvoort, R. A., & Herder, P. M. (2018). Trust, awareness, and independence: Insights from a socio-psychological factor analysis of citizen knowledge and participation in community energy systems. *Energy research & social science*, 38, 33-40. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.01.009>
- Lankheet, E. (2017). *Onderzoeksrapport: Perspectief op duurzame mogelijkheden vanuit de bewoners van de wijk Paddepoel* (Dissertatie). Human Technology Engineer, Hanzehogeschool Groningen, Groningen.
- Larsen, R. J., Buss, D. M., Wismeijer, A., Song, J., & Van den Berg, S. (2017). *Personality Psychology* (tweede editie). Londen, Verenigd Koninkrijk: McGraw-Hill Education.
- Lindsley, D. H., Brass, D. J., & Thomas, J. B. (1995). Efficacy-performance spirals: a multilevel perspective. *The Academy of Management Review*, 20(3), 645-645. <https://doi.org/10.2307/258790>
- Maddux, J. E., Sherer, M., & Rogers, R. W. (1982). Self-efficacy expectancy and outcome expectancy: Their relationship and their effects on behavioral intentions. *Cognitive therapy and research*, 6(2), 207-211. <https://doi.org/10.1007/BF01183893>
- Maguire, L. A., & Lind, E. A. (2003). Public participation in environmental decisions: stakeholders, authorities and procedural justice. *International Journal of Global Environmental Issues*, 3(2), 133-148. <https://doi.org/10.1504/IJGENVI.2003.003861>
- Mignon, I., & Bergek, A. (2016). Investments in renewable electricity production: The importance of policy revisited. *Renewable Energy*, 88, 307-316. <https://doi.org/10.1016/j.renene.2015.11.045>

- Mkumbachi, R. L., Astina, I. K., & Handoyo, B. (2020). Environmental awareness and pro-environmental behavior: A case of university students in Malang city. *Jurnal Pendidikan Geografi*, 25(2), 161-169.
<https://doi.org/10.17977/um017v25i22020p161>
- New Energy Coalition. (2020, 11 oktober). *IANOS*. Geraadpleegd op 3 maart 2021, van <https://www.newenergycoalition.org/projecten/ianos/>
- Onderzoekdoen.nl. (z.d.-a). *Enquête maken*. Geraadpleegd op 30 maart 2021, van <https://www.onderzoekdoen.nl/enquete-onderzoek/enquete-maken/>
- Onderzoekdoen.nl. (z.d.-b). *Inleiding enquête*. Geraadpleegd op 31 maart 2021, van <https://www.onderzoekdoen.nl/enquete-onderzoek/inleiding-enquete/>
- Onderzoekdoen.nl. (z.d.-c). *Likert schaal*. Geraadpleegd op 25-3-2021, van <https://www.onderzoekdoen.nl/enquete-onderzoek/likert-schaal/>
- Perlaviciute, G., Schuitema, G., Devine-Wright, P., & Ram, B. (2018). At the heart of a sustainable energy transition: The public acceptability of energy projects. *IEEE Power and Energy Magazine*, 16(1), 49-55.
<https://doi.org/10.1109/MPE.2017.2759918>
- Poortinga, E. (z.d.). *Enquête opstellen - 14 tips voor goede enquêtevragen*. Geraadpleegd op 31 maart 2021, van <https://www.studiemeesters.nl/scriptie/perfecte-enquetes/>
- Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. (2019, maart). *Locaties voor energiecoöperaties*. Geraadpleegd op 18 februari 2021, van <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2019/03/Locaties%20voor%20energiecooperaties.pdf>
- Rijksoverheid. (z.d.). *Klimaatbeleid*. Geraadpleegd op 30 mei 2021, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/klimaatverandering/klimaatbeleid>
- Rivis, A., & Sheeran, P. (2003). Descriptive norms as an additional predictor in the theory of planned behaviour: A meta-analysis. *Current Psychology*, 22(3), 218-233. <https://doi.org/10.1007/s12144-003-1018-2>
- Rogers, J. C., Simmons, E. A., Convery, I., & Weatherall, A. (2008). Public perceptions of opportunities for community-based renewable energy projects. *Energy Policy*, 36(11), 4217–4226.
<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2008.07.028>
- Rolim, C., & Gomes, R. (2020). Citizen Engagement in Energy Efficiency Retrofit of Public Housing Buildings: A Lisbon Case Study. In J. Littlewood, R. J. Howlett, A. Capozzoli, & L. C. Jain (Eds.). *Sustainability in Energy and Buildings. Smart Innovation, Systems and Technologies*, 163, (pp. 421-431). Singapore: Springer. https://doi-org.nlhgh.idm.oclc.org/10.1007/978-981-32-9868-2_36

- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In *Advances in experimental social psychology*, 25, 1-65. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
- Soeiro, S., & Dias, M. F. (2020). Energy cooperatives in southern European countries: Are they relevant for sustainability targets? *Energy Reports*, 6, 448-453. <https://doi.org/10.1016/j.egyr.2019.09.006>
- Staff, R. (2019, 25 januari). *Dutch need drastic measures to reach 2020 climate goals*. U.S. Geraadpleegd op 4 mei 2021, van <https://www.reuters.com/article/uk-climatechange-netherlands/dutch-need-drastic-measures-to-reach-2020-climate-goals-idUKKCN1PJ160?edition-redirect=uk>
- Steg, L., Perlaviciute, G., Van der Werff, E., & Lurvink, J. (2014). The significance of hedonic values for environmentally relevant attitudes, preferences, and actions. *Environment and behavior*, 46(2), 163-192. <https://doi.org/10.1177/0013916512454730>
- Stern, P. C., Dietz, T., & Guagnano, G. A. (1998). A brief inventory of values. *Educational and psychological measurement*, 58(6), 984-1001. <https://doi.org/10.1177/0013164498058006008>
- SurveyMonkey. (z.d.-a). *Gegevens verzamelen en aanbevolen procedures op beveiligingsgebied*. Geraadpleegd op 31-3-2021, van https://help.surveymonkey.com/articles/nl_NL/kb/Collecting-secure-data-and-privacy-best-practic
- SurveyMonkey. (z.d.-b). *Typen enquêtevragen*. Geraadpleegd op 25-3-2021, van <https://nl.surveymonkey.com/mp/survey-question-types/>
- Tabernero, C., & Hernández, B. (2011). Self-efficacy and intrinsic motivation guiding environmental behavior. *Environment and Behavior*, 43(5), 658-675. <https://doi.org/10.1177/0013916510379759>
- Vainio, A., Pulkka, A., Paloniemi, R., Varho, V., & Tapio, P. (2020). Citizens' sustainable, future-oriented energy behaviours in energy transition. *Journal of Cleaner Production*, 245, 118801. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118801>
- Van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: a quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological bulletin*, 134(4), 504. <http://doi.org/10.1037/0033-2909.134.4.504>
- Verba, S., Lehman Schlozman, K., & Brady, H. E. (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Harvard University Press: Cambridge, MA.
- Wageningen University & Research. (z.d.). *Oorzaken klimaatverandering*. WUR. Geraadpleegd op 17 februari 2021, van <https://www.wur.nl/nl/artikel/Oorzaken-klimaatverandering-1.htm>

Walker, G., Devine-Wright, P., Hunter, S., High, H., & Evans, B. (2010). Trust and community: Exploring the meaning, contexts and dynamics of community renewable energy. *Energy Policy*, 38(6), 2655-2663.

<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2009.05.055>

Wiekens, C. J. (2018). *Beïnvloeden en veranderen van gedrag*. Amsterdam: Pearson Benelux.

Wolsink, M. (1994). Entanglement of interests and motives: assumptions behind the NIMBY-theory on facility siting. *Urban studies*, 31(6), 851-866.

<https://doi.org/10.1080/00420989420080711>

Bijlagen

Bijlage 1. Werving van de respondenten

Blauw = verschillend per regio

De tekst bij persberichten (gemeente/energiecoöperatie):

(Herinnering:) Wilt u uw mening geven over duurzaam energiegebruik op Ameland/in de Noordoostpolder?

Elke mening telt! De gemeente de AEC/EPN willen graag weten hoe u denkt over de energietransitie, of u daarbij wilt worden betrokken en hoe. Wilt u helpen? Ga dan naar <https://energysense.limequery.com/494515?lang=nl> / <https://energysense.limequery.com/365621?lang=nl> om de enquête in te vullen. Heeft u de enquête nog niet kunnen voltooien? Klik dan op de link om door te gaan waar u gebleven was! (bij herinnering)

Alvast bedankt!

De tekst bij persberichten organisaties:

(Herinnering:) Wilt u uw mening geven over duurzaam energiegebruik op Ameland/in de Noordoostpolder?

Elke mening telt! De gemeente wil graag weten hoe u denkt over de energietransitie, of u daarbij wilt worden betrokken en hoe. Wilt u helpen? Ga dan naar <https://energysense.limequery.com/494515?lang=nl> / <https://energysense.limequery.com/365621?lang=nl> om de enquête in te vullen. Heeft u de enquête nog niet kunnen voltooien? Klik dan op de link om door te gaan waar u gebleven was! (bij herinnering)

Alvast bedankt!

Tekst voor de klanten en leden van de energiecoöperatie:

Beste klant/lid van de Ameland Energie Coöperatie/de Energie Pioniers Noordoostpolder of Beste ... (naam, indien de e-mails persoonlijk worden verstuurd),

Hierbij willen we u een herinnering sturen wat betreft het volgende bericht: (bij herinnering)

Wilt u uw mening geven over de energietransitie in de Noordoostpolder/op Ameland?

Op dit moment wordt er een onderzoek gedaan vanuit de Hanzehogeschool Groningen. Het onderzoek richt zich op het vergroten van de betrokkenheid van bewoners in de energietransitie door middel van de lokale energiecoöperatie. Hiervoor is er een enquête opgesteld die onderzoekt wat de huidige mate van betrokkenheid onder de bewoners van Ameland/de Noordoostpolder is en hoe deze kan worden vergroot. Daarnaast kunnen wij met uw hulp de lokale energiecoöperatie verder verbeteren.

Zou u deze enquête willen invullen? Klik dan op deze <https://energysense.limequery.com/494515?lang=nl/> / <https://energysense.limequery.com/365621?lang=nl/> om de enquête in te kunnen vullen. Heeft u de enquête nog niet kunnen voltooien? Klik dan op de link om door te gaan waar u gebleven was! (bij herinnering)

Afsluiting Ameland

We willen ook weten hoe onze eilandgenoten die geen lid zijn van de AEC over duurzame energie denken. U helpt ons enorm als u deze enquête doorstuurt naar een eilandgenoot die geen lid of klant is van de AEC met de vraag om het in te vullen. Dit kan u doen door de link door te sturen naar bewoners, bijvoorbeeld via WhatsApp of Facebook. Eventueel kunt u hiervoor de tekst gebruiken die onder deze mail zal staan.

Afsluiting Noordoostpolder

We willen ook weten hoe anderen uit de polder die geen lid zijn van de EPN over duurzame energie denken. U helpt ons enorm als u deze enquête doorstuurt naar iemand uit de polder die geen lid of klant is van de EPN met de vraag om het in te vullen. Dit kan u doen door de link door te sturen naar bewoners, bijvoorbeeld via WhatsApp of Facebook. Eventueel kunt u hiervoor de tekst gebruiken die onder deze mail zal staan.

Bij voorbaat dank!

Met vriendelijke groet,

... (degene die het stuurt namens de energiecoöperatie, het liefst iemand die de meeste leden/klanten kennen, dit zorgt voor meer respons)

Tekst:

Beste ...,

Als betrokkene van de [Ameland Energie Coöperatie \(AEC\)](#)/[Energie Pioniers Noordoostpolder \(EPN\)](#) heb ik een enquête van de Hanzehogeschool Groningen ingevuld waarin mijn mening en wensen worden gevraagd op verschillende aspecten die met duurzame energie te maken hebben. De onderzoekers willen een goed beeld krijgen van alle bewoners uit de polder, dus ook degenen die geen lid of klant zijn van de [AEC/EPN](#). Ook zij zullen in 2030 en uiterlijk 2050 de overstap naar duurzame energie moeten maken. Dat kan op veel manieren, waaronder door de [AEC/EPN](#). Volgens mij ben je geen lid of klant van de [AEC/EPN](#), daarom stuur ik de enquête ook naar jou door. Als we allemaal over moeten op duurzame energie, is ook jouw mening erg belangrijk. Zou je de enquête willen invullen?

Met vriendelijke groet,

...

Tekst voor mail dorpsbelangen/organisaties:

Beste *bewoners van .../Amelanders/leden*,

Hierbij willen we jullie een herinnering sturen wat betreft het volgende bericht: (bij herinnering)

Ons dorpsbelang/Onze vereniging maken we met elkaar, ook Ameland/de Noordoostpolder maken we met elkaar. Zo hebben we Ameland met elkaar al tot een voorbeeld voor duurzame energie gemaakt voor de rest van Nederland/Zo zijn we in de polder bezig om een grote stap in de duurzame energie te maken. We hebben dat gedaan door een groot aantal projecten uit te voeren waarbij de gemeente en de Amelander Energie Coöperatie/Energie Pioniers Noordoostpolder een belangrijke rol hebben gespeeld. Maar we zijn er nog niet en willen ook de komende jaren verder ontwikkelen en een voorbeeld blijven voor de rest van Nederland (alleen bij Ameland) op het gebied van duurzame energie. Dat kan alleen als we weten wat jullie daarin belangrijk vinden (geld besparen, samen met elkaar de klus klaren, het milieu beschermen of dit allemaal). Willen jullie daarbij betrokken worden of niet, en hoe dan?

Onderzoekers van de Hanzehogeschool Groningen onderzoeken dat met behulp van een enquête. Ze onderzoeken dat onder de leden en klanten van de AEC/EPN, maar ze willen juist ook graag de mening van degenen weten die geen lid of klant van de AEC/EPN zijn. Immers, Ameland/de Noordoostpolder is groter dan de AEC/EPN alleen.

De onderzoekers hebben ons gevraagd om mee te werken, zodat er een volledig beeld van de mening van de Amelanders/ de bewoners van de Noordoostpolder verkregen kan worden. Hiermee kan bij toekomstige projecten rekening gehouden worden. Natuurlijk geven wij graag gehoor aan deze vraag, want Ameland/de Noordoostpolder maken we met elkaar. We willen jullie hierbij herinneren en (bij de herinnering) vriendelijk vragen om de enquête in te vullen. Dat kan door op deze link: <https://energysense.limequery.com/494515?lang=nl/> / <https://energysense.limequery.com/365621?lang=nl> te klikken. Heeft u de enquête nog niet kunnen voltooien? Klik dan op de link om door te gaan waar u gebleven was! (bij herinnering)

Vriendelijke groet,

Dorpsbelang ... of ... Bestuur

Bijlage 2. Enquête

Link naar enquête

Ameland: <https://energysense.limequery.com/494515?lang=nl>

Noordoostpolder: <https://energysense.limequery.com/365621?lang=nl>

Leesversie enquête

Inleiding

Titel

Bedankt dat u heeft geklikt op de link naar onze enquête!

Wij zijn Wiebo Lamain en Lynette Germes van het Lectoraat Communication, Behavior & the Sustainable Society. Wij voeren een onderzoek uit dat zich richt op het vergroten van de burgerparticipatie bij lokale energiecoöperatie van Ameland/de Noordoostpolder, namelijk de [Ameland Energie Coöperatie \(AEC\)/Energie Pioniers Noordoostpolder \(EPN\)](#). Het doel van de enquête is om informatie te verkrijgen over het algemene beeld van de bewoners bij de energietransitie en de [AEC/EPN](#).

De enquête richt zich op de hoofdbewoners vanaf 18 jaar die in 2021 [op Ameland/in de Noordoostpolder](#) wonen of die in de gemeente een vakantiehuis hebben. Het invullen van de enquête kan op elk moment worden gestopt. De antwoorden zijn niet te herleiden tot een persoon, worden vertrouwelijk verwerkt in de rapportage en worden in een beveiligde omgeving bewaard. Persoonlijke gegevens worden gevraagd om een uitspraak te kunnen doen over de betrouwbaarheid van ons onderzoek. U hoeft geen e-mailadres achter te laten, tenzij u het zelf aangeeft. Deze wordt dan alleen gebruikt voor het verstrekken van informatie over het onderzoek.

De enquête zal ongeveer 20 minuten in beslag nemen. De vragen kunnen niet goed of fout worden beantwoord.

De enquête bestaat uit de volgende delen:

Deel 1. Dorp en netwerk

Deel 2. Bereik van de [EPN/AEC](#)

Deel 3. Betrokkenheid bij de [EPN/AEC](#)

Deel 4. Duurzame energiemaatregelen

Deel 5. Rol in de verduurzaming

Deel 6. Waarden

Deel 7. Demografische kenmerken

Deel 8. Afsluitende vragen

Voor vragen kunt u mailen naar de onderzoekers:

- Wiebo Lamain w.lamain@pl.hanze.nl

- Lynette Germes l.a.m.h.germes@pl.hanze.nl

Wij bedanken u alvast voor het invullen van de enquête. Het wordt erg op prijs gesteld!

‘Start de enquête’

*Voor in LimeSurvey → blauw is logica per antwoord **OF** per regio verschillend*

☐ Ik ga akkoord met de bovenstaande voorwaarden*

* verplicht

Afsluitende tekst

U zou ons helpen door de enquête verder te verspreiden naar andere bewoners die u kent **op Ameland/in de Noordoostpolder**. Hierbij zijn we op zoek naar bewoners die geen klant als lid zijn, want we willen iedereen bereiken **op Ameland/in de Noordoostpolder**! Dit kunt u doen door de onderstaande link of het bericht waarmee u de enquête heeft ontvangen door te sturen naar **eilandgenoten/medebewoners**, bijvoorbeeld via Whatsapp of Facebook.

Noordoostpolder: <https://energysense.limequery.com/365621?lang=nl>

Ameland: <https://energysense.limequery.com/494515?lang=nl>

Wij danken u voor het invullen van de vragenlijst!

- Wiebo Lamain w.lamain@pl.hanze.nl
- Lynette Germes l.a.m.h.germes@pl.hanze.nl

Bijlage 3. Volledige tabellen en lijsten

Redenen om al dan niet betrokken te zijn

De redenen die zijn gegeven door de bewoners om op het moment al dan niet betrokken te zijn bij een energiecoöperatie.

Door de niet betrokken bewoners zijn de volgende antwoorden gegeven. Ameland; n = 17, Noordoostpolder; n = 46:

Ameland:

- Te duur	III
- Tevreden over huidige energieleverancier	III
- Andere goedkopere energieleverancier	II
- Beslissing gemaakt door anderen (huurbaas, ouders)	II
- Elders aangesloten	I
- Geen vertrouwen in organisatie	I
- Geen interesse	I
- Tegen zonnepark op vliegveld	I
- Service is niet goed	I
- Laksheid	I
- Onduidelijke informatie over de prijs	I
- Geen antwoord	I

Noordoostpolder:

- Klant elders	III
- Tevreden huidige energieleverancier	I
- Niet bekend met EPN	IIIIIIIIII
- Geen idee/nooit over nagedacht	III
- Eigen duurzame energievoorzieningen	I
- Ben graag onafhankelijk	I
- Niet de toegevoegde waarde zien van doelstellingen	I
- Niet de haalbaarheid zien van doelstellingen	I
- Anderen gaan hierover (ouders, partner)	II
- Andere keuzes gemaakt	II
- Nog een jonge organisatie	I
- Niet bewust nagelaten	I
- Onwetendheid	I
- Zie het nut er niet van in	I
- Geen interesse	I
- Geen noodzaak	I
- Zakelijke overeenkomst elders	I
- Niet het voordeel weten	I
- Niet actief verdiept	II
- Mogelijk niet van toepassing	I
- Nog niet de interesse gewekt	I
- Niet aan toegekomen	I
- Te weinig informatie	III
- Waarom wel?	I
- Onduidelijke naam	I

- We regelen en informeren ons zelf I
- Geen antwoord II

**Door de klanten zijn de volgende antwoorden gegeven. Ameland; n = 6,
Noordoostpolder; n = 0:**

Ameland:

- Lokale groene stroom I
- Vertrouwen I
- Milieubewust I
- Ondersteunen lokaal project I
- Streven om Ameland duurzaam te maken I
- Samen sterk in de energietransitie op Ameland I

**Door de leden zijn de volgende antwoorden gegeven. Ameland; n = 10,
Noordoostpolder; n = 3:**

Ameland:

- Goed initiatief IIII
- Belangrijk voor Ameland I
- Betrokkenheid milieu I
- Doelstellingen behalen I
- Goedkopere energie I
- Belang groene energie I
- Nieuwsgierigheid I
- Ondersteunen van de inzet I
- Geen antwoord I

Noordoostpolder

- Betrokkenheid naar duurzame energie I
- Energiebewuste instelling I
- Postcoderoosproject I
- Minder belasting voor het milieu I

Door de bewoners die zowel klant als lid zijn en door de bewoners die wel betrokken zijn, maar niet zeker weten welke van de twee ze zijn, zijn de volgende antwoorden gegeven. Ameland; n = 34, Noordoostpolder; n = 5:

Ameland:

- Aardigheid I
- Advies rond energiemaatregelen I
- Ameland energieneutraal maken II
- De energievoorziening is iets van de regio IIII
- Betrokkenheid II
- Aandeelhouder I
- Coöperatieve gedachte II
- Doelstellingen energievoorziening IIII
- Vanwege de voorzitter (deskundigheid, vertrouwen) III
- Profiteren van duurzame ontwikkelingen I
- Lokale inzet voor energietransitie I
- Zekerheid groene energie II
- Energieprogramma I

- Het gevoel in de regio I
- Oprichter zijn I
- Lokale actie/lokaal initiatief IIII
- Lokale energie II
- Prijs I
- Om de energiecoöperatie te steunen I
- Omdat ik hier woon I
- Streven naar duurzaamheid II
- De regio moet duurzaam zelfvoorzienend zijn I
- Geen idee I

Noordoostpolder:

- De kans om buiten de woning om zonnepanelen te hebben I
- Deelname Postcoderoosproject I
- Duurzame energie I
- Belang energietransitie voor klimaat I
- Anderen helpen met de energietransitie I
- Lokale actie I
- Betrokkenheid bewoners I
- Niet laten afhangen van de 'grote spelers' I
- Verhuizing maakte overstappen mogelijk I

Het al dan niet actief zijn

Er is gekeken naar welke redenen werden gegeven door de betrokken bewoners om al dan niet actief te zijn. Deze antwoorden zijn te zien in tabel 3.1.1 en 3.1.2.

Tabel 3.1.1 Redenen om niet actief te zijn

Ameland; n = 16, Noordoostpolder; n = 1	Ameland	Noordoostpolder
Ik heb geen/te weinig tijd	8	0
Ik zie het nut niet van lokale acties	1	0
Ik ben hier niet bekwaam genoeg voor	5	0
Ik heb te weinig informatie hierover	4	0
Ik heb geen interesse	2	1
Of ik wel of niet actief ben heeft geen invloed op besluiten	1	0
Ik ben het niet eens met de praktische aspecten van de projecten	1	0

Tabel 3.1.2 Redenen om wel actief te zijn

Ameland; n = 28, Noordoostpolder; n = 7	Ameland	Noordoostpolder
Omdat anderen in mijn omgeving ook actief zijn	1	0
Om meer betrokken te zijn in de besluitvorming	12	3
Om mij in te kunnen zetten voor andere bewoners	1	3
Omdat ik plezier haal uit samenwerken met anderen	3	1
Om te kunnen investeren in lokale projecten	10	1
Om me te kunnen inzetten in lokale projecten	5	4
Om de regio een voorbeeld te kunnen maken in de energietransitie	15	5
Om me bewust te maken van het gebruiken van energie	8	2

Er is gekeken ook naar de **niet** betrokken bewoners die **wel** de intentie hebben om klant en/of lid te worden en welke redenen zij hebben gegeven om wel klant of lid te worden. Alle antwoorden zijn te zien in tabel 3.1.3.

Tabel 3.1.3 Redenen om wel klant/lid te worden

Ameland; n = 9, Noordoostpolder; n = 23	Ameland	Noordoostpolder
Omdat groene stroom bijdraagt aan de leefbaarheid van de aarde	4	7
Omdat er gebruik wordt gemaakt van de markt van lokale stroom	3	9
Omdat de lokale stroom goed is voor de regionale economie	2	9
Vanwege de prijs	3	14
Om onafhankelijk te zijn van commerciële energiebedrijven	1	6
Omdat anderen in mijn omgeving er ook klant/lid zijn	0	2
Omdat ik me op deze manier bewust ben van de herkomst van energie	3	2
Voor meer wooncomfort in huis	0	1

Om de energiecoöperatie te steunen	4	3
Om het recht te hebben een stem te hebben in de besluitvorming	1	2
Omdat ik meer vertrouwen heb in lokale initiatieven dan in commerciële partijen	3	6
Omdat de energiecoöperatie zich inzet voor het beeld van de omgeving	2	3
Omdat de energiecoöperatie de lokale gemeenschap versterkt	0	6
Om te kunnen laten zien aan anderen in mijn omgeving dat ik klant/lid ben	0	1

Redenen om betrokken te worden

Hieronder zijn alle antwoorden te vinden van de **niet** betrokken bewoners die **wel** de intentie hebben om klant/lid te worden bij de vraag of ze hun antwoord kunnen toelichten bij het (waarschijnlijk) klant/lid willen worden. **Ameland: n = 9; Noordoostpolder: n = 23:**

Ameland:

- Afhankelijk van huidige energieleverancier I
- Als de prijs lager wordt II
- Niet te veel/geen prijsverschil vergeleken huidige energieleverancier II
- Stoppen met plannen voor meer zonnepanelen I
- Hulp bij huis energie neutraal maken I
- Stroom op een duurzame manier opgewekt, dan is het een goed alternatief I
- Onderschrijven doelstellingen I
- Onbekend I

Noordoostpolder:

- Gunstige/redelijke prijs III
- Passen bij eigen perspectieven I
- Voorstellen kloppen I
- Niet te veel/geen prijsverschil vergeleken huidige energieleverancier II
- Aansluiten met bestaande zonnepanelen I
- Gemeenschapsbelang I
- Hang af van de prijs/kwaliteit verhouding I
- Hangt af van de voorwaarden I
- Goede offerte doen I
- Mooie investering I
- Lijkt wel goed I
- Regionale uitstraling I
- Als het bijdraagt aan de regio I
- Lokaal initiatief II
- Meer informatie III
- Voordelen willen weten II

- Zekerheid vaste prijs I
- Vanwege contract nog tijd om te verdiepen I
- Hangt af van de voorwaarden I
- Onbekend III

Duurzame energiemaatregelen hebben genomen

De toelichtingen van de wel en niet betrokken bewoners bij de vraag of ze in de afgelopen 5 jaar al duurzame energiemaatregelen hebben genomen aan de woning en zo ja welke?

Ja, namelijk ____:

Ameland, wel betrokken bewoners:

- Isolatie (glas) IIIII
- Isolatie (dak, muur, vloer) IIIIII
- Zonnepanelen IIIIIIIII
- Zonneboiler I
- Windenergie I
- Inductie kookplaat II
- (deels) elektrische vloerverwarming I
- Isolerende maatregelen IIIIIII
- Klant worden AEC I
- LED verlichting III
- Aanschaf Bluegen I
- Energiezuinige apparaten II
- Energiezuinige CV-ketel II
- Hybride ketel I
- Warmtepomp III
- Nieuw energieneutraal huis I
- Radiatorfolie plaatsen I
- Nieuwe thermopheen I

Noordoostpolder, wel betrokken bewoners:

- Zonnepanelen IIIII
- Postcoderoosproject I
- LED verlichting I
- Isolerende maatregelen III
- Lid van EPN I
- Dubbel glas I

Ameland, niet betrokken bewoners:

- Hybride warmtepomp IIII
- Warmtepomp I
- Zonnepanelen IIIII
- Isolatie (dak, muur, vloer) IIII
- HR ++ glas I
- Isolerende maatregelen III
- LED verlichting II
- Kunststof kozijnen I
- Ramen en kozijnen I

- Deuren en ramen I
- Inductie kookplaat I
- Zonneboiler II
- Elektrische boiler I
- Energiezuinige CV-ketel I
- Hybride CV-ketel I
- Kierdichting I

Noordoostpolder, niet betrokken bewoners:

- Al het mogelijke gedaan I
- Isolatie (glas) III
- Isolatie (dak, muur, vloer) IIIII
- Isolerende maatregelen IIII
- Hybride verwarming I
- Zonnepanelen IIIIIII
- Zonneboiler I
- LED verlichting I
- Kunststof kozijnen I
- Nieuwbouwhuis I
- Van het gas af I
- Nieuw dak I
- Zonnepanelen geprobeerd, maar netwerk vol I
- Warmtepomp I
- Isolatie van alle leidingen I
- Energiezuinige apparaten II
- Zuinigheid meter voor apparaten en om huis I

Nee, maar heb al eerder maatregelen genomen, namelijk ____:

Ameland, wel betrokken bewoners:

- Bij aanschaf van energiezuinig huis I
- Isolerende maatregelen IIII
- Zonnepanelen IIII
- Zonnecollectoren I
- Zonneboiler I
- Elektrisch rijden (laadpunt) II
- Monumentale pand vernieuwd (in 1981) I
- Houtkachel II
- LED verlichting I
- Nieuwbouw volgens normen I
- Ramen en kozijnen I
- Regenwatertank I
- Geen antwoord I

Ameland, niet betrokken bewoners:

- Zonnepanelen I

Noordoostpolder, niet betrokken bewoners:

- Isolerende maatregelen II

- Nieuwe woning I
- Zonnepanelen IIII
- Windmolen I
- Houtkachel I
- Warmtebron I

Nee, ik heb nog geen maatregelen genomen, want ____:

Ameland, wel betrokken bewoners:

- Nog geen zonnepanelen mogen plaatsen I
- Ik wordt tegengewerkt I
- Aanwezigheid isolatie I
- Aanwezigheid dubbel glas I
- I.v.m. de VvE II
- Laksheid I
- Maatregelen waren al toegepast II
- Nog bezig met nieuwbouw I

Noordoostpolder, wel betrokken bewoners:

- Geen antwoord I

Ameland, niet betrokken bewoners:

- Geen geld beschikbaar I
- Tamelijk energiezuinige huurwoning I

Noordoostpolder, niet betrokken bewoners:

- Bezig met dubbel glas I
- Nog informeren naar zonnepanelen I
- Isoleren levert weinig op I
- Niet mee bezig geweest I
- Zelf zuinig leven I
- Geen winst zien in maatregelen I

De toelichtingen van de niet betrokken bewoners, die wel intentie hebben om klant/lid te worden bij de vraag of ze in de afgelopen 5 jaar al duurzame energiemaatregelen hebben genomen aan de woning en zo ja welke?

Ja, namelijk ____:

Ameland:

- (Hybride) warmtepomp IIII
- Zonnepanelen IIII
- Vloerverwarming I
- Isolatie (glas) I
- Isolatie (muur) I
- Isolerende maatregelen II
- Inductie kookplaat I
- Elektrische boiler I
- Zonneboiler II
- Ramen en kozijnen I
- Kierdichting I
- LED lampen I

Noordoostpolder:

- Isolerende maatregelen II
- Isolatie (glas) II
- Isolatie (dak, vloer) II
- Warmtepomp II
- LED verlichting I
- Hybride verwarming I
- Zonnepanelen IIII
- Van het gas af I
- Nieuw dak I
- Zonnepanelen geprobeerd, maar netwerk vol I
- Energiezuinige apparaten I
- Zuinigheid meter voor apparaten en om huis I

Nee, maar heb al eerder maatregelen genomen, namelijk ____:

Ameland:

- Zonnepanelen I

Noordoostpolder:

- Isolerende maatregelen II
- Zonnepanelen III
- Houtkachel I
- Warmtebron I

Nee, ik heb nog geen maatregelen genomen, want ____:

Ameland:

- Geen geld beschikbaar I
- Huurwoning I
- Redelijk energiezuinige woning I

Noordoostpolder:

- Bezig met dubbel glas I
- Niet mee bezig geweest I

Meehelpen verduurzaming dorp

Bij deze vraag is er gekeken naar de aantallen van de niet betrokken bewoners die wel de intentie hebben om klant en/of lid te worden. De aantallen zijn te vinden in tabel 3.1.4. Daarnaast is er gekeken naar de aantallen van niet betrokken bewoners die wel de intentie hebben om klant en/of lid te worden bij de vraag of ze willen meehelpen aan de verduurzaming van hun dorp.

Tabel 3.1.4 Of de bewoners klant en/of lid willen worden

	Ameland	Noordoostpolder
Intentie	Niet betrokken Wel intentie	Niet betrokken Wel intentie
Ja	4 (44,4%)	2 (10,0%)
Waarschijnlijk wel	5 (55,5%)	15 (75,0%)
Waarschijnlijk niet	0 (0%)	1 (5,0%)
Nee	0 (0%)	2 (10%)
Aantal bewoners	9	20

Toelichtingen van de bewoners bij de vraag of ze het voorgaande antwoorden over het willen meehelpen willen toelichten:

Ameland:

- Afhankelijk van rol en inhoud I
- Afhankelijk van privé omstandigheden I
- Uitwerken van ideeën I
- Werk energieloket bij de gemeente I
- Ideeën hebben I
- Zit in de zonnepanelen I
- Interesse naar windwakkels I
- Samen meedenken over oplossingen/maatregelen II

Noordoostpolder:

- Als er tijd voor is/bij gelegenheid II
- In een werkgroep praten over ideeën/mogelijkheden III
- Ligt aan de visies I
- Meedoen en organiseren I
- Helpen met data applicatie voor verduurzaming I
- Weet nog niet hoe I
- Alle beetjes helpen I
- Investeren in een schone toekomst I
- Collectief werkt beter I
- Collectief inkopen I
- Graag wat willen doen IIII
- Niet willen meehelpen:
- Andere prioriteiten I

- Mijn leeftijd I
- Zelf bepalen I
- Geen antwoord II

Voorkeur meehelpen verduurzaming dorp

Bij deze vraag is er gekeken naar de aantallen van niet betrokken bewoners die wel de intentie hebben om klant en/of lid te worden bij de vraag hoe ze willen meehelpen aan de verduurzaming van hun dorp, zie tabel 3.1.5.

Tabel 3.1.5 Hoe bewoners willen meehelpen

	Ameland	Noordoostpolder
Voorkeur manier	Niet betrokken Wel intentie	Niet betrokken Wel intentie
Individueel	2 (25,0%)	0 (0%)
Meer individueel dan samen	0 (0%)	1 (5,0%)
Zowel individueel als samen	5 (62,5%)	12 (60,0%)
Meer samen dan individueel	1 (12,5%)	7 (35,0%)
Samen	0 (0%)	0 (0%)
Aantal bewoners	8	20

Nemen van duurzame energiemaatregelen

Bij deze vraag is er verder gekeken in hoeverre de niet betrokken bewoners, die wel de intentie hebben om klant/lid te worden, wel of geen duurzame energiemaatregelen hebben genomen in de afgelopen vijf jaar. In tabel 3.1.6 zijn de verdere aantallen weergegeven.

Tabel 3.1.6 Aantal bewoners die wel of geen duurzame energiemaatregelen hebben genomen

	Ameland	Noordoostpolder
Ja, namelijk ____	6 (66,72%)	14 (66,7%)
Nee, maar heb al eerder maatregelen genomen, namelijk ____	1 (11,1%)	5 (23,8%)
Nee, ik heb nog geen maatregelen, want ____	2 (22,2%)	2 (9,5%)
Totaal	9	21

De volledige lijsten met de toelichtingen, die bij deze vraag zijn gegeven:

Ameland

Ja, namelijk ____:

- Hybride warmtepomp IIII
- Zonnepanelen IIII
- Vloerverwarming I

- Isolatie (glas) I
- Isolerende maatregelen II
- Inductie kookplaat I
- Elektrische boiler I
- Zonneboiler II
- Isolatie (muur) I
- Ramen en Kozijnen I
- Kierdichting I
- LED lampen I

Nee, maar heb al eerder maatregelen genomen, namelijk ____:

- Zonnepanelen I

Nee, ik heb nog geen maatregelen, want ____:

- Geen geld beschikbaar I
- Tamelijk energiezuinige huurwoning I

Noordoostpolder

Ja, namelijk ____:

- Isolerende maatregelen II
- Zonne-energie I
- Isolatie (glas) II
- Isolatie (dak, vloer) II
- Hybride verwarming I
- Zonnepanelen IIII
- Van het gas af I
- Nieuw dak I
- Posing zonnepanelen I
- Warmtepomp II
- LED verlichting I
- Energiezuinige apparaten I
- Zuinigheid meter I

Nee, maar heb al eerder maatregelen genomen, namelijk ____:

- Isolerende maatregelen II
- Zonnepanelen III
- Houtkachel I
- Warmtebron I

Nee, ik heb nog geen maatregelen, want ____:

- bezig met isolatie glas I
- Niet mee bezig geweest I

Bijlage 4. Formulier ‘zorgvuldig omgaan met proefpersonen’

Zorgvuldigheidsmaatregelen onderzoek door studenten Toegepaste Psychologie

Project / vak / studieonderdeel:	Afstudeeronderzoek
Docent / coach:	Lynette Germes
Onderwerp:	Energiecoöperaties en burgerparticipatie in de energietransitie.
Begin- en eindtijd van het onderzoek:	8 februari 2021 tot 2 juli 2021
Beschrijving van het onderzoek (kort maar volledig):	Onderzoek naar hoe bewoners op Ameland en in de Noordoostpolder meer betrokken en actief kunnen worden bij energiecoöperaties.

Ondergetekende(n) verklaart (verklaren) zonder voorbehoud en naar waarheid bijgaand formulier te hebben ingevuld in verband met in het kader van de opleiding Toegepaste Psychologie uit te voeren onderzoek.

Naam van de student(en):	Handtekening:
Miriam Waterman	MMJW
Laura Schouten	LEERS

Datum: 5 maart 2021

	Aankruisen indien van toepassing	Beantwoord onderstaande vragen als in de vorige kolom het vakje met ☐ is aangekruist.	Kan hier redelijkerwijs toch nog schade uit ontstaan? (kruis het juiste vakje aan)	
	A	B	C	
1 Privacy/anonimiteit			Nee	Ja
1.1 Ken je de naam van proefpersonen? Heb je adresgegevens?	Nee ☐	Ja ☐ Hoe is de anonimiteit gegarandeerd? (Denk aan het niet opnemen van persoonlijke gegevens in een verslag, het veranderen van namen en gegevens enzovoort.) Wanneer worden de gegevens vernietigd en wie is daar verantwoordelijk voor? Als naam van proefpersoon of een bedrijf of dergelijke toch wordt gepubliceerd, geven de betrokkenen daar dan expliciet toestemming voor? N.V.T.	X	
1.2 Ken je het e-mailadres van de proefpersonen?	Nee ☐	Ja ☐ Hoe zorg je ervoor dat het adres uit je adressenlijst verdwijnt (sent items, contactpersonen, inbox, andere mappen enzovoort), o.a. met het oog op spam/verspreiding van virussen? (Verder als bij 1.1) Bij de enquête werd er gevraagd of mensen hun e-mailadres willen achterlaten. Deze werd alleen gebruikt voor het verstrekken van informatie over het onderzoek of over de energiecoöperatie. De onderzoekers bezitten de e-mailadressen in een SPSS- bestand. Dit bestand zal door de onderzoekers na hun deel van het onderzoek worden verwijderd. Aangezien het onderzoek langer duurt dan het deel van de onderzoekers is het bestand dan nog wel in bezit van de opdrachtgever die dit onderzoek overneemt.	X	
1.3 Beschik je over (andere) persoonlijke gegevens?	Nee ☐	Ja ☐ Zijn deze gegevens nodig? Waarom? (Verder als bij 1.1) Gegevens zoals het geslacht, leeftijd en woonplaats. Deze gegevens zijn nodig om vergelijkingen te maken tussen groepen en antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag. Ook zijn ze nodig om de representativiteit van de steekproef te bepalen. De antwoorden zullen aan een respondentnummer gekoppeld worden. Deze zijn ook in het SPSS-bestand opgenomen. Dit bestand zal door de onderzoekers na hun deel van het onderzoek worden verwijderd. Aangezien het onderzoek langer duurt dan het deel van de onderzoekers is het bestand dan nog wel in bezit van de opdrachtgever die dit onderzoek overneemt.	X	
1.4	Nee ☐	Ja ☐ Zijn proefpersonen hiervan vooraf op de hoogte? Wie krijgen dit materiaal te zien/horen? Geven proefpersonen hier	X	

Komen proefpersonen op foto of op beeld- of geluidband te staan?	☐		nadrukkelijk toestemming voor? (Verder als bij 1.1). N.V.T.		
1.5 Wordt er gewerkt met bekenden van de onderzoekers?	Nee ☐	Ja ☐	Bestaat de mogelijkheid van rolverwarring? Zijn er problemen denkbaar op het gebied van privacy of bijvoorbeeld strijdigheid van belangen en de verhouding die kan ontstaan door een lastige testuitslag? Wat wordt er gedaan om deze problemen te voorkomen? Welke alternatieve oplossingen zijn overwogen en waarom zijn die niet toegepast? N.V.T.		

2 Informatie en toestemming					
2.1 Wordt proefpersonen expliciet om toestemming gevraagd?	Ja ☐	Nee ☐	Waarom niet? N.V.T.		
2.2 Worden proefpersonen vooraf op de hoogte gebracht van het doel van het onderzoek/de interventie?	Ja ☐	Nee ☐	Waarom niet? Worden proefpersonen achteraf op de hoogte gebracht? N.V.T.		
2.3 Wordt proefpersonen naar waarheid duidelijk gemaakt wie de opdrachtgever is/welke belangen de opdrachtgever heeft?	Ja ☐	Nee ☐	Waarom niet? Worden proefpersonen achteraf op de hoogte gebracht? N.V.T.		
2.4 Kunnen proefpersonen deelname weigeren?	Ja ☐	Nee ☐	Waarom niet? N.V.T.		
2.5 Kunnen proefpersonen op elk moment stoppen/van verdere medewerking afzien?	Ja ☐	Nee ☐	Waarom niet? N.V.T.		
2.6 Wordt het proefpersonen duidelijk gemaakt in welke rol je met ze werkt? (Bijvoorbeeld om van te leren, als medewerker voor een opdrachtgever)	Ja ☐	Nee ☐	Waarom niet? Worden proefpersonen achteraf op de hoogte gebracht? N.V.T.		
2.7 Wordt proefpersonen de mogelijkheid geboden op de hoogte te worden gebracht van uitkomsten/resultaten?	Ja ☐	Nee ☐	Waarom niet? N.V.T.		
2.8					

Wordt aan proefpersonen onjuiste informatie verstrekt over de opdrachtgever, het doel van het onderzoek of dergelijke.?	Nee ☐	Ja ☐	Waarom? Worden proefpersonen achteraf op de hoogte gebracht? N.V.T.		
2.9 Zijn (sommige) proefpersonen minderjarig?	Nee ☐	Ja ☐	Is toestemming geregeld met ouders/verzorgers? Zo nee, waarom niet? N.V.T.		
2.10 Zijn (sommige) proefpersonen wilsonbekwaam?	Nee ☐	Ja ☐	Is toestemming geregeld met eventuele andere verantwoordelijken? Zo nee, waarom niet? N.V.T.		
2.11 Is er een protocol gemaakt waarin staat hoe en in welke bewoordingen proefpersonen over de punten 2.1 tot en met 2.8 op de hoogte worden gebracht?	Ja ☐		<u>Protocol enquête</u> In de enquêtes wordt er uitleg gegeven over het onderzoek, wie de onderzoekers zijn en wie de opdrachtgever is. Ook worden de belangen en doel van het onderzoek genoemd. Vervolgens wordt verteld dat deelname niet verplicht is en tot slot zal er een vakje moeten worden aangevinkt waarin de respondent laat zien toestemming te geven voor het gebruik van alle antwoorden. Ook wordt vermeld dat de respondent deelname op elk moment kan stopzetten. Voor de gemeente Ameland wordt er een presentatie gegeven die respondenten kunnen bijwonen. Ook is er bij genoeg animo de mogelijkheid om een brochure te maken die de respondenten (die hebben aangegeven interesse hiervoor te hebben) op de hoogte brengt van de uitkomsten van het onderzoek bij Ameland en de Noordoostpolder.		
		Nee ☐	Waarom niet? N.V.T.		

3 Mogelijke schadelijke effecten					
3.1 Is er tijdens het onderzoek sprake van misleiding van proefpersonen?	Nee ☐	Ja ☐	Waarom is dit nodig? Wat is de aard van de misleiding? Wanneer en hoe worden proefpersonen op de hoogte gebracht (debriefing)? N.V.T.		
3.2 Kan de proefpersoon door deelname geestelijk, sociaal, fysiek of andere nadeel ondervinden? Denk hierbij <i>onder andere</i> aan bewustwording van iets onaangenaams, in verlegenheid, frustratie of stress worden gebracht,	Nee	Ja ☐	Welke nadelen zijn denkbaar? Mensen kunnen zich aangesproken of verlegen voelen, omdat dit onderzoek zich richt op gedrag. Wat wordt er gedaan om deze nadelen te voorkomen? Wat om de schade te beperken? Door tijdens de enquêtes te benoemen dat er geen foute antwoorden zijn en dat elke mening telt.	X	

het ongewenst bekend worden van uitkomsten enzovoort.	☐		Zijn proefpersonen hiervan vooraf op de hoogte? Ja, zij worden tijdens de enquêtes hiervan op de hoogte gebracht.		
3.3 Kunnen er groeperingen (denk ook aan kwetsbare groepen/minderheden) door deelname aan of bijvoorbeeld uitkomsten van onderzoek of publiciteit erover ervan nadeel ondervinden?	Nee ☐	Ja ☐	Welke nadelen zijn denkbaar? Wat wordt er gedaan om deze nadelen te voorkomen? Wat om de schade te beperken? Zijn proefpersonen hiervan vooraf op de hoogte? N.V.T.		
3.4 Kunnen organisaties en dergelijke (bijvoorbeeld school of woningbouwcorporatie die er 'slecht' van afkomt) nadelen ondervinden van de uitkomsten van of publiciteit rond het onderzoek?	Nee ☐	Ja ☐	Welke nadelen zijn denkbaar? Wat wordt er gedaan om deze nadelen te voorkomen? Wat om de schade te beperken? Zijn proefpersonen hiervan vooraf op de hoogte? Zijn betreffende organisaties hiervan op de hoogte? Bij de enquête worden de energiecoöperaties benoemd. Wanneer mensen de enquête als negatief hebben ervaren, kan dat een nadelige associatie opleveren met de energiecoöperaties. Dit is geprobeerd te voorkomen door een enquête te maken van goede kwaliteit, doordat meerdere partijen (waaronder de energiecoöperaties) de enquête hebben kunnen inzien en doordat de enquête goed is onderbouwd.		
3.5 Kunnen er op basis van het onderzoek beslissingen worden genomen (door bijvoorbeeld opdrachtgever) die nadelig kunnen zijn voor bepaalde (groepen) mensen?	Nee ☐	Ja ☐	Welke beslissingen kunnen voor wie nadelig zijn? Wat wordt er gedaan om deze nadelen te voorkomen? Wat om de schade te beperken? Zijn proefpersonen hiervan vooraf op de hoogte? Zijn andere betrokkenen hiervan op de hoogte? N.V.T.		
3.6 Kunnen uitkomsten/testuitslagen schokkend / naar zijn voor de betrokkene?	Nee ☐	Ja ☐	Worden er vooraf afspraken gemaakt over de bespreking van de uitkomsten / uitslagen? Is er de mogelijkheid van opvang, nazorg of doorverwijzing geregeld? N.V.T.		

4. Afweging voor- en nadelen					
Als er in het voorgaande zaken zijn waarmee proefpersonen of anderen te kort kan worden gedaan, staan daar wellicht voordelen van het onderzoek tegenover (verbetering van de situatie van mensen, onderwijs-/leerdoeleinden,	Ja	Nee ☐	Welke voordelen zijn dat? In hoeverre wegen de nadelen op tegen deze voordelen? N.V.T.		

verdiensten e.d.). Zijn er zulke voordelen?					
--	--	--	--	--	--